

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞI

KORUMA OPERASYONLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alper Tolga BULUT

TEMMUZ - 2008

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞI

KORUMA OPERASYONLARI

Alper Tolga BULUT

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Uluslararası İlişkiler)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 30.05.2008

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 10.07.2008

Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERKAN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Gökhan KOÇER

Jüri Üyesi : Doç. Dr. M. Çağatay OKUTAN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Temmuz-2008

TRABZON

0.SUNUŞ

00.Önsöz

Birleşmiş Milletler kuruluşundan günümüze kadar uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını ana hedefi olarak belirlemiş ve bu yönde faaliyetlerde bulunmuştur. Şüphesiz Birleşmiş Milletler, bu ana hedefi yerine getirmeye çalışırken bir takım araçlar kullanmaktadır. Barışı koruma operasyonları da, bu araçlardan biridir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde artan devletler arası ve devlet içi çatışmalar, Güvenlik Konseyi'ni uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması görevini yerine getirmesi için daha etkin olmaya zorlamıştır. Bu bağlamda, barışı koruma operasyonlarında hem sayı hem de kapsam olarak ciddi bir artış gözlemlenmiştir.

Bu araştırmada barışı koruma operasyonlarının Soğuk Savaş sonrası dönemde geçirdiği değişim ve söz konusu değişimin dinamikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenerek, çalışmalarımı yönlendiren ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERKAN'a ve tez konunun belirlenmesindeki katkılarından dolayı değerli hocam Doç. Dr. Gökhan KOÇER'e teşekkür ederim. Ayrıca Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca bana emeği geçmiş olan değerli hocalarım Doç. Dr. Mohammad ARAFAT, Prof. Dr. Hayati AKTAŞ, Doç. Dr. Yusuf AKSAR ve Yrd. Doç. Dr. A. Hamdi TOPAL' a ve desteğinden ötürü değerli hocam Bayram GÜNGÖR'e teşekkür ederim. Tezin oluşumunda kıymetli tavsiyeleri ile bana destek olan ve yol gösteren değerli hocam Öğretim Görevlisi Fatma AKKAN GÜNGÖR'e teşekkürü borç bilirim. Son olarak tezin yazımında emeği geçen ve dostluğuyla bana güç katan sevgili kardeşim Sait KÖYSÜREN'e teşekkür ederim.

Annem Güngör BULUT'a, babam Behçet BULUT'a, ve kardeşlerime varlıkları ve destekleri için...

Trabzon, Temmuz 2008

Alper Tolga BULUT

01. İçindekiler

0.SUNUŞ	III
00.Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet.....	VIII
03. Summary.....	IX
04. Tablolar listesi	X
05. Şekiller listesi	XI
06. Kısaltmalar Listesi.....	XII
GİRİŞ.....	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BARIŞI KORUMA VE GENEL TEORİK ÇERÇEVE.....	6-43
10. Geleneksel Barışı Koruma.....	7
100. Geleneksel Barışı Koruma Nedir?.....	7
101. Örnek Operasyon: UNTSO(1948-)	11
11. Genişletilmiş Barışı Koruma (Wider Peacekeeping).....	14
110. Genişletilmiş Barışı Koruma Nedir?	14
111. Örnek Operasyon: Bosna-Hersek ve UNPROFOR (1992–95)	20
12. Barışa Zorlama Harekâtları	21
120. Barışa Zorlama Harekâtları Nelerdir?	22
121. Örnek Operasyon: I. Körfez Savaşı (1990–91)	25
13. Barışı Destekleme Operasyonları	28
130. Barışı Destekleme Nedir?	29
131. Örnek Operasyon: KFOR	32
14. Barışı Koruma Operasyonlarının Entelektüel Altyapısı: Kolektif Savunma, Kolektif Güvenlik ve Güç Dengesi.....	35

15. Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri	36
150. Güvenlik Konseyi ve Barışı Koruma Operasyonları	38
151. Genel Kurul ve Barışı Koruma Operasyonları	41
152. Genel Sekreterlik ve Barışı Koruma Operasyonları	43

İKİNCİ BÖLÜM

2.SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM VE DEĞİŞEN BARIŞI	
KORUMA ANLAYIŞI	44-85
20. Soğuk Savaş Dönemi Güvenlik Anlayışı	44
200. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Güvenlik Anlayışı.....	47
201. İnsan Güvenliği Anlayışı	50
21. Barışı Koruma Operasyonlarının Öne Çıkan Yönleri ve Karşılaşılan Sorunlar	52
210. Barışı Koruma Operasyonlarının Yeni Yönleri ve Artan Görevler.....	53
2100. Seçimlerin Düzenlenmesi ve Barışı Koruma Güçleri.....	56
2101. Barışı Koruma Operasyonları ve İnsani Yardım Unsurları	57
2102. Barışı Koruma Güçleri ve İnsan Hakları	59
2103. Barışı Koruma Güçleri ve Sivil Polis Hizmetleri	61
2104. Barışı Koruma Operasyonları ve Mali Sorunlar	64
2105. Barışı Koruma Operasyonları ve Personel Sağlama Sorunu	65
2106. Barışı Koruma Operasyonlarında Güç Kullanma Sorunu	70
21060. Kendini Savunma İçin Güç Kullanma.....	71
21061. Görevi Savunma İçin Güç Kullanma.....	72
22. Birleşmiş Milletler'in yeni Barışı Koruma Anlayışına Yaklaşımı: "Barış Gündemi" ve "Brahimi Raporu"	73
220. Barışı Koruma Operasyonlarına Farklı Bir Yaklaşım: Barış Gündemi ve Yeni Tanımlar	73
2200. Önleyici Diplomasi.....	74
2201. Barış Yapma	74
2202. Barışı Koruma	74
2203. Çatışma Sonrası Barışı Kurma	74
23. Brahimi Raporu ve Tavsiyeleri	75
230. Doktrin ve Strateji Sorunları.....	76

2300. Önleyici Eylem ve Barışı Kurma Stratejilerine Duyulan Gereksinim	76
2301. Açık Güvenilir ve Ulaşılabilir Hedeflere Duyulan Gereksinim	76
2302. Karmaşık Operasyonlarda Etkin Bir Barışı Koruma Stratejisi İçin Gereken Unsurlar	77
2303. Karmaşık Barışı Koruma Operasyonlarında Etkin Barışı Kurma Stratejisi İçin Gerekenler	77
2304. Geçici Yönetimlerin Karşılaştığı Sorunlar	78
2305. Doktrin ve Stratejiye İlişkin Tavsiyeler:	79
231. Barışı Koruma Operasyonlarını Planlama ve Yönetme Kapasitesi.....	79
2310. Stratejik Analiz ve Bilgi Yönetimi	79
2311. Misyonlara Entegre Edilen Görev Güçleri (Integrated Mission Task Forces)...	80
2312. Genel Sekreterlik'in Yeniden Yapılandırılması	81
2313. Operasyonel Planlama ve Yönetime Dair Tavsiyeler.....	81
232. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Güçlerinin Acil ve Etkin Konuşlanması	82
2320. Konuşlanma Kıstaslarının Tanımlanması.....	82
2321. Misyon Liderlerinin Eğitimi ve Geliştirilmesi	83
2322. Birleşmiş Milletler Rezerv Hazırlık Sistemi (UNSAS) ve Askeri Çağrı Listesi (On-Call List)	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BÖLGESEL ÖRGÜTLERLE

İŞBİRLİĞİ	86-107
30. Bölgesel Örgütlerle İşbirliğinin Gelişimi	86
31. Bölgesel Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri	90
32. Geçmiş Örnekler ve Bölgesel Barışı Koruma Mekanizmaları	93
33. Bölgesel Örgütlerle İşbirliğinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	97
330. Olası Avantajlar	97
3300. Jeopolitik Avantaj.....	97
3301. Daha Fazla Güven ve Meşruiyet	98
3302. Çatışma Bölgesine Yakınlık	98
3303. Ortak Kültür.....	99
3304. Daha Büyük Oranda Konsensüs Sağlanması	99

3305. Çatışmaların Çözümü İçin Bölgesel Örgütün Daha Fazla Çaba Harcaması	100
3306. Üçüncül Tarafların Dizginlenmesi	100
3307. Yeni Aktörlerin Ortaya Çıkması	101
3308. Bölgesel Örgütün Tek Seçenek Olması	101
331. Olası Dezavantajlar.....	101
3310. Kaynak Eksikliği	102
3311. Tecrübe Eksikliği.....	102
3312. Tarafsızlık Sorunu	103
3313. Bölgesel Örgüt İçindeki Hegemon Güçler	103
3314. Dış Güçlerin Desteğinin Sağlanamaması	103
3315. Bölgesel Örgütün Coğrafi Sınırları.....	104
3316. Olumsuz Algılamalar	104
3317. Birleşmiş Milletler Otoritesinin Sarsılması	105
3318. Ahlaki İkilemler	105
34. Bölgesel Barışı Koruma Anlayışı Birleşmiş Milletler için Destek mi, Engel mi?	106
4. SONUÇ.....	107-109
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	110-126
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

1980'lerin sonu ve 1990'ların başı dünyanın ve bölgelerin güvenlik mimarisi üzerinde önemli ve sürekli bir etkisi olan küresel uluslararası ilişkiler düzeninde, ciddi değişikliklere sahne olmuştur. Soğuk Savaş sırasında var olan ve ABD-SSCB ekseninde temellenen ideolojik rekabet sona erse de söz konusu ülkelerin etki altında tuttukları bölgelerde bu seferde iç karışıklıklar ve çatışmalar çıkmıştır.

“Barışı koruma” kavramı Birleşmiş Milletler kurulurken örgütün Şartı’nda kendine yer bulmuş bir kavram değildir. Barışı koruma operasyonlarının ortaya çıkışında, Şart ile kurulması ümit edilen düzenin gerektiği gibi işlememesinin ortaya çıkardığı bir arayış etkili olmuştur. İlk olarak çatışan tarafların arasına hafif silahlı Birleşmiş Milletler birliklerinin yerleştirilmesi şeklinde ortaya çıkan barışı koruma operasyonları, Soğuk Savaş döneminde istisnai durumlar dışında bu şekilde cereyan etmiştir. Bu bağlamda, Soğuk Savaş döneminde gerçekleştirilen operasyonlar hem sayı hem de kapsam olarak sınırlı olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni güven(siz)lik ortamı beraberinde yeni bir güvenlik anlayışını da getirmiştir. Uluslararası sistemde ve küresel güvenlik anlayışında yaşanan değişime paralel olarak barışı koruma kavramı da, ciddi bir dönüşüm geçirmiş ve barışı koruma operasyonları bu yeni dönemde giderek artan bir şekilde geleneksel askeri görevlerinin yanında siyasi ve insancıl yönler içeren görevler de üstlenmişlerdir. Birleşmiş Milletler’in Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirdiği barışı koruma operasyonlarında dikkat çeken bir diğer yön bölgesel örgütlerle yapılan yoğun işbirliğidir. Bu çalışma öncelikle Birleşmiş Milletler barışı koruma operasyonlarının genel teorisini açıklayarak, söz konusu operasyonların Soğuk Savaş sonrası dönemde geçirdiği değişimi ve gelişimi ortaya koymaya yöneliktir. İncelemelerden anlaşılmaktadır ki, barışı koruma operasyonları Soğuk Savaş dönemine göre çok daha karmaşık bir hal almış ve bu durum operasyonların yapısının ve işleyişinin önemli ölçüde değişmesine neden olmuş ve gerek doktrin, gerekse operasyonel planlama açısından yepyeni bir süreci beraberinde getirmiştir.

03. Summary

The late 1980s and early 1990s witnessed a major shift in the global international relations system which had a major and continuing impact upon world and regional security architecture. Although the ideological competition between US and USSR which existed during the Cold-War had ended, the former domains of the two super powers have experienced inner confusions and conflicts.

“Peacekeeping” is not a term which takes place in the United Nations Charter. The emergence of the peacekeeping operations is a result of the failure of the system which was hoped to be built. Peacekeeping operations, which firstly emerged as deploying troops between two belligerents, had continued in this way till the end of the Cold-War. In this regard the operations of the Cold-War remained limited both in terms of scope and number.

The new (un)security environment of the post Cold-War era have brought a new security perception. Parallel to the change in the international system and security perception, the concept of peacekeeping has witnessed an important transformation and the peacekeeping operations have gradually begun to take on political and social responsibilities. Another important aspect of post Cold-War United Nations operations is the intense cooperation with the regional organizations. This study, aims to demonstrate the change and development of the post Cold-War peacekeeping operations, after explaining the theoretical basis of them. It is understood from the research that, peacekeeping operations have gained a more complex structure compared with the Cold-War operations and this caused a major shift in the execution and brought a new process both in terms of doctrine and operational planning.

04. Tablolar listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	UNPROFOR'un Görev Tanımını Belirleyen Güvenlik Konseyi Kararları.....	17
2	Soğuk Savaş Öncesi Barışı Koruma Operasyonlarında Yerine Getirilen Görevler.....	54
3	Soğuk Savaş Öncesi Barışı Koruma Operasyonlarında Yerine Getirilen Görevler.....	55
4	Barışı Koruma Operasyonları 2007 Yılı Aylık Borçlanma Bilançosu.....	65
5	Barışı Koruma Operasyonları 2007 Yılı Aylık Personel Destek Miktarları.....	66
6	Soğuk Savaş Sonrası Gerçekleştirilen Bölgesel Barışı Koruma Operasyonları.....	94

05. Şekiller listesi

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekilin Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Geleneksel Barışı Koruma Operasyonlarının Unsurları.....	8
2	1945–99 Arası Birleşmiş Milletler ve Bölgesel Örgütlerin Gerçekleştirdiği Barışı Koruma Operasyonlarındaki Personel Sayısı.....	29

06. Kısaltmalar Listesi

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ASEAN	The Association of Southeast Asian Nations
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BKOD	Barışı Koruma Operasyonları Departmanı
BM	Birleşmiş Milletler
CIVILPOL	Civil Police
ECOWAS	Economic Community of West African States
EEG	Entegre Edilmiş Görev Güçleri
IFOR	The Implementation Force
INTERFET	International Force for East Timor
ISAF	International Security Assistance Force
KFOR	Kosovo Force
MC	Milletler Cemiyeti
MONUC	Mission des Nations Unies en République Démocratique du Congo
NY	New York
OAS	Organization of American States
ONUCA	United Nations Observer Group in Central America
ONUMOZ	United Nations Operations in Mozambique
ONUSAL	United Nations Observer Mission in El Salvador
SADC	South African Development Community
SFOR	Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina
SHIRBRIG	Stand-by High Readiness Brigade
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UÇK	Ushtria Clirimtare e Kosoves
UNAMIR	United Nations Assistance Mission For Rwanda
UNAMSIL	United Nations Mission in Sierra Leone
UNCIVPOL	United Nations Civil Police
UNDOF	United Nations Disengagement Observer Force
UNDP	United Nations Development Programme
UNEF	United Nations Emergency Force

UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
UNIKOM	United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission
UNMIH	United Nations Mission in Haiti
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
UNMOGIP	United Nations Military Observer Group in India and Pakistan
UNOGIL	United Nations Observer Group in Lebanon
UNOMUR	United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda
UNOSOM	United Nations Operation in Somalia
UNPAs	United Nations Protected Areas
UNPROFOR	United Nations Protection Force
UNSAS	UN Stand-by Arrangements System
UNSCOB	UN Special Commission on Balcans
UNSCOM	United Nations Special Comitee
UNTAC	United Nations transitional Administration in Cambodia
UNTAET	United Nations Transitional Administration in East Timor
UNTAG	United Nations Transition Assistance Group
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization
WMD	Weapons of Mass Destruction

GİRİŞ

“Güvenlik” ve “algılama” birbiri ile çok yakın ilişkisi olan iki kavramdır. Geçmişte ünlü Roma atasözü “Si vis pacem, para bellum” yani, “barış istiyorsan, savaşa hazır ol”¹ ile açıklanabilen güvenlik anlayışı bir bakıma, 1648 Vestfalya Anlaşması ile Avrupa’da kurulan güçler dengesi sisteminin de özünü oluşturmaktaydı. Güç ve karşı güç bağlamında sürekli bir silahlanma ve rakibe göre pozisyon belirleme şeklinde özetlenebilecek olan bu sistem, güçler arasında oluşturduğu denge ile göreceli bir istikrarın oluşmasına da katkıda bulunmuştur.

Bununla birlikte, I. Dünya Savaşı’ndan sonra güçler dengesi sistemi üzerinde yaşanan tartışmalar, uluslararası barış ve güvenliğinin kalıcı ve tarafsız bir uluslararası örgüt tarafından sağlanmasının öngörüldüğü yeni bir yapılanmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ancak bahsedilen bu yeni sistemin ana aktörü olarak kurulan Milletler Cemiyeti’nin, birçok nedene bağlı olarak, gereken etkinliği sağlayamaması sonucu, II. Dünya Savaşı çıkmış ve insanoğluna unutulmaz acılar yaşatmıştır.

Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen, II. Dünya Savaşı sonrası, kolektif güvenlik sistemi tekrar kurulmuştur. Savaşın bitişinin hemen ardından kurulan Birleşmiş Milletler (BM)’in kurucularının tasarladıkları güvenlik sistemi daha çok “ulus devletlerin güvenliği” üzerine odaklanmıştır. Böylece, otuz yıl içinde meydana gelen ve savaşan devletlerde telafisi zor insan ve refah kaybına yol açan iki dünya savaşının ardından, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını ana amaç olarak belirleyen ve bu yönde alınması gereken tedbirleri Güvenlik Konseyi’ne tevdi eden yeni bir uluslararası örgüt kurulmuş olmaktadır.

Böylece, kuruluşundan Soğuk Savaş’ın bitişine dek süren zaman diliminde Güvenlik Konseyi, söz konusu dönemdeki gergin uluslararası ortamın etkisiyle sıkça kullanılan vetolar nedeniyle gereken etkinliği gösterememiştir. Bir diğer ifadeyle, olası bir III. Dünya Savaşı, Güvenlik Konseyinin etkin bir şekilde işlemesiyle değil, Soğuk Savaş döneminin iki ana

---

¹ Bu atasözü bazı kaynaklarda, “Hazır ol Cenge İstersen Sulh-u Sükûn” şeklinde çevrilmektedir. Bakınız: Beril Dedeoğlu, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul, 2003, s. 1.

bölgesel askeri yapılanması olan Varşova Paktı ve NATO'nun askeri güçlerinin ve nükleer silahların kurduğu "dehşet dengesi" ile engellenmişti. Bu bakımdan, Soğuk Savaş dönemi güvenlik anlayışının, Avrupa'daki güçler dengesi sistemi ile büyük benzerlikler içerdiği söylenebilir.

Soğuk Savaş dönemi güvenlik ortamını etkileyen bir diğer unsur, özellikle Afrika kıtasında yoğunlaşan bağımsızlık hareketleri olmuştur. Zira bağımsızlık hareketlerinin önemli bir sonucu olarak BM giderek artan bir şekilde bağımsızlığını kazanan ülkelerde geçiş dönemini idare eden, referandumlar organize eden ve kalkınma programları ortaya koyan bir örgüte dönüşmüştür. Bu bağlamda, bağımsızlık ve ulus kurma hareketleri bir bakıma BM'ye hem yeni bir rol hem de yeni bir araç kazandırmış olmaktadır. Böylece BM'nin bağımsızlığını yeni kazanan ülkelere uzun dönemli yardımlarda bulunması neticesinde, güvenlik kavramına yeni bir boyut kazandırılmış olmaktadır. Bu yeni boyut, Soğuk Savaş boyunca işlemez-gereksiz bir görüntü çizen BM'yi bu imajından kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında daha "yumuşak" araçların olabileceğini de göstermiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönem ise güvenlik algılamaları açısından bir dizi yeniliği beraberinde getirmiştir. Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte başlayan yeni dönemin geçmişe göre çok daha barışçıl ve istikrarlı olacağı düşünülmüş ve savunma ve silahlanmaya ayrılan büyük bütçelerin kalkınma, sağlık, eğitim ve çevre gibi alanlara kaydırılacağı öngörüsü, uluslararası toplumda temkinli bir iyimserliğin oluşmasını sağlamıştır. Fakat Soğuk Savaş sonrası dönemde hızla gerginleşen ve yeni savaşlara/çatışmalara sahne olan uluslararası ortam bu öngörünün fazlasıyla iyimser olduğunu göstermektedir. Zira Soğuk Savaş döneminin sıkı iki kutuplu yapısı gereği ortaya çıkma imkânı bulamayan yeni çatışma ve tehditler, bu yeni dönemde ortaya çıkmış ve daha önce var olan göreceli istikrarın yerini belirgin bir istikrarsızlık almıştır.

Dikkatli incelendiğinde, 1990'lı yılların "yeni savaşılarının" birçok açıdan eski savaşıardan farklı olduğu görülmektedir. Bu dönemde savaşıar devletlerin daha fazla güç elde etme isteğinden ziyade, devletlerin kendi iç zayıflıklarının bir sonucu olarak çökmeleriyle ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde birçok devlet benzer bir tecrübeyi yaşamış ve ciddi derecede zayıflayan, şiddet kullanma tekeline kaybeden ve

otoritesi belli bir alanla sınırlı kalan birçok devlet, iç çatışmalarla dağılma sürecini yaşamıştır.

İşte böylesine farklı güvenlik ortamlarında gerçekleştirilen barışı koruma (peacekeeping) operasyonları da, kaçınılmaz olarak farklı yapılar arz etmiştir. Barışı koruma kavramı BM'nin kuruluş anlaşmasında yer alan bir kavram değildir. Zira örgütün kurucularının zihnindeki ortak güvenlik sistemi, devletlerin meşru müdafaa hariç güç kullanmamasını, onun yerine 43. maddede detayları belirlenen ve üye ülkelerle imzalanacak özel anlaşmalar sayesinde elde edilecek asker ve teçhizat ile, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlayacak yegâne organ olmasını öngörüyordu. Ancak öngörülen bu sistem hiçbir zaman hayata geçirilememiştir. Ortaya çıkan boşluğu ise BM, barışı koruma operasyonlarıyla doldurmaya çalışmıştır. Soğuk Savaş döneminde gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları, genel olarak tarafların rızasına dayanan, tarafsız ve minimum güç kullanılan operasyonlar olmuştur.

Belirtilen dönemde 13 barışı koruma operasyonu gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları etkisini daha çok uluslararası toplumun manevi ağırlığından almıştır. Taraflar arasında fiziki bir engelden ziyade, manevi bir engeli temsil eden barışı koruma güçleri, çoğu zaman diplomatik çabalara zaman kazandırma görevini üstlenmişlerdir. BM'nin gözlem misyonları dışındaki askeri birlikleri içeren barışı koruma misyonu ilk olarak, Soğuk Savaş döneminde devletler arasında var olan çatışmaların sona ermesinin ardından, savaştan iki tarafın arasına silahsız veya hafif silahlı BM kuvvetlerinin yerleştirilmesi şeklinde tezahür etmiştir. Bu durumda barışı koruma güçlerinin silahlı mücadeleye girmesi öngörülmemektedir. Kural olarak barışı koruma gücü birlikleri ateşkes ilan edildikten sonra çatışma bölgesine yerleştirilmekteydiler. Bu açıdan bu güçlerin amacı, barış anlaşmasının gerekleri olan: ateşkese uyulması, askeri birliklerin çekilmesi gibi unsurlara riayet edilip edilmediğini gözlemleyip bu konuda raporlar sunmaktır.

1990'lı yıllar ise barışı koruma operasyonları açısından çok farklı bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde barışı koruma operasyonlarında sayı açısından görülen artışın ve nitelik açısından yaşanan değişim ve gelişimin, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde yaşanan değişimle paralel olduğu genel kabul gören bir gerçektir. Bununla birlikte yeni dönemdeki barışı koruma anlayışına temel oluşturan söz konusu değişimin kökenlerinin

1980’li yılların sonlarına dayandığını belirtmek yanlış olmaz. Belirtilen dönemde Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan süper güç çekişmesinin bir nebze olsun azalması, Soğuk Savaş dönemi boyunca bir şekilde kontrol altında tutulabilen Mozambik, Angola, Kamboçya ve Orta Amerika gibi bölgelerde iç çatışma ve savaşların artmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte, Soğuk Savaş’ın bitişi ile birlikte Doğu-Batı (bloku) çekişmesinin de sona ermesi, bazı bölgelerde uzun dönemli çatışma ve anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olmuştur. Namibya ve Batı Sahra’nın bağımsızlığa kavuşması ve Güney Afrika’da çoğunluğu oluşturan siyahların yönetime katılmasına imkân tanınması bu duruma verilebilecek en iyi örneklerdir. BM bu sorunların çözülmesi ve sonraki sürecin denetlenmesi konusunda temel görevi üstlenmiştir.

Belirtilen dönemde ortaya çıkan bir diğer eğilim, birçok devletin, Soğuk Savaş döneminde arkalarında bulunan süper güç desteği sayesinde bastırmayı başardıkları, çoğu etnik kökenli, iç çatışmalarla karşı karşıya kalmasıdır. Bazı durumlarda bu eğilim devletlerin parçalanması sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda Soğuk Savaş’ın bitişi Yugoslavya, Somali, Gürcistan ve diğerleri kadar şiddetli olmasa da Etiyopya’da çatışmaların artmasına ve bölünmelere neden olmuştur. Bu krizler BM’yi, önemli ölçüde sarsmış ve üye ülkeleri söz konusu krizlere karşı yeni önlemler düşünmeye sevk etmiştir. Bununla birlikte, üye devletlerin gereken önlemleri almak için yeterli kaynaklara sahip olmadıkları da açık bir gerçek olarak ön plana çıkmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde sıklıkla görülmeye başlanan bir diğer eğilim, Komünizm’in Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nde çökmesiyle birlikte, özellikle batılı devletlerin, demokrasi, insan hakları, hür seçimler gibi batı demokrasisine ait değerleri, daha ısrarcı ve zorlama yöntemlerle gündeme getirmeye başlamasıdır. 1990 yılında yayınlanan ve tüm Avrupa ülkelerinin demokratik yönetim hakkını kabul eden Paris Şartı gibi belgelerle, ekonomik yardımı demokratikleşme çabalarına bağlayan ve hükümet dışı örgütlere seçimleri gözlemleme yetkisi veren Batı dünyası “özgürlükler” açısından daha proaktif bir politika izlemeye başlamıştır.

Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte ortaya çıkan bu eğilimler, BM'yi barışı koruma operasyonlarının hem amaçlarını hem de yöntemlerini değiştirmeye zorlamıştır. Bu bağlamda bu yeni dönemde gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları, Soğuk Savaş döneminin tersine, artan şekilde insani görevler de üstlenmişlerdir. Bu durum, operasyonların sayısında ciddi bir artışa neden olmuş ve idari, siyasi, mali ve askeri birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Soğuk Savaş sonrası barışı koruma operasyonları ciddi bir dönüşüm geçirmiş ve geleneksel barışı koruma anlayışının bu dönemdeki barışı koruma operasyonlarını açıklamak açısından yetersiz kalması sonucunu doğurmuştur. Bu çalışmanın temel amacı Soğuk Savaş sonrası barışı koruma operasyonlarında meydana gelen değişimi ve söz konusu değişimin temel unsurlarını ve nedenlerini ele almaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak barışı koruma operasyonlarının teorik çerçevesi ele alınmıştır. Bu bağlamda barışı koruma operasyonlarının türleri örnek operasyonlarla birlikte değerlendirilmiş ve söz konusu operasyonların dayandığı hukuki ve teorik temeller incelenmiştir. İkinci bölümde, Soğuk Savaş sonrası barışı koruma operasyonlarının geçirdiği değişim ve barışı koruma güçlerinin artan görevleri ele alınmış ve BM'nin söz konusu değişimi anlamak ve barışı koruma operasyonlarını daha sağlam bir temele oturtmak için yayınladığı iki önemli belge olan *Barış Gündemi* ve *Brahimi Raporu* incelenmiştir. Son bölümde ise, barışı koruma operasyonlarında BM ve bölgesel örgütler arasındaki işbirliği incelenmiş ve bu işbirliğinin olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BARIŞI KORUMA VE GENEL TEORİK ÇERÇEVE

Bariş koruma operasyonlarının üzerinde uzlaşmış belirgin bir tanımı bulunmamaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bariş koruma operasyonlarının karmaşıklaşan yapısı kavram karmaşasını da beraberinde getirmiştir. Bariş koruma operasyonlarının tanımlanması açısından bu yeni dönemde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Bazı yazarlar, bariş koruma operasyonlarını nesiller halinde ele alarak tanımlarken (FETHERSON, 1994; MALAN 1998), bazıları bariş koruma operasyonlarını belli türlere ayırarak incelemiştir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004). Birinci yaklaşımda bariş koruma operasyonları, genellikle üç nesil olarak incelenmektedir. Birinci nesil bariş koruma operasyonları geleneksel bariş koruma operasyonlarını, ikinci nesil bariş koruma operasyonları geniş kapsamlı karmaşık operasyonları, üçüncü nesil bariş koruma operasyonları ise barişe zorlama harekâtlarını içermektedir.

İkinci yaklaşım ise bariş koruma operasyonlarını beş farklı türde ele almaktadır. Bunlar: geleneksel bariş koruma, genişletilmiş bariş koruma, geçiş yönetimleri, barişe zorlama harekâtları ve bariş destekleme operasyonlarıdır. Geçiş yönetimi operasyonları genellikle bariş destekleme operasyonlarının bünyesinde gerçekleştiği için bu yaklaşımda bariş koruma operasyonları dört ana başlıkta değerlendirilmektedir.

Genel olarak ele alındığında ikinci yaklaşımın bariş koruma operasyonlarının teorisini anlamak açısından daha faydalı olduğu söylenebilir. Zira bariş koruma operasyonları nesiller halinde incelendiğinde operasyonlar kaçınılmaz olarak belli dönemlerle özdeşleşmektedir. Fakat ne birinci nesil geleneksel operasyonlar Soğuk Savaş döneminde gerçekleştirilen tek operasyon türüdür, ne de barişe zorlama harekâtları Soğuk Savaş sonrası dönemde başvurulan tek operasyon tipidir. Bu nedenle bariş koruma operasyonlarını

nesiller halinde incelemek yerine belli türler çerçevesinde ele almak daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır.

10. Geleneksel Barışı Koruma

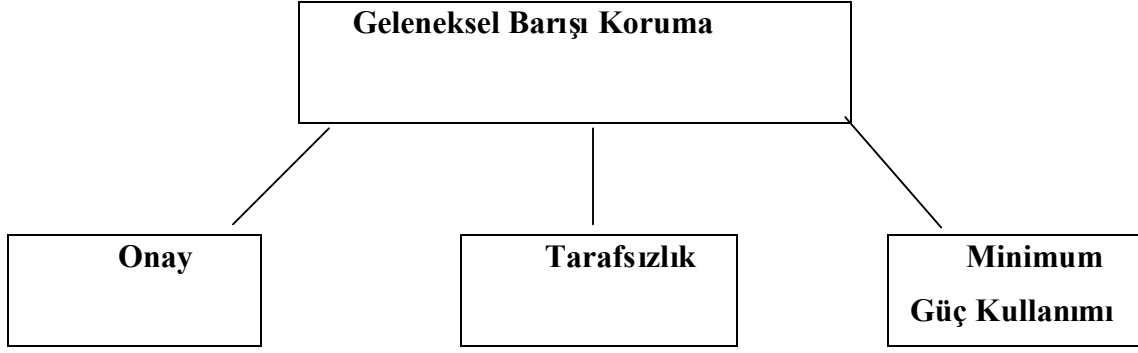
Geleneksel barışı koruma diğer tüm barışı koruma operasyonları açısından teorik bir başlangıç noktası niteliğindedir. Her ne kadar barışı koruma türleri genellikle kronolojik bir sıralamaya tabi tutulsa da, daha sonraki bölümlerde de görüleceği gibi geleneksel barışı koruma operasyonları hem Soğuk Savaş döneminde hem de Soğuk Savaş sonrası dönemde kendine sıkça başvurulmuş bir operasyon türü olmuştur. Bir diğer ifadeyle, geleneksel barışı koruma hem Soğuk Savaş öncesinde hem de sonrasında kendisine uygulama alanı bulmuştur.

100. Geleneksel Barışı Koruma Nedir?

Her ne kadar geleneksel barışı koruma faaliyetlerinin ne olduğuna ve hangi aktiviteleri kapsadığına dair kesin bir görüş birliği olmasa da, bu operasyonların genel prensipleri ve amaçlanan hedefleri nispeten belirgindir. Geleneksel barışı koruma operasyonları üç temel saç ayağı üzerine oturtulmuştur. Bunlar Onay (Consent), Tarafsızlık (Impartiality), Minimum Güç Kullanımı (The Minimum Use Of Force) dır.² Şekil 1’de bu durum daha iyi görülmektedir.

---

²Geleneksel barışı koruma operasyonlarının bu üç temel unsuru ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Dominick Donald, 'Neutrality, Impartiality and UN Peacekeeping at the Beginning of the 21st Century', **International Peacekeeping**, (2002) 9:4, 21 — 38; Nicholas Tsagourias, 'Consent, Neutrality/ Impartiality and the Use of Force in Peacekeeping: Their Constitutional Dimension', *Journal of Conflict & Security Law* 11:3 (2006), 465–482.

Şekil: 1

Geleneksel Barışı Koruma Operasyonlarının Unsurları

Kaynak: BELLAMY-GRIFFIN-WILLIAMS, 2004.

Çatışan tarafların bölgeye yerleştirilecek olan barışı koruma gücünün görev tanımına, oluşumuna ve komuta yetkisi olan kişiye dair onayının olması, geleneksel barışı koruma operasyonlarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için mutlak şart olarak görülmektedir. Geleneksel barışı koruma operasyonlarında yer alacak olan birliklerin, çatışan tarafların onayı olmaksızın bölgeye yerleştirilmeleri kesinlikle söz konusu değildir. Bununla birlikte özellikle barışı koruma birlikleri çatışma bölgesine yerleştikten sonra, onay veren taraflar bu tutumlarından vazgeçebilir ve barışı koruma gücünün faaliyet alanını kısıtlamayı deneyebilirler. Bu durum birliklerin bölgeden çekilmesi ve görevin sona ermesine neden olmaz.

Geleneksel barışı koruma operasyonlarında görev yapacak olan birliklerin sıkı sıkıya bağlı olması gereken bir diğer kural tarafsızlıktır. Çatışma bölgesinde görev alan barışı koruma gücü personeli kesinlikle tarafsız olmalıdır. Tarafsızlık çatışan tarafların her birine önyargısız ve eşit yaklaşmayı gerektirir. Burada bahsedilen tarafsızlık kavramı “etkisizlik” (neutrality) kavramı ile karıştırılmamalıdır. Eğer taraflardan biri açık şekilde barışı ihlal ediyorsa, uygun şekilde karşılık verilmesi gerekir (www.challengesforum.org/cms/doc).

Bu operasyonların bir diğer önemli özelliği, barışı koruma gücü personelinin güç kullanımının ciddi şekilde sınırlandırılmış olmasıdır. Barışı koruma gücü personelinin sadece kendini savunma durumunda güç kullanması mümkündür. Bu durum aslında geleneksel barışı koruma operasyonlarının en zayıf yönüdür.

Geleneksel barışı koruma operasyonları genellikle bir ateşkes ve siyasi çözüm sürecinde görev alır ve siyasi bir diyalogun oluşabilmesi için gereken güven ortamını sağlamayı amaçlar. Bu yönüyle bu tür operasyonlar üç varsayıma dayanır. Birincisi; çatışan taraflar “devletler” olmalıdır. İkincisi çatışan tarafların klasik anlamda hiyerarşik bir ordusu olmalıdır. Üçüncüsü, her iki taraf da çatışmayı durdurmayı ve siyasi bir çözüme ulaşmayı istemelidir (BELLAMY-GRIFFIN-WILLIAMS, 2004, s. 96).

Geleneksel barışı koruma operasyonlarında görev alan birlikler; sınırları gözetleme, çatışan taraflar arasında oluşturulan tampon bölgeleri kontrol altında tutma, silahsızlandırma faaliyetlerini yürütme ve barış anlaşması için gereken siyasi ortamı sağlama gibi birçok görevi yerine getirirler. Fakat bu görevlerini yerine getirirken her hangi bir şekilde zorlayıcı eylemlerde bulunmazlar.

Barışı koruma operasyonlarına yönelik bu yaklaşım, özellikle Soğuk Savaş döneminde BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik yükümlülüğünü yerine getirme çabasının bir yansımasıdır. Her ne kadar BM sisteminin mimarları, kolektif güvenlik yapısını yürütebilecek güçlü bir kurum oluşturmayı hedefleseler de, en güçlü iki üyesi Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin ilişkilerinin çok çabuk bir şekilde kötüleşmesi sonucu bu beklenti gerçekleşmemiş ve öngörülen bu sistem için oluşturulan organlar da (Askeri Kurmay Komitesi gibi) işlevsiz hale gelmiştir (LORENZ, 1999, s 12). Bu bağlamda süper güçler arasında sürekli devam eden çekişme Güvenlik Konseyi mekanizmasını işlemez hale getirmiştir.

Bu durum, Konsey'in kendisine tevdi edilen “uluslararası barış ve güvenliği koruma” görevini yerine getirememesi demektir. Bu tıkanıklığı aşmak için 1950 tarihinde alınan “Barış için Birleşme Kararı” ile Genel Kurul mekanizması aracılığıyla, BM'nin uluslararası çatışmalara müdahalesine yeni bir boyut getirilmiş olmaktadır. Tabii ki bu yöntem BM Şartı'nın yazarlarının düşündüğü kolektif güvenlik sisteminden çok farklıydı (BELLAMY-GRIFFIN-WILLIAMS, 2004, s. 97). Böylesi bir ortam içerisinde, aslında BM geleneksel barışı koruma operasyonlarını uygulamaya bir anlamda mecbur kalmıştır.

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında görev alan ve gözlem misyonu niteliğinde olan UNSCOB (UN Special Commission on Balkans), UNMOGIP (United Nations Military Observer

Group in India and Pakistan), UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization) gibi geleneksel barışı koruma güçleri, BM barışı koruma anlayışının kavramsal temellerinin oluşmasına ciddi katkılar sağlasa da, BM'nin barışı koruma anlayışının sağlam temellere oturması ve bir anlamda meşrulaşması, 1956 yılında Mısır'a yerleştirilen UNEF (United Nations Emergency Force) ile mümkün olmuştur. Bu operasyonla birlikte bugün de geçerli olan bir dizi kavram ortaya konmuştur. UNEF I' in böylesine önemli bir rol oynamasının üç ana nedeni vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Süveyş Krizi, BM'yi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için alternatif yollar aramaya itmiş ve bu durum ilk defa olarak örgüte, uluslararası çatışmalarda önemli bir rol oynayabileceğini gösterme imkânı vermiştir.
- UNEF I'in karmaşık yapısı operasyonun kavramsal altyapısının da açık bir şekilde ortaya konması gerekliliğini doğurmuştur.
- Dönemin çok etkili iki figürü BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld ve Kanada Dışişleri Bakanı Lester B. Pearson, BM'ye uluslararası çatışmaların çözümünde yeni bir rol biçmek istemekteydiler. Bu bağlamda UNEF I bir başlangıç noktası niteliği taşımıştır.

Hammarskjöld ve Pearson tam da iki süper güç arasındaki çekişmenin BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin temini yönündeki görevini baltaladığı bir dönemde, örgüt için yeni bir rol biçmekteydi. Hammarskjöld, Pearson ve diğer bazı uzmanlarla birlikte çalışarak “önleyici diplomasi”³ kavramını ortaya çıkarmıştır. Hammarskjöld'ün tanımlamış olduğu önleyici diplomasi kavramı daha sonra BM Genel Sekreterlerinden Butros Gali'nin “Barış Gündemi” isimli çalışmasında ortaya koymuş olduğu tanımdan çok daha farklıydı (GHALI, 1992, para 11). Hammarskjöld'un önleyici diplomasi anlayışı çatışma bölgesinde meydana gelebilecek şiddeti önlemekten ziyade, büyük güçlerin karşı karşıya gelmesini önlemeyi öngörüyordu (UN, 1960, s. 12). Bu anlayış çerçevesinde BM'yi tarafsız bir üçüncü unsur olarak gören Hammarskjöld, Organizasyon'un ortaya koyacağı barışı koruma faaliyetlerine ciddi sınırlamalar getirmişti. Böylece uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik BM'ye “önemli” fakat “sınırlı” bir görev yüklenilmiş oluyordu.

³ Bu kavram ilk olarak BM'nin 1960 yılında yayınladığı yıllık raporda yer almıştır. Raporun tam metni için bakınız: <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/basic.htm#retro>

Süveyş Krizi'nden önce, BM'nin barışı koruma faaliyetleri yukarıda belirtilen gözlem misyonları ile sınırlı olmuştur. Bu bağlamda UNEF I, BM'ye büyük güçlerin ortaya koyduğu tavrın da etkisiyle gittikçe tırmanan uluslararası gerilimin azaltılması için ciddi bir imkân vermiştir. Aynı zamanda UNEF I, bundan sonra gerçekleştirilecek olan barışı koruma operasyonları için de rehber niteliğinde olmuş ve ortaya koyduğu genel ilkeler, geleneksel barışı koruma operasyonlarının temelini oluşturmuştur. Hammarskjöld, UNEF I operasyonunun yürütülmesi için aşağıda yer alan ilkeleri benimsemiştir (<http://www.un.org/documents/ga/res/11/ares11.htm>)

1. UNEF I'in bölgeye yerleşmesi tarafların rızasıyla olmuştur ve gelecekte yürüteceği faaliyetler de yine aynı şekilde tarafların rızasına bağlı olacaktır.
2. UNEF I zorlayıcı eylemlerde bulunmayacaktır.
3. Askeri görevleri ciddi anlamda sınırlı olacaktır.
4. Taraflar arasındaki askeri-siyasi dengeyi bozacak herhangi bir faaliyette bulunmayacaktır.
5. Operasyon süre itibarıyla geçici olacaktır.

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından günümüze uzanan dönemde birçok kez başvurulmuş geleneksel barışı koruma operasyonları, Vestfalyan köklerinin de etkisiyle görev sınırlarını çok dar bir çerçevede belirlemiştir. Özellikle "kutsal üçlü" ye sıkı sıkıya bağlı olma ilkesi BM'nin zorlayıcı eylemde bulunmasını engellemiştir. Bu durum sorunu kendisi çözmektense, başkalarına sorunu çözmeleri için uygun ortamı sağlama amacını taşıyan Vestfalyan anlayışın kaçınılmaz bir sonucudur. Geleneksel barışı koruma faaliyetlerinin bir diğer ve belki de en önemli handikabı, çatışan tarafların çatışmayı sonlandırma yönünde bir siyasi iradeye sahip olduklarını varsaymasıdır. Maalesef bu yaklaşım pratikte nadiren karşılık bulmaktadır.

101. Örnek Operasyon: UNTSO(1948-)

BM 1948 yılından bu yana, farklı şartlarda, farklı görevler ile Ortadoğu bölgesinde varlığını sürdürmektedir. UNTSO genellikle BM'nin gerçekleştirdiği ilk barışı koruma operasyonu olarak değerlendirilmektedir (GOULDING, 1993, s. 452). Yıllar içinde, özellikle farklı görevlerde yer alan BM barışı koruma personeli için çok faydalı bir eğitim

sahası haline gelmiştir. Örneğin UNTSO Soğuk Savaş boyunca yürütülen yeni operasyonlara beş adet komutan vermiştir (BELLAMY-GRIFFIN-WILLIAMS, 2004, s. 102). Bununla birlikte, çatışma ile geçen yıllar boyunca bölgedeki varlığını sürdüren UNTSO, hem çatışan tarafların yeterli işbirliğini göstermemesi hem de kendi kapasitesinin eksikliği nedeniyle görevini tam anlamıyla yerine getirememiştir.

BM'nin Ortadoğu'da yaşanan olaylara müdahil olması, 1948 yılında yaşanan ilk Arap-İsrail Savaşı'nın öncesine dayanmaktadır. Nisan 1947'de İngiltere'nin Filistin üzerindeki manda yönetimini kaldıracağını belirtmesi ve bölgenin geleceğinin BM'de tartışılması isteği, bir yıl sürecek ve sonunda 15 Mayıs 1948 tarihinde bağımsız İsrail devletinin ilanı ile sonuçlanacak olan sıkıntılı bir sürecin başlangıcı olmuştur. BM'nin Filistin bölgesinde yaşayan Arap ve Yahudiler arasında devam eden şiddeti durdurmak ve soruna barışçıl bir çözüm bulmak için 1947-48 arası dönemde gösterdiği çaba başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1948 itibarıyla, BM Filistin Özel Komitesi, 29 Kasım 1947 tarihinde alınan ve Filistin'in iki farklı Arap ve İsrail devleti şeklinde bölünmesini öngören 181⁴ sayılı BM Genel Kurul Kararı'nın işleyemez durumda olduğunu belirtmekteydi. İngiltere'nin bölgedeki sorumluluklarından feragat etmesi ve İsrail'in bağımsızlığının ilanı ile birlikte sorun hızla devlet içi bir problemden, devletler arası bir probleme dönüşmüştü. İlerleyen süreçte İsrail'in Arap komşularının savaşı ilanı ile birlikte ilk Arap-İsrail Savaşı başlamış olmaktadır.

UNTSO, Güvenlik Konseyi Filistin Vesayet Komisyonu kurulmadan üç hafta önce oluşturulmuş ve gözlemcilerini söz konusu komisyonun emrine vererek, devam eden şiddet ortamını durdurmaya çalışmıştır. Aslında aynı karar tarafların acil bir ateşkes sağlanması yönündeki BM talebini yerine getirmemesi halinde, VII. Bölüm kapsamında zorlayıcı eylemde bulunmayı da öngörmekteydi. Ancak özellikle büyük güçler arasında süregelen anlaşmazlıklar, kararın bu hükümlerinin uygulanması konusunda bir inandırıcılık sorununa neden olmuştur (BELLAMY-GRIFFIN-WILLIAMS, 2004, s. 102). Haziran ayında BM tarafından arabulucu olarak görevlendirilen Count Folke Bernadotte, bir ateşkes anlaşması için tarafları ikna etmiş, fakat bu durum sadece bir ay sürmüştür.

⁴ Kararın tam metni için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/88/IMG/NR003888.pdf?OpenElement>

UNTSO'nun ilk olarak bölgeye yerleşmesi 1948 Haziran'ındaki ateşkes ile mümkün olmuştur. Misyon ilk olarak 36 personelle göreve başlamışken, bu sayı daha sonra 93 ve Bernadotte'nin aşırı sağcı bir Yahudi tarafından öldürülmesini takiben 572' ye çıkmıştır. Bu sayı o tarihten bu yana sürekli değişmiştir. UNTSO' nun görev tanımı da Haziran 1949' da imzalanan Genel Ateşkes ile birlikte imzalanan anlaşmaların uygulanmasının gözlemlenmesi görevini de içerecek biçimde genişletilmiştir (<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/untso/>).

1956 yılındaki Süveyş Krizi, 1967 yılındaki Altı Gün Savaşları, 1973 yılındaki Yom Kippur Savaşı ve İsrail ile Filistinli güçler arasında devam eden çatışmalar UNTSO'nun görevini daha da zorlaştırmıştır. Bu olaylar, bölgede beş yeni barışı koruma gücünün oluşturulmasına neden olmuştur. Bunlar: UNEF I (Süveyş Krizi'nin ardından), UNEF II ve UNDOF (United Nations Disengagement Observer Force- Yom Kippur Savaşı'nın ardından), ve UNOGIL (United Nations Observer Group in Lebanon-1958) ve UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon -1978-) dir.

UNTSO neredeyse altmış yıla yakın bir süredir görev yapmasına rağmen, ne uzun dönemli barışa elverişli bir ortam hazırlayabilmiş ne de kendisine verilen görevleri tam anlamıyla yerine getirebilmiştir. Bu nedenle UNTSO kendi görevi ile ilgili başarılarından ziyade diğer barışı koruma operasyonlarına verdiği teknik destekle ön plana çıkmıştır. Bu bağlamla UNTSO bünyesinde görev yapan personel daha sonra birçok barışı koruma operasyonunda görev yapmıştır (UN, 1990, s. 41). Bu durum aslında UNTSO'nun en büyük eksikliğinin (onay şartına bağlı olması), aynı zamanda en güçlü yönü (sürdürülebilirliği) olduğunu göstermiştir. Şüphesiz UNTSO zorlayıcı eylemde bulunma yetkisine sahip olsaydı, bölgedeki taraflar bu kadar uzun süre görev yapmasına izin vermeyebilirdi.

Sonuç olarak tüm olumsuz yönlerine ve kendinden bekleneni verememesine rağmen UNTSO kendinden sonra gelen barışı koruma operasyonlarına bir anlamda rehberlik etmiştir. UNTSO' nun yaşadığı olumlu-olumsuz tecrübelerden faydalanan BM daha başarılı operasyonlar yürütme imkânına sahip olmuştur.

11. Genişletilmiş Barışı Koruma (Wider Peacekeeping)

1990'ların ilk yarısında gerçekleştirilen barışı koruma operasyonları genellikle Bosna-Hersek, Ruanda ve Somali'deki operasyonların başarısızlıklarıyla anılmıştır. Bazı akademisyen ve yorumcular bu durumu "beklenti krizi" olarak değerlendirmiş ve başarısızlığın sebebinin barışı koruma güçlerinden beklenenler ile bu beklentileri gerçekleştirmeleri için onlara verilenler arasındaki uçurumdan kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir (THAKUR-THAYER, 1995). Barışı koruma güçleri, genellikle güvensiz bölgelerde ve geleneksel barışı koruma faaliyetlerinin klasik üçlüsünü de içeren, hem geleneksel hem de geçiş dönemini kapsayan karmaşık görevler üstlenmişlerdir. Her ne kadar bazı yazarlar özellikle Ruanda ve Bosna'da yaşanan fiyaskolardan sonra genişletilmiş barışı koruma anlayışının sona erdiğini iddia etse de birçok mevcut operasyon bu türün karakteristiğini yansıtmaktadır.

110. Genişletilmiş Barışı Koruma Nedir?

Genişletilmiş barışı korumanın birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Aynı adı taşıyan İngiliz Askeri Doktrini'ne⁵ göre söz konusu kavram "çatışma bölgelerinde güvenliği sağlamak, güvenliği arttırmak ve yaşamı devam ettirmek için çatışan tarafların onayıyla gerçekleştirilen operasyonlar" olarak tanımlanmaktadır (HMSO, 1995, s. 2). Genişletilmiş barışı koruma kavramındaki "genişletilmiş" sıfatı barışı koruma operasyonlarının, tarafların rızasıyla fakat özellikle güvenlik açısından kaygan bölgelerde gerçekleştirilmesini, artan görevlerini ifade etmektedir (DOBBIE, 1994, s. 122). Genişletilmiş barışı koruma aynı zamanda bazı kaynaklarda "ikinci nesil barışı koruma" şeklinde de tanımlanmıştır (MACKINLEY-CHOPRA, 1992; DANIEL-HAYES 1996; DUFFEY, 1998).

Genişletilmiş barışı koruma operasyonları, geleneksel operasyonlardan oldukça farklıydı, çünkü bu operasyonlar devletlerin(sınırların) arasında değil, içinde gerçekleştirilmekteydi. Ayrıca bu operasyonlar mavi berelilerin çatışan tarafların arasına yerleştirilmesinin mümkün

---

⁵ İngiliz Askeri Doktrini ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Robert M. Cassidy, *Peacekeeping in the Abyss: British and American Peacekeeping Doctrine and Practice After the Cold War*, Praeger Publishers, Westport, 2004; Colin McInnes, 'The British Army's New Way in Warfare: A Doctrinal Misstep?', *Defense & Security Analysis*, (2007) 23:2, 127-141; Tom Woodhouse, 'The Gentle Hand of Peace? British Peacekeeping and Conflict Resolution in Complex Political Emergencies', *International Peacekeeping*, (1999) 6:2, 24-37.

ya da etkili olmadığı durumlarda gerçekleştiriliyordu. Genişletilmiş barışı koruma aynı zamanda, hukuksal kaynağını BM Şartı'nın 6 ve 7. bölümlerinden eşit şekilde aldığı gerekçesiyle, "Bölüm 6,5 barışı koruma" (Chapter 6,5 Peacekeeping) olarak da nitelendirilmiştir (DEMİRDÖĞEN, 2006, s. 239). Bu tanımlama aslında genişletilmiş barışı koruma anlayışının hukuki temelini belirtmekte karşılaşılan güçlüğü ifade etmek için kullanılmaktadır. Bazı yazarlar bu durumun, Bosna, Ruanda ve Sierra Leone'deki fiyaskoların doğal bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir (O'SHEA: 2002, s. 25). Bazı kaynaklar ise genişletilmiş barışı koruma faaliyetlerini "stratejik barışı koruma" olarak tanımlamaktadır (OLONISAKIN, 2000, s. 125).

Her ne kadar tüm bu terimler barışı koruma faaliyetlerinin değişik yönlerine vurgu yapsa da, pratikte tüm tanımlar aynı faaliyetleri içermektedir. Bazı tanımlar barışı koruma güçlerinin artan görevlerine dikkat çekerken, diğerleri daha çok değişen güvenlik ortamı üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte genişletilmiş barışı koruma anlayışının genel çerçevesini çizmek için altı karakteristik özellik sayılabilir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 129).

Birincisi, bu tarz operasyonlar ilk türün aksine devam eden şiddet ortamında görev alabilmektedirler. Geleneksel barışı koruma operasyonlarının tersine bu operasyonlar, barış veya ateşkes anlaşması imzalanmadan veya söz konusu anlaşma çok muğlak ve kaygan bir zemindeyken görev alabilmektedir. Örneğin Bosna'da görev alan UNPROFOR (United Nations Protection Force) 24 saat sonra bozulan birçok ateşkes anlaşması için müzakerelerde bulunmuştur (BILDT, 1998, s. 230). Benzer şekilde Ruanda ve Sierra Leone'deki BM misyonu da bozulan barış anlaşmaları ve şiddet nedeniyle başarısızlığa uğramıştır.

İkincisi bu tür operasyonlar geleneksel devletler arası çatışmalardan ziyade, "yeni savaş" diye tanımlanan devlet içi çatışma ortamlarında gerçekleşmektedir. Her ne kadar Ruanda, Bosna ve Sierra Leone'deki savaşlar önemli dış etmenlerden beslense de, genel olarak bu çatışmalar iç savaş özelliklerini taşımaktadır (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 129).

Üçüncüsü, genişletilmiş barışı koruma operasyonlarında görevli askerler geleneksel barışı koruma operasyonlarının gerektirdiği görevlerin çok daha ötesinde yeni görevler

yüklenmişlerdir. Bu görevlerin başlıcaları, savaşı güçlerin ayrılması, tarafların silahsızlandırılması, seçimlerin organize edilmesi ve gözlemlenmesi, insani yardımın dağıtılması, sivil BM ve diğer uluslararası örgüt personelinin korunması, dolaşım özgürlüğünün garanti altına alınması, devletin kapasitesini geliştirmesine yardım etme, ateşkes gözleme ve uçuşa yasak bölgeleri denetlemektir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 133).

Dördüncüsü, genişletilmiş barışı koruma operasyonları, barışı koruma güçlerinin faaliyetlerini koordine etmek zorunda kaldıkları, “sivil toplum örgütleri” nin sayısında ciddi bir artışa neden olmuştur. UNEF operasyonunda görev alan geleneksel barışı koruma gücü askerleri az sayıda uluslararası örgütle birlikte çalışmışlardır. Buna karşın, Bosna’da, Ruanda ve Sierra Leone’de, barışı koruma güçleri her biri farklı amaçlara sahip yüzlerce hükümetler arası ve hükümet dışı örgütle çalışmak zorunda kalmıştır. Örneğin Ruanda’da şiddetin en üst düzeyde olduğu dönemlerde 200’den fazla hükümet dışı örgüt bölgede çalışmış, yine aynı şekilde Şubat-Eylül 1993 tarihleri arasındaki yedi aylık kısa dönemde Yugoslavya’da faaliyetlerini sürdüren hükümet dışı organizasyonların sayısı 65’den 127’ye çıkmıştır (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 130). Bu durum uyum ve koordinasyon sorununu ortaya çıkarmış ve barışı koruma güçlerine tanınan görev tanımının genişlemesine neden olmuştur.

Beşincisi, genişletilmiş barışı koruma operasyonları sık sık değişen görev tanımlarına sahiptir. 1991 ile 1995 yılları arasında Güvenlik Konseyi, sadece Hırvatistan ve Bosna savaşları ile ilgili 83 karar çıkarmıştır. Tablo 1’de Güvenlik Konseyi’nin 1991–95 yılları arasında aldığı ve UNPROFOR’ un görev tanımını etkileyen kararlar yer almaktadır.

Tablo: 1**UNPROFOR'un görev tanımını belirleyen Güvenlik Konseyi Kararları**

GÜVENLİK KONSEYİ KARARI	TARİH	AMAÇ
713	25.09.1991	Yugoslavya'ya karşı silah ambargosu
743	21.02.1992	BM koruması altındaki alanlarda ateşkesi izlemek için UNPROFOR'un kurulması
757	30.05.1992	Sırbistan-Karadağ'a yaptırım uygulanması
758	08.06.1992	UNPROFOR'un görevini Bosna-Hersek'i de içine alacak şekilde genişletmek ve insani yardımların dağıtılması konusunda sorumluluk vermek.
764	13.06.1992	UNPROFOR'a Saray-Bosna Havaalanı'nı ve çevresini koruma yetkisi vermek.
770	13.08.1992	Savaş kamplarındaki tüm mülteci ve savaş esirlerine ulaşmak
776	14.09.1992	UNPROFOR'a konvoyları koruma görevi vermek.
781	10.11.1992	Bosna üzerinde uçuşa yasak bölgeler oluşturmak
787	16.11.1992	Yaptırımların uygulanmasını gözlemlemek için Bosna sınırına gözlemciler yerleştirmek.
816	31.03.1993	Üyelere, uçuşa yasak bölgeleri denetleme yetkisi vermek
819	16.04.1993	Srebrenica'yı güvenli bölge ilan etmek.
824	06.05.1995	Saray Bosna, Tuzla, Zepa, Gorazde ve Bihaç'ı güvenli bölge ilan etme ve UNPROFOR' dan 50 askeri gözlemci görevlendirme
827	25.05.1993	Yugoslavya Uluslararası Suçlar Mahkemesi'ni oluşturma.
836	04.06.1993	UNPROFOR'a, hava saldırıları da dahil, güvenli bölgelere yönelik saldırıları bertaraf etme yetkisi vermek.
913	22.04.1994	UNPROFOR'a Gorazde civarındaki savaşı tarafların ağır silahlarını toplama yetkisi verme.
998	16.06.1995	NATO Acil Eylem Gücü'nün oluşturulmasını kabul etme.
1035	21.12.1995	IFOR'un bölgeye yerleşmesine onay verme.

Kaynak: <http://www.un.org/documents/scres.htm>

UNPROFOR ile direkt ilişkisi bulunmayan kararlar bile, 713 nolu karar gibi(bkz. Tablo 1), operasyonel çevreyi etkilemiştir. BM'nin Bosna için belirlediği görev tanımı, insani yardımdan-insani yardım malzemelerinin dağıtımı için güç kullanılmasına, daha sonra güvenli bölgeler oluşturulmasına ve nihayetinde de NATO (North Atlantic Treaty Organization) öncülüğünde bir barışa zorlama harekâtına dönüşmesine kadar genişlemiştir.

Son olarak, genellikle bu operasyonlarda eldeki imkânlar ve ulaşılmak istenen hedefler arasında ciddi bir orantısızlık vardır. Her ne kadar genişletilmiş barışı koruma operasyonları daha kapsamlı görevler üstlenmeyi öngörse de, bu operasyonlar söz konusu amaca ulaşmak için gereken imkânlarla çoğunlukla haiz değildirler. Bu bağlamda genişletilmiş barışı koruma operasyonları çoğu zaman finansal yetersizliklerle karşılaşmaktadırlar. Bu problemin temelinde BM barışı koruma bütçesinin yetersiz olması yatmaktadır. Bu durum pratikte ciddi güçlükler doğurmaktadır. Örneğin, Ruanda'da görev yapan BM misyonu UNAMIR (United Nations Assistance Mission For Rwanda) komutanı General Dallaire, elinde yeterli telsiz olmadığı için kendisine bağlı birliklerle iletişim kuramamıştır (MELVERN, 2000, s. 85).

Genişletilmiş barışı koruma operasyonlarının eski ve yeni dönem barışı koruma anlayışının kesişme noktasında yer aldığını belirtmek yanlış olmaz. Bununla birlikte, genişletilmiş barışı koruma operasyonları genellikle, geleneksel barışı koruma operasyonlarının “kutsal üçlü” sü olan: onay, tarafsızlık ve minimum güç kullanımı ilkeleri üzerine kurulmuştur.

Genişletilmiş barışı koruma doktrinini yazan İngiliz Ordusu, Bosna-Hersek'teki başarısız tecrübeyi değerlendirerek, *yeni savaflara geleneksel barışı koruma tekniklerini kullanarak müdahale etme* yöntemini seçmiştir. Bu nedenle genişletilmiş barışı koruma operasyonlarının “ihtiyaca binaen” ortaya çıkan bir operasyon türü olduğunu belirtmek yanlış olmaz. Doktrinin yazarları, genel olarak genişletilmiş barışı koruma faaliyetlerini, artan görevler ve değişen güvenlik ortamı çerçevesinde tanımlamışlardır (JETT, 1999, s 22). Bu bağlamda, genişletilmiş barışı koruma operasyonlarının genel olarak şu unsurların bir arada bulunduğu ortamlarda gerçekleştiği söylenebilir:

- Birden fazla çatışan taraf,
- Disiplinsiz(kurallarla bağlanmamış) taraflar,

- Etkisiz ateşkes(ler),
- Hukuksuzluk ve düzensizlik,
- Ciddi insan hakları ihlalleri,
- BM güçlerine karşı silahlı güç kullanılması ihtimali,

Sonuç olarak genişletilmiş barışı koruma güçlerini oluşturan askerler, geleneksel barışı koruma güçlerine oranla çok daha fazla görev yüklenmek durumundadır. İngiliz doktrini özel olarak beş görev belirlemiştir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 133). Bunlar:

- Çatışmayı önleme,
- Tarafların silahsızlandırılması,
- Sivil kuruluşlara ve insani yardımlara askeri koruma sağlanması,
- Hareket serbestisinin kısıtlanmasını önlemedir.

Her ne kadar, İngiliz doktrini barışı koruma operasyonlarının çehresinin değiştiğini kabul etse de, geleneksel barışı koruma faaliyetlerinin araçlarına ve ilkelerine sadık kalmıştır. Bu bağlamda, İngiliz doktrini, genişletilmiş barışı koruma anlayışının temel bir değişiklikten ziyade, katılım ve kapsam bağlamında bir artışı ifade ettiğini dile getirmektedir (MACKINLAY-KENT, 1997, s. 40). Genişletilmiş barışı koruma doktrini bu nedenle, geleneksel barışı korumanın kutsal üçlüsünün ve özellikle “onay” şartının operasyonun başarısı için kilit önemde olduğu kabul etmektedir. Bununla birlikte “onay” şartının ancak diğer iki şart olan tarafsızlık ve minimum güç kullanma ilkeleriyle birlikte işlevsel olacağı da unutulmamalıdır.

Tüm bu noktalar dikkate alındığında şu değerlendirmeler ortaya çıkmaktadır. Genişletilmiş barışı koruma, Vestfalyan anlamdaki ülke içi çatışmaları, post-Vestfalyan bir ortamda çözme arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda şu nokta unutulmamalıdır ki, İngiliz doktrini, ilk olarak Bosna-Hersek'teki İngiliz misyonunun faaliyetlerini anlamlandırmak için kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle genişletilmiş barışı koruma kavramı değişen güvenlik ortamı ve artan görevlere verilen “ad hoc” bir karşılık olarak görülmelidir.

111. Örnek Operasyon: Bosna-Hersek ve UNPROFOR (1992–95)

Genişletilmiş barışı koruma operasyonlarına verilebilecek en iyi örneklerden birisi Bosna-Hersek'te görev yapan UNPROFOR'dur.⁶ 1992–95 yılları arasında bölgede görev yapan barışı koruma güçleri, genişletilmiş barışı koruma operasyonlarının yukarıda belirtilen altı ana özelliğinin tamamı ile karşılaşmış ve ortaya çıkan sorunlarla pratikte geliştirdikleri “ad hoc” yöntemler aracılığıyla mücadele etmişlerdir. Birçok yazara göre Bosna tecrübesinin, sonuçları apaçık bir felaketti ve ikinci nesil barışı koruma operasyonlarının kusurlu mantığının ve “içi boş” doğasının altını çizen mükemmel bir örnek oluşturmaktaydı (ADIBE, 1997, s. 472). Bu değerlendirmeyi fazla acımasız bulan bazı yazarlar, UNPROFOR' un kesin emirleri uygulamak için yetersiz, beşeri, finansal ve lojistik eksiklikler nedeniyle başarısız olduğunu belirtmişlerdir (BIERMANN-VADSET, 1998, s. 21).

UNPROFOR 'un görev yaptığı dönemi üç safha halinde incelemek mümkündür. İlk safha BM barışı koruma güçlerine iki temel görevin tevdi edildiği Haziran 1992 ve Nisan 1993 arası dönemdir. 1992 Şubat'ında kurulan UNPROFOR Hırvatistan ve Sırbistan arasındaki ateşkes anlaşmasını gözlemlemekle görevlendirilmiştir. Bu anlaşma ile Hırvat devlet güçleri ile, Hırvatistan yerlisi Sırp militanlar arasında altı ay boyunca devam eden şiddete geçici de olsa dur denmiştir. Anlaşmayı imzalayan Sırp ve Hırvatlar BM koruması altında bölgeler oluşturulmasını kabul etmişlerdi. Bu alanlara kısaca UNPAs (United Nations Protected Areas) denilmekteydi. UNPA'ların Hırvat askeri saldırılarına maruz kalmaması ve böylece Sırp militanların da silahsızlandırılması için gerekli ortamın sağlanması ana hedef olarak görülmekteydi. UNPROFOR da ateşkese uyumu kontrol etmekte ve bu arada çatışan taraflar da siyasi liderleri aracılığıyla barış görüşmelerini sürdürmekteydiler.

Başlangıçta UNPROFOR, içerisinde sivil görevliler ve etkinliği tartışılabilecek polis güçleri de dahil olmak üzere 13.000 kişilik bir personelden oluşmaktaydı (GOW-SMITH, 1992, s. 24). Garip bir şekilde, UNPROFOR'un görev tanımını Hırvatistan'ı kapsamaktayken BM, barışı koruma gücünün merkezini Bosna-Hersek'in, Saraybosna şehrinde olmasını

---

⁶ Bosna-Hersek'te gerçekleşen barışı koruma faaliyetleri ile ilgili kapsayıcı bir çalışma için bakınız: Elinor C. Sloan, *Bosnia and the New Collective Security*, Praeger Publishers, Westport, 1998.

kararlaştırmıştır. O sıralar misyonun merkezini Saray-Bosna'da kurma fikri çoğu kimseye garip gelse de, ilerleyen süreçte Hırvatistan'da durumun sakinleştiği, Bosna-Hersek'te ise şiddetin tırmandığı görülmüştür. Çünkü Yugoslav Halk Ordusu tarafından desteklenen Bosnalı Sırlar, Doğu Bosna'da önemli miktarda toprak ele geçirmiş ve yüz binlerce Boşnak ve Hırvat'ı, topraklarını terk etmeye zorlamıştır (BURG-SHOUP, 1999, s. 125).

1992 yazı itibariyle BM Bosna'da insani bir felaketle karşı karşıya kalmıştı. Bosnalı Sırların etnik temizlik politikası UNPROFOR'un oluşturulması sırasında 500.000, misyonun bölgeye yerleşmesi esnasında ise bu sayının üç katı mültecinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ölü sayısı da benzer bir şekilde artış göstererek 50.000'lere ulaşmıştır (<http://www.pbase.com/zidar/rat>).

Tüm bu gelişmeler karşısında, Güvenlik Konseyi UNPROFOR'un yetkisini sürekli arttırmıştır. Ancak artırılan yetkiler, Bosna'da devam eden şiddet ortamını sakinleştirememiştir. Özellikle Batı medyasında BM'nin ve barışı koruma birliklerinin şiddeti ve akan kanı durdurma konusunda başarısız olduğu yönünde haberler artınca, UNPROFOR'un görev tanımının güç kullanımını da içerecek biçimde genişletilmesi gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Ekim 1992'de Bosna-Hersek üzerinde uçuşa yasak bir bölge ilan edilmiş ve üye devletlere de bu kararı uygulama yetkisi verilmiştir.⁷ Fakat havada oluşturulan uçuşa yasak bölge, karadaki duruma çok az etki edebilmiş ve durum daha da kötüleşmiştir. 1993 yılında ilan edilen Güvenli bölgelerin de birer birer Sırların eline geçmesi ve bölgede yaşayan sivil halkın katliama uğraması sonucu Güvenlik Konseyi stratejisini yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Uzun süren şiddet ve çatışma ortamına çare bulamayan BM, görevini NATO tarafından oluşturulan Acil Müdahale Gücü (Operation Deliberate Force)'ne devrederek başarısız bir şekilde UNPROFOR'un görevini sonlandırmak zorunda kalmıştır.

12. Barışa Zorlama Harekâtları

Her ne kadar BM dünyayı savaşıtlardan uzak tutma amacını taşısa da, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını uygulamak için bazen zorlayıcı yollara başvurduğu olagelmıştır. Bu

⁷ 781 nolu karar. Tam metin için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/723/03/IMG/N9272303.pdf?OpenElement>

tür barışa zorlayıcı harekâtlar, BM şartının VII. Bölümü uyarınca gerçekleştirilmektedir. Soğuk Savaş sırasında da BM barışa zorlama harekâtlarına başvursa da, bu harekâtların sayısında, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ciddi bir artış görülmüştür. Barışa zorlama harekâtları, özellikle BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki rolü ile ilgili birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde, özellikle bir soru ön plana çıkmıştır: “BM, değerlerini korumak için güç kullanmaya yetkili midir? Ya da, bu değerleri korumak için güç kullanmalı mıdır?”

120. Barışa Zorlama Harekâtları Nelerdir?

Her ne kadar BM'nin son zamanlarda gerçekleştirdiği karmaşık harekâtlar nedeniyle, barışa zorlama harekâtlarını diğer operasyon türlerinden ayırmak güçleşse de, özellikle kavramsal olarak, barışa zorlama harekâtları ile diğer operasyon türleri arasında ciddi farklılıklar vardır. Öncelikle, barışa zorlama harekâtları BM Şartı'nın VII bölümü kapsamında gerçekleştirilmektedir. BM Şartı'nın VII. Bölümü Güvenlik Konseyi'ne;

1. Uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit oluşup oluşmadığına karar verme,
2. 40. madde kapsamında geçici önlemler alma,
3. Bir devlete veya devlet içinde bir entiteye karşı zorlayıcı önlemler alma,

hakkı tanımaktadır. 1946–89 yılları arasında BM yirmi dört kez VII. Bölüm kapsamındaki önlemlere başvurmuştur. Buna karşılık 1990–99 yılları arasında aynı mahiyette 166 karar alınmıştır (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 147). Zorlayıcı önlemler ya 41. madde kapsamındaki ekonomik yaptırımlar, ya da 42. madde kapsamındaki askeri önlemleri içermektedir. Pratikte, BM bugüne kadar zorlayıcı önlemlere:

- barış ve güvenliği tesis etme, ya da yeniden sağlama,
- yaptırımları uygulama,
- barışı koruma gücü personelini koruma,
- çatışma bölgelerindeki sivil unsurları koruma,
- insani yardım kuruluşlarının personelini koruma,
- iç çatışmaları önleme

gibi nedenlerle başvurmuştur.

Kolektif Güvenlik olgusu BM'nin barışa zorlama harekâtlarının bilimsel altyapısını hazırlamaktadır. VII. Bölüm aracılığıyla BM genel bir kolektif güvenlik sistemi oluşturmayı amaçlamıştır. Genelde kolektif güvenlik sistemlerinin pratikteki uygulanması sırasında temel düşünce şu şekilde ortaya çıkmaktadır: “Sistemin üyeleri, belli ortak değerleri savunmak için çalışmalıdır, bunu yaparken öncelikle barışçı yollar denenmelidir, sonuç alınmazsa güç kullanılmalıdır. Butros Gali'nin de “Barış Gündemi” isimli raporunda belirttiği gibi (GHALI, 1992, para 42), BM şartında belirtildiği üzere barışçıl çözüm yollarının başarısız olması durumunda, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesis edilmesi için, VII. Madde kapsamındaki önlemlere başvurulması zorunludur. Bununla birlikte bu genel kural, hem Güvenlik Konseyi gereken kararı alana kadar devletlerin bireysel veya kolektif olarak kendilerini savunmalarını içeren 51. madde hem de bölgesel örgütlerin rolünü içeren VIII. Bölüm de dikkate alınarak uygulanmaktadır.

VII. Bölüm ile ilgili bir diğer bir problem de şu faktörden kaynaklanmaktadır: BM şartını oluşturan kalemler, örgütün kendi silahlı gücünü oluşturacağını öngörmüşlerdir, pratikte ise, BM'nin kendi güç kullanma yetkisini başka organ veya ülkeler aracılığıyla yerine getirdiği bir kolektif savunma sistemi kurulmuştur. Hatta büyük güçler Dumbarton Oaks'da BM Şartı'nın ana çerçevesini belirlemek için bir araya geldiklerinde Askeri Kurmay Komitesi'nin kurulmasına olanak sağlayacak olan 43. maddeyi de görüşmüşlerdir. Dahası, 1946–47 yılları arasında, Güvenlik Konseyi daimi bir askeri gücün oluşturulması ve bu gücün şekli ve çalışma yapısı konusunda sürekli müzakerelerde bulunmuştur (LORENZ, 1999, ss. 61–68). Ancak özellikle Kore Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde oluşan gergin ortam böylesi bir daimi gücün oluşumunu engellemiştir.

Günümüzde BM'nin teorik askeri kapasitesi ile pratikteki durum arasında ciddi bir boşluk olduğu görülmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak Güvenlik Konseyi birçok defa VII. Bölüm kapsamındaki yetkisini BM'nin diğer organlarına, üye devletlere veya bölgesel örgütlere devretmek zorunda kalmıştır. Her ne kadar BM'nin kendi askeri gücüne sahip olması ve bu gücün Askeri Kurmay Komitesi çatısı altında oluşturulması fikri BM tarihi kadar eski bir görüş olsa da günümüzde de bu konu dile getirilmeye ve desteklenmeye devam etmektedir (GHALI, 1992, paras. 43–44).

“Barış Gündemi” isimli çalışmasında Butros Gali Askeri Kurmay Komitesi’nin VII. Bölüm çerçevesinde tekrar canlandırılması ve bu amaçla da üye devletlerin askeri güçlerini BM’nin komutasına vermek için daha istekli olmaları yönünde çağrıda bulunmuştur (GHALI, 1992, para 43). Ancak Askeri Kurmay Komitesi bu yöndeki beklentilere cevap verememiştir.

Pratikte BM Güvenlik Konseyi VII. Bölüm kapsamındaki yetkilerini genellikle devretmeyi yeğlemiştir. Butros Gali, böylesi bir yaklaşımın doğru olduğunu çünkü tek başına ne Güvenlik Konseyi’nin ne de Genel Sekreter’in, birkaç durum hariç, operasyonları başlatma ve yönetme kapasitesine sahip olmadığını belirtmektedir (GHALI, 1995, para 77). VII. Bölüm çerçevesinde güç kullanma yetkisini Güvenlik Konseyi’nden devralan yapı, yürüteceği operasyonu Güvenlik Konseyi’nin onayıyla gerçekleştirmektedir. Bu nedenle, yürütülecek olan operasyon ve bu operasyon süresince cereyan edecek olan olaylar, uluslararası hukukun kaynaklarından biri olan Güvenlik Konseyi’nin meşruiyetini de etkileyecektir. Bu bağlamda güç kullanma yetkisinin başka bir yapıya devredilmesi, kalıcı bir durumu ifade etmemekte ve Güvenlik Konseyi gerekli görmesi halinde, devrettiği yetkiyi geri alabilmektedir (SAROOSHI, 2000, s. 7).

Olumlu tarafından bakıldığında, güç kullanma yetkisinin verilmesi, tek bir devletin veya devletler grubunun Güvenlik Konseyi onayı olmaksızın zorlayıcı eylemlere başvurusunun uluslararası sisteme vereceği zararı önlemekte ve operasyonel olarak da belirli bir düzen sağlanmaktadır. Diğer taraftan, Güvenlik Konseyi’nin yetkisini başka yapılara devretmesi BM’nin güvenilirliğini zedeleyebilir, ayrıca VII. Bölüm çerçevesinde yetkilendirilen organ veya devletler, kendilerine verilen yetkinin çok ötesine geçebilir ve kendi çıkarlarını uluslararası barış ve güvenliğin korunması hedefinden daha üstün tutabilirler (GHALI, 1995, para 80). Benzer şekilde yetkinin bu şekilde devredilmesi sonucu, saldırgan devletleri caydıran ana unsur, BM’nin kolektif güvenlik sistemi değil BM’nin yetkisini devrettiği organın veya devletin gücü olmaktadır.

BM’nin kuruluşunda, BM sisteminin mimarları askeri ve askeri olmayan zorlayıcı önlemlerin bir arada yer aldığı bir kolektif güvenlik sistemi öngörmüştür. Bu bağlamda BM Şartı, çeşitli yaptırımlar (bkz. madde 41) ve askeri güç kullanımını (madde 42), BM’nin ana zorlayıcı araçları olarak belirlemiştir. 1990’lardan önce BM’nin ekonomik yaptırımları ve silah ambargolarını kullanması pek sık rastlanan bir yöntem olmamış, fakat özellikle Soğuk

Savaş sonrası bu iki yöntem sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. 1990'dan sonra, Güvenlik Konseyi neredeyse bir düzine vakada, çoğunlukla tartışmalı sonuçlar ortaya çıkaran, ekonomik ambargolar uygulamıştır (CORTRIGHT-LOPEZ, 2002, s. 2).

Özellikle yaptırımların uygulanması konusunda tartışmaların temelinde şu soru yatmaktadır: Belli bir kesimin yanlışını düzeltmek ve ülkenin politik veya askeri liderleri üzerinde baskı oluşturmak için, sonuçları bütün bir halkı etkileyecek ekonomik yaptırımlar uygulamak ne kadar doğrudur? Bu haklı soruya karşı BM, ekonomik yaptırımları daha esnek ve daha etkili uygulama yolunu seçmiştir. Bu bağlamda finansal yaptırımlar, seyahat yasakları, silah ambargoları, genel ticaret yaptırımlarının yerini almaya başlamıştır (LOPEZ-CORTRIGHT, 2002, s.17). Örneğin, finansal yaptırımlar sadece hükümet varlıklarına uygulanmaya başlanmıştır. 1994 yılında Haiti örneği ile uygulanmaya başlanan bu yeni yöntem daha sonra Angola ve Taliban rejimleri için de kullanılmıştır. (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 151).

İlerleyen yıllarda BM, 1373 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı⁸ ile üye devletlerden sınırları içerisinde kendi çabaları ile terörist aktivitelerin finanse edilmesine karşı mücadele etmesini isteyerek, yaptırımların uygulama alanını da genişletmiştir. Bununla birlikte her ne kadar yaptırımlar BM'nin zorlayıcı önlemlerinin önemli bir parçasını oluştursalar da, barışı koruma güçlerinin kullanılmasını gerektirmemektedir. Sonuç olarak VII. Bölümün geri kalan kısmı, BM'nin askeri güç kullanmasını içermektedir.

Butros Gali Barış Gündemi adlı çalışmasında, uluslararası barış ve güvenliğin garantörü olan BM'nin, BM Şartı'nın ortaya koyduğu prensipleri korumak için gerektiğinde güç kullanmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir (GHALI, 1995, para 43).

121. Örnek Operasyon: I. Körfez Savaşı (1990–91)

Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'nin ilk ciddi sınavı olarak görülebilecek Körfez Savaşı'nda, Güvenlik Konseyi 1950–53 yılları arasında Kuzey Kore'ye karşı uyguladığı stratejinin bir benzerini uygulayarak, Irak'a karşı güç kullanılmasına karar vermiştir. Doğal

⁸ Kararın tam metni için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>

olarak BM içinde askeri güç kullanımının doğru bir tercih olup olmadığı yönündeki tartışmalar da aynı Kore Savaşı dönemindeki gibi uzun süre gündemi meşgul etmiştir. Irak'ın Kuveyt'i 2 Ağustos 1990 tarihinde işgal etmesinin ardından Güvenlik Konseyi VII. Bölüm kapsamında ABD öncülüğünde uluslararası koalisyonla güç kullanma yetkisi vermiş ve Çöl Fırtınası Operasyonu sonuçlanana ve ateşkes anlaşması imzalanana kadar da meseleden uzak durmayı yeğlemiştir.

Başlangıçta, Güvenlik Konseyi krizin farklı aşamalarında VII. Bölüm kapsamında on iki adet yaptırım kararı almıştır (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 154). Benzer şekilde Irak'ın Suudi Arabistan'a da saldırması muhtemel görüldüğü için ABD güçlerinin Suudi Arabistan'a yerleştirilmesine karar verilmiştir. ABD Çöl Fırtınası Operasyonu ile dört ana hedefi gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bunlar:

1. Kuveyt'i işgalden kurtarmak.
2. Kuveyt hükümeti'nin tekrar kurulmasını ve otoritesini güçlendirmeyi sağlamak.
3. Suudi Arabistan'ın ve Körfez bölgesinin güvenlik ve istikrarını korumasını sağlamak.
4. ABD vatandaşlarının can güvenliğini sağlamaktır.

Tüm bu hedeflerin doğal sonucu da bölgedeki Amerikan çıkarlarını korumaktır (HAASS, 1999, s. 32). Sonuç olarak 500.000'i ABD 200.000'i de yirmi dört koalisyon ülkesinden oluşan toplam 700.000 kişilik bir birlik Çöl Fırtınası Operasyonu'nda yer almak için hazır hale gelmiştir. 1990 yılının sonlarına doğru ABD ve SSCB arasında Irak' a karşı askeri güç kullanılması hususunda bir görüş birliğine varıldı. Bu durum ciddi eleştirilere neden olmuştu çünkü Çöl Fırtınası Operasyonu başlamadan önce, Güvenlik Konseyi ekonomik ve siyasi yaptırımların sonuç vermediğine dair resmi bir karara varmamıştı (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 154).

ABD Dışişleri Bakanı James Baker ve Sovyet Dışişleri Bakanı Eduard Şevardnadze arasında süren müzakereler sonucunda 29 Kasım 1990 tarihinde 678 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı⁹ kabul edilmiştir. Kararda geçen “gereken tüm araçlar kullanılarak” ifadesi,

⁹ Kararın tam metni için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement>

1990'lar boyunca BM tarafından girişilecek olan zorlayıcı harekâtlarda meşruiyet sağlayıcı bir ifade olarak yer almıştır. Buna ek olarak, 678 sayılı karar askeri operasyona katılımı ve maliyeti üye devletlerin isteğine bağlamakla kalmamakta, aynı zamanda üye devletlerin söz konusu görevi nasıl yerine getirecekleri konusunda takdir yetkisi de tanımaktaydı. Üstelik Güvenlik Konseyi'nin operasyona katkısı da "Güvenlik Konseyi'ni sürekli bilgilendirmek" le sınırlı tutulmaktaydı.

Sonuç olarak Irak Güvenlik Konseyi kararına uymayınca 28 devletten oluşan uluslararası koalisyon harekete geçmiş ve çok kısa bir sürede Irak güçlerini Kuveyt'ten çıkarmıştır. 16 Ocak'tan 24 Şubat'a kadar koalisyon güçleri hava saldırıları ile operasyonlarını sürdürürken, bir yandan da karadan ilerlemişlerdir. Sonuç olarak 28 Şubat tarihinde koalisyon güçlerinin tüm Kuveyt'i ve Güney Irak'ın bir bölümünü eline geçirmeleri ile birlikte operasyonlar 28 Şubat tarihinde durdurulmuş ve Saddam Hüseyin 687 sayılı karara (3 Nisan 1991) uymak zorunda kalmıştır.

Güvenlik Konseyi alınan bu kararlar ateşkes şartlarını da belirlemiştir. Konsey öncelikle, Irak ve Kuveyt'ten sınırların dokunulmazlığına saygı göstermelerini istemiş, ardından BM gözlemcilerini bölgeye çağırarak, savaşın verdiği zararı telafi etmek için faaliyetlere başlamış ve kimyasal ve biyolojik silahlar da dâhil Irak'ın tüm kitle imha silahlarının (WMD-Weapons of Mass Destruction) yok edilmesine karar vermiştir. Irak'ın silahsızlanmasını kontrol etmek için Konsey, izinsiz soruşturma yapma yetkisiyle BM Özel Komisyonu UNSCOM (United Nations Special Comitee) kurmuş ve ayrıca Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'na da UNSCOM desteğiyle bölgede benzer şekilde nükleer silah kontrolü yapma yetkisi verilmiştir. 687 sayılı karar ayrıca Irak- Kuveyt sınırında silahsız bölge oluşturmuştur. Bölgeyi izlemek üzere de 689 sayılı kararla BM Irak-Kuweyt Gözlem Misyonu (UNIKOM-United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission) kurulmuştur.

Çöl Fırtınası Operasyonu, barışa zorlama harekâtlarının önemli iki yönünün altını çizmiştir. Birincisi her ne kadar 678 sayılı karar barışa zorlama operasyonları için bir şablon niteliğinde olsa da, Körfez Krizi özellikle 1990'lar boyunca gerçekleşecek olan çatışmaların habercisi olmamıştır. Irak'ın Kuveyt'i işgali bugüne kadar bir BM üyesinin topraklarının başka bir devlet tarafından tamamen işgal edildiği ilk olaydır (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 155). Doğal olarak bu yönüyle söz konusu müdahale, kendisinden sonra

oluşacak olan kriz ve çatışmalara nasıl müdahale edilebileceği konusunda örnek alınabilecek bir operasyon olmamıştır. Buna ek olarak özellikle hava operasyonlarının hızlı bir şekilde başarılı sonuçlar vermesi, hava operasyonlarının çatışmalara müdahaledeki rolü hakkında gerçekçi olmayan varsayımlara neden olmuştur (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 155). İkincisi, Körfez Krizi ile bir gerçek daha iyi anlaşılmalıdır: Böylesi büyük çaplı bir operasyonda ABD birlikleri mutlaka yer almalıdır ve doğal olarak ABD katkı yaptığı operasyonlarda komuta yetkisini de kendisi üstlenmek isteyecektir.

13. Barışı Destekleme Operasyonları

BM barışı destekleme harekâtları geniş bir askeri birlik ve önemli miktarda sivil unsurları bir araya getiren karmaşık bir operasyonel yapıdan oluşmaktadır. Bu operasyonların ana hedefi savaşın yıkımına uğramış toplumları, liberal demokratik toplumlar haline getirmektir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 165). Operasyonlarda barışı koruma gücünün görevi taraflar barış anlaşması imzaladıktan sonra ateşkesi gözlemlemekten ziyade, bölgede otoriteyi belli bir süre elinde bulunduracak olan BM geçici yönetimine, işleyen liberal demokratik bir devlet kurması için gereken ortamı sağlamaktır. Hukuk düzeni sağlandıktan ve demokratik kurumlar geliştikten sonra BM yönetimi otoriteyi demokratik olarak seçilmiş liderlere devretmektedir (THAKUR-SCHNABEL, 2001, ss. 14–15).

Barışı Destekleme Operasyonları kavramsal olarak iki önemli belgede kendine yer bulmuştur. Bunlardan ilki İngiliz ve NATO barışı koruma doktrinidir (CASSIDY, 2004, ss. 33, 83). Bu doktrine göre barışı destekleme operasyonları “askeri güçler, diplomatik ve insani kurumların bir arada olduğu çok yönlü operasyonlardır. Bu operasyonlar insani amaçların yanında uzun dönemli siyasi çözümler için çalışırlar ve çoğunlukla BM veya AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) gibi örgütlerden alınan destekle yürütülürler. İkinci önemli kaynak Brahimi Raporu’dur.¹⁰ Brahimi Raporu da barışı koruma gücü personelinin görevlerini daha profesyonelce ve başarılı bir şekilde yerine getirmesi için gereken şartları ortaya koymakta barışı destekleme harekâtlarının önemine vurgu yapmaktadır.

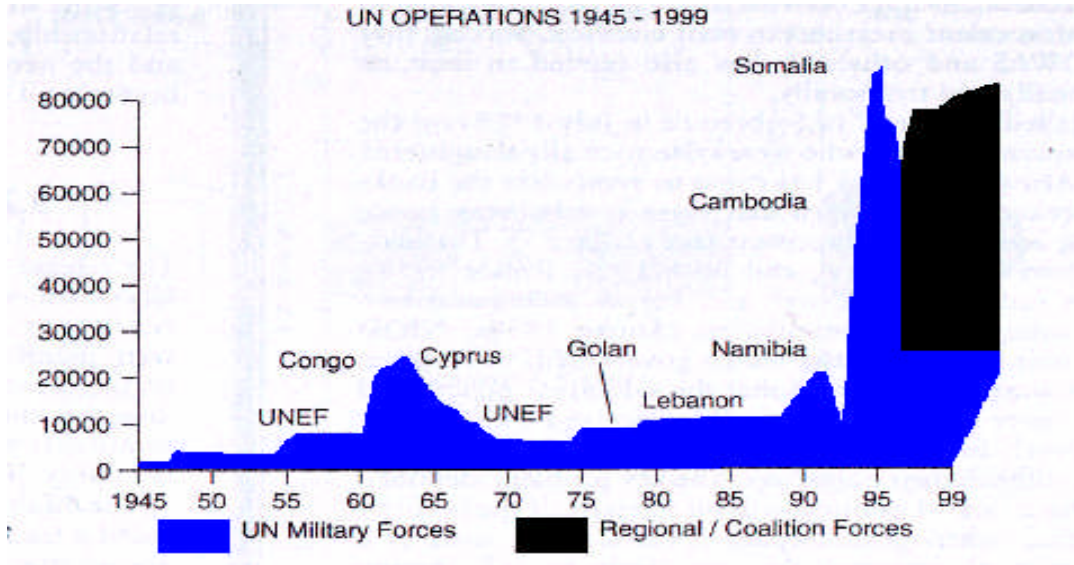
¹⁰ Asıl adı ‘Report of the Panel on United Nations Peace Operations’ olan bu rapor, literatürde daha çok bu şekilde kullanılmaktadır.

130. Barışı Destekleme Nedir?

1990'lı yılların ortasına gelindiğinde, Kamboçya'da görev yapan UNTAC (United Nations Transitional Administration in Cambodia), Somali'de görev yapan UNOSOM (United Nations Operation in Somalia) II misyonlarının görevlerinin bitmesi ve Bosna-Hersek'te UNPROFOR'dan NATO önderliğindeki IFOR(The Implementation Force)'a geçilmesiyle birlikte, barışı koruma operasyonlarının sayısında çok ciddi bir azalma gözlemlenmiştir. Bu azalmaya karşın BM komutasında olmayan barışı koruma gücü sayısı ise artmıştır. Bu durum aşağıdaki tabloda çok daha iyi görülmektedir.

Grafik:1

1945–99 Arası Birleşmiş Milletler ve Bölgesel Örgütlerin Gerçekleştirdiği Barışı Koruma Operasyonlarındaki Personel Sayısı

Kaynak: MACKINLEY, 2005.

2000 yılında yayımlanan Brahimi Raporu barışı destekleme operasyonları için üç temel tavsiyede bulunarak ortaya bu operasyonlar için bir çerçeve koymaktaydı. Bu üç ana yaklaşım şu şekilde sıralanabilir:

1. Öncelikle barışı koruma operasyonlarının askeri yönü son derece güçlü olmalıdır. Bununla birlikte güç kullanımı sadece kendini savunma halinde başvurulacak bir yöntem olmalıdır.

2. İkinci önemli tavsiye görev ve görevin yerine getirilmesi için gereken kaynaklarla ilgilidir. Rapora göre, Güvenlik Konseyi, gerekli kaynakları bulmadan barışı koruma gücünü oluşturacak kararı Güvenlik Konseyi'nden geçirmemelidir. Eğer yeterli kaynak sağlanamayacaksa Güvenlik Konseyi daha az görevler içeren bir yönerge hazırlamalıdır. Bu durum iki şekilde sağlanabilir; birincisi IFOR ve ISAF (International Security Assistance Force) örneklerinde olduğu gibi görev tanımını işlevsel ve coğrafi olarak ciddi bir şekilde sınırlamak, ikincisi ise SFOR (Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina), KFOR(Kosovo Force) ve UNTAET (United Nations Transitional Administration in East Timor) örneklerinde olduğu gibi herhangi bir süre sınırlaması yapmadan geniş ve donanımlı misyonlar oluşturmak.

3. Rapor'un üçüncü tavsiyesi ise Güvenlik Konseyi'nin birlik gönderen devletler ile Konsey arasında daha yakın bir işbirliği mekanizması kurmasıdır. Zira özellikle Srebrenica ve Ruanda'daki ana problemlerden biri New York'taki BM karar alma süreci ile operasyon sahasındaki gerçekler arasında ciddi bir uçurumun olmasıydı. NATO doktrininin yazarları, özellikle İngiliz yetkililer, bu önerileri "güçlü" askeri birlikler kurulmasını zorunlu kılan nedenler olarak değerlendirmişlerdir.

Barışı destekleme harekâtlarının yaygınlaşması gerektiğini düşünen birçok Batılı askeri uzman, genişletilmiş barışı koruma operasyonlarının iki yönden eksik olduğunu düşünmekteydiler. Birincisi genişletilmiş barışı koruma operasyonları tarafların rızasına dayanmaktaydı, bu nedenle bu tarz operasyonlarda, savunma hariç, güç kullanılması mümkün değildi. Bu bağlamda güvenlik alanında çalışan uzmanlar arasında güç (force) ve zorlama (coercion) kavramlarının barışı destekleme operasyonlarında çok önemli bir rolünün olduğu ve bu kavramların operasyonlarda ne şekilde uygulanabileceğinin araştırılması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmaya başladı (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 170). Sonuç olarak hem Somali'de görev yapan UNOSOM II' nin hem de Bosna-Hersek'te görev yapan UNPROFOR'un uyguladığı güç kullanımının başarısız olduğu çünkü söz

konusu operasyonlardaki güç kullanımının belli bir strateji çerçevesinde gerçekleştirilmediği görüşü ağırlık kazanmıştır (SLOAN, 1998, s. 71).

İkinci eksik yön, görev yönergesi ile eldeki imkânlar arasındaki orantısızlıktır. Bu durum yukarıda bahsedilen her iki raporun da vardığı ana sonuçlardandı. Bu bağlamda Brahimi Raporu, Güvenlik Konseyi'nin karar alma prosedürünü değiştirmesini tavsiye ederken, özellikle operasyon sahasında imkân ve görevler arasındaki orantısızlığın nasıl giderilebileceğine dair pratik çözümler sunmamıştır. Pratikte barışı destekleme harekâtlarında görev alan barışı koruma güçleri, yukarıda da bahsedildiği gibi bu orantısızlığı gidermek için iki yöntem uygulamışlardır.

Birincisi, görev yönergesini dikkatli bir şekilde sınırlamaktır. Örneğin NATO öncülüğündeki IFOR misyonu Dayton Anlaşması' nın akabinde bölgeye yerleştirildiğinde, hem zaman hem de işlev olarak sınırlandırılmıştı. IFOR' un askeri kanadı sivil meselelerle uğraşmayacağını, hatta barış ortamına yönelecek askeri olmayan saldırılara karşımayacağını ısrarla belirtiyordu (PUGH, 1997, s.192). Misyonun görev süresi de on iki ay ile sınırlı tutulmuştu. Benzer bir durum ISAF - Afganistan misyonunda görev yapan İngiliz birlikleri için de söz konusu olmuştur. ISAF sadece başkent Kabil'de görev yapacaktı. ISAF 'da görev alan İngiliz birliğinin görev süresi üç ayla sınırlandırılmış ve görevleri çok dar bir çerçevede belirlenmişti (<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2284&l=1>).

Diğer alternatif yaklaşım ise Kosova ve Doğu Timor'da uygulanmıştır. Bu iki örnekte, barış güçlerine geniş bir görev tanımı ve alanının yanı sıra, geniş yetkiler de verilmekteydi. Söz konusu örneklerde birliğe katkı yapan ülke ve örgütlerle (Avustralya ve NATO) Güvenlik Konseyi arasında özellikle görev tanımının oluşturulması aşamasında yakın bir işbirliği yapılmıştır.

Barışı destekleme operasyonlarının diğer bir önemli özelliği de operasyonların ana amacının liberal demokratik toplumlar oluşturmak olduğunun kabul edilmesidir. Bu bağlamda askeri unsurların bu tür çok yönlü operasyonların sadece bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle askeri unsurlar barışı destekleme operasyonlarının “destekleyici” güçleri olarak görülmelidir. Örneğin Bosna'da görev yapan SFOR sivil otoritelere seçimler esnasında hem güvenlik hem de materyal desteği vermiştir (COUSENS-CATER, 2001,

s.53). Benzer şekilde hem Doğu Timor'da hem de Kosova'da askeri güçler basit "fiziksel güvenlik" in ötesinde görevler üstlenmişlerdir.

Barışı destekleme harekâtlarının temelindeki yaklaşım büyük ölçüde kaynağını Somali, Bosna ve Ruanda'da meydana gelen insani felaketlerden çıkarılan derslerden almıştır. Dünya tarihinin yüz karası olarak geçmişteki yerini alan bu felaketlerden çıkarılan dersleri bir araya getirip değerlendiren Brahimi Raporu ve Batı'nın askeri doktrini, bu operasyonların nasıl oluşturulması ve uygulanması gerektiğine dair bazı ilkeler belirlemişlerdir. Bu ilkeler şu şekilde özetlenebilir:

- Öncelikle barışı destekleme harekâtında yer alacak birlikler çok güçlü ve donanımlı olmalı ve gerektiğinde klasik barışı koruma faaliyetlerinden barışa zorlama faaliyetlerine geçiş yapabilmelidir.
- İkincisi barış gücü personeline, görevlerini yerine getirebilmeler için gereken tüm imkânlar sağlanmalıdır.
- Üçüncü olarak da, askeri güçler barışı destekleme operasyonlarının sadece bir unsuru olarak algılanmalı ve esas amacın kendi ayakları üzerinde durabilen liberal demokratik toplumlar oluşturmak olduğu unutulmamalıdır.

131. Örnek Operasyon: KFOR

KFOR Müttefik Kuvvetler Operasyonu'nun hemen ardından Kosova'ya yerleştirilmiştir. KFOR'un görevi NATO ve Yugoslavya hükümeti arasında varılan askeri-teknik bir anlaşmayla ve Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı ile belirlenmiştir. KFOR kendinden önce görev yapan IFOR gibi, AGİT, AB(Avrupa Birliği) ve BM-UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo), misyonlarının bir arada çalıştığı geniş kapsamlı bir barışı destekleme harekâtı olmuştur. KFOR'un genel olarak üç temel hedefinin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar:

- Kosova'da kamu düzenini sağlayarak güvenli bir ortam oluşturmak.
- Askeri-teknik anlaşmanın uygulanmasını yürütmek ve sonuçlarını gözlemlemek.
- UNMIK'a özellikle sivil meselelerde yardımcı olmaktır.

KFOR, NATO önderliğinde oluşturulmuş 40.000 kişilik bir birlikten oluşmaktaydı. Misyon'un önde gelen görevi yukarıda belirtilen amaçlar çerçevesinde, özellikle Yugoslav güçlerinin bölgeden çekilmesinin ardından oluşabilecek bir güvenlik boşluğunu önlemektir.

Görevine başlayan barış gücü personelinin karşılaştıkları ilk ciddi problem Kosovalı Arnavutların KFOR'un bölgeye yerleşmesinden önceki etnik temizlik ile geçen on sekiz ayın intikamını almak için yerli Sırp'lara saldırılarda bulunmasıydı. Bu eylemlerle bağlantılı olarak yüzlerce Sırp evini terk etmek, birçoğu da ülkeden göçmek zorunda kalmıştı (ICG, 1999, s. 2). Sırp köyleri ve şehirlerde Sırp'ların yaşadığı bölgeler belirgin şekilde gettolara dönüşmekteydi. Bu durumun doğal bir sonucu olarak KFOR daha proaktif ve etkili bir yönetim göstermek durumunda kalmıştır. Bölgede kamu düzeninin sağlanması görevinin yanı sıra, Sırp azınlığın can güvenliğinin sağlanması da KFOR'a yüklenen görevler arasına giriyordu. Aslında anayasal olarak UNMIK hukuk ve düzenin sağlanmasından sorumluydu. Ancak UN CIVILPOL (Civil Police)'un bölgeye yerleştirilmesi KFOR'a göre çok daha geç gerçekleştirilmişti.

IFOR tecrübesinden alınan dersler Kosova'daki misyon için çok önemliydi ve birçok yazara göre IFOR'un aksine, KFOR yetkilileri sivil görevlerin yüklerini arttıracaklarını ve başarısız olacaklarını değil, tersine sivillere sağladıkları desteğin misyonun başarısına katkı sağlayacağını düşünmekteydi (EIDE-HOLM, 2000, s. 216).

KFOR'un çok geniş kapsamlı bir barışı destekleme harekâtı olmasının ve geniş sivil görevler üstlenmesinin yanında bir diğer önemli özelliği de, geçmişteki diğer operasyonların tersine bölgede görev yapan farklı nitelikteki örgütlerle etkin bir işbirliği yapma çabası içerisinde olmasıdır. Bu çabanın en iyi göstergesi bilgi paylaşımı amacıyla kurulan bilgi merkezleridir (drop-in centres). Bu merkezler KFOR'un bölgede ne gibi faaliyetlerde bulunduğunu aktarmak ve diğer örgütlere ne gibi hizmetler verebileceğini anlatmak için kullanılmaktaydı. Benzer şekilde diğer örgütlere de KFOR'u faaliyetleri hakkında bilgilendirmek için bilgi merkezleri kurmaları tavsiye edilmekteydi. Böylece özellikle misyonun askeri unsurları, bölgede kendilerinden başka hangi örgütlerin, ne şekilde faaliyette bulunduğunu öğrenmiş oluyordular.

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanında KFOR'un karşılaştığı en önemli sorun, Kosova'nın nihai statüsünün ne olacağı yönünde uluslararası kamuoyunda var olan şüphelerin neden olduğu siyasi belirsizliktir. Bazı ülkeler ve uzmanlar Kosova sorununun çözümünün şartlı bağımsızlıktan, tam bağımsızlığa giden bir süreçten geçtiğini öne sürmektedir (Independent International Commission, 2000). Bununla birlikte başını Çin ve Rusya'nın çektiği bir grup devlet ise Kosova'nın tekrar Yugoslavya bünyesine katılması gerektiğini düşünmektedir. Bu ayırım bölgedeki barış gücü yöneticilerinin uzun dönemli bir strateji izlemesini zorlaştırmaktadır. Örneğin Doğu Timor, Afganistan, Bosna gibi birçok örnekte yasal ve etkin bir ordunun kurulması ve eğitilmesi için bölgede görev yapan misyonlar görevlendirilmiştir. Fakat bu durum Kosova'da söz konusu değildir, çünkü Kosova'nın düzenli bir ordusunun olup olmayacağı hususu da tartışmalıdır. Bu nedenle Kosova Polis Gücü, çoğunluğu eski UÇK (Ushtria Clirimtare e Kosoves-Kosova Kurtuluş Ordusu) militanlarından oluşan hafif silahlı bir polis gücü olmaktan öteye geçememektedir.

Özetle birçok eksik yönü bulunmasına rağmen KFOR özellikle UNPROFOR gibi büyük fiyaskolarla karşılaştırıldığında çok daha başarılı bir operasyondur. Bunun üç temel nedeni vardır:

- Birincisi KFOR özellikle Kosova halkından ciddi destek görmektedir. Bunda NATO'nun bölgede kendilerine özgürlüğü getiren ordu olarak görülmesinin payı büyüktür. Tabii ki, misyonun özellikle eski UÇK militanlarına karşı gösterdiği sert tutum bazı olumsuz etkiler yapmıştır. Ancak Kosova halkının genelinin desteği sürmektedir.
- İkincisi, Brahimi Raporu'nun tavsiyeleri ışığında özellikle askeri olarak çok güçlü bir yapı oluşturulmuştur.
- Son olarak, özellikle birçok örgütle uyum içinde çalışılması bakımından, örneğine pek sık rastlanmayan bir operasyon gerçekleştirilmektedir.

14. Barışı Koruma Operasyonlarının Entelektüel Altyapısı: Kolektif Savunma, Kolektif Güvenlik ve Güç Dengesi

Kolektif güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler terminolojisinde özel ve teknik bir terim olarak ortaya çıkmıştır. Kolektif güvenlik I. Dünya savaşı sonrasında yeni bir dünya düzeninin planlarını yapan güçlerin, bundan sonraki süreçte uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için uygulanacak ve güçler dengesi sisteminin yerine gelecek olan yeni sisteme verdiği “ad” idi. Bununla birlikte kavram popülerleşmeye başladıkça, birçok devlet adamı ve akademisyen uluslararası barış ve güvenlikle ilgili çok taraflı faaliyetlerin önemli bir kısmını “kolektif güvenlik” anlayışı ile ilişkilendirmiştir (MCCOUBREY-MORRIS, 2000, s.1)

Bugün her ne kadar kolektif güvenlik kavramı; NATO, AGİT, ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) OAS (Organization of American States), gibi örgütlerle ilişkilendirilse de, BM’nin, kolektif güvenlik sisteminin merkezindeki örgüt olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira yukarıda bahsedilen BM dışındaki örgütler her ne kadar çokuluslu bir yapı arz etseler ve belli derecelere kadar bölgesel güvenlikten sorumlu olsalar da, bu özellikler söz konusu örgütlerin kolektif savunmanın örnekleri olduğunu söylemek için yeterli değildir (MCCOUBREY-MORRIS, 2000, s.1). Bu noktadan hareketle özellikle kolektif güvenlik ve kolektif savunma kavramları arasındaki ayrım kesin hatlarla belli edilmelidir. Kolektif güvenlik ve kolektif savunma kavramları arasındaki mevcut karmaşanın belli başlı birkaç faktörden kaynaklandığı görünmektedir. Bu faktörlerden en önemlisi ise, hem teorik hem de pratik seviyede kavramların tanımlarının, yani ayırt edici karakteristiklerinin “muğlak” olmasıdır (MCCOUBREY-MORRIS, 2000, s.1).

Sorun sadece “tanım” dan ibaret de değildir. Şöyle ki, bölgesel güvenlik rolü üstlenmiş bir örgüt veya bölgesel ilişkilerin gelişmesini hedefleyen daha genel amaçları olan bir örgüt “kolektif savunma” yı hedefleyen örgütlere göre daha farklı kurumsal yapıya, operasyonel kabiliyete ve görüşe sahip olacaktır. Ayrıca bölgesel örgütler kaçınılmaz olarak buldukları bölgeye has siyasi, ekonomik ve kültürel dinamikler tarafından şekillendirileceklerdir. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında küresel kolektif güvenlik ve bölgesel örgütler arasındaki ilişkiyi inceleyen her çalışmanın “kolektif güvenlik” ve “kolektif savunma” kavramları arasındaki ayrımı göz önünde bulundurması gereği ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar kolektif savunma ve kolektif güvenlik kavramları arasında bir ayrım yapılması gerekse de, her iki kavram da terminolojik benzerliklerinin ötesinde önemli ortak yönler taşımaktadır. Her iki türde de devletler muhtemel bir saldırı durumunda birbirlerine yardım etmeyi taahhüt etmekte, böylece saldırıya maruz kalma riski altında bulunan devletler savunma güçlerini arttırmayı hedeflemektedirler. Bununla birlikte kolektif savunmada, üye devletler kendilerini önceden tanımlanmış bir düşmana karşı savunma amacındadırlar ve devletlerin operasyonel bölgeleri de bellidir. Bunun doğal bir sonucu olarak, kısıtlı sayıda çatışma senaryolarına dayanan eylem planları yapılabilmektedir.

Kolektif güvenlik olgusunun üzerinde kurulduğu prensip ise en iyi şekilde “birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için” deyiimiyle özetlenmektedir (bkz. GRIFFITS-O’CALLAGHAN, 2006, 38). Daha resmi bir ifadeyle kolektif güvenlik, bir devletten diğer bir devlete yönelebilecek saldırıları bir dizi mekanizma ile önlemeyi amaçlayan sisteme verilen addır. Kolektif güvenlik sistemine mensup devletler için “barışın dokunulmazlığı” kavramı daima kilit önemdedir ve bütün devletler kendi çıkarları hedef olsun veya olmasın, tüm saldırgan tavırları kendilerine yöneltmiş olarak kabul ederler (MCCOUBREY-MORRIS, 2000, s. 2)

Bu perspektiften yaklaşıldığında kolektif savunma, güçler dengesi sistemi içerisinde kendi savunmasını “işbirliği” yoluyla güçlendirmeyi hedefleyen bir sistem olarak görülmektedir. Diğer taraftan kolektif güvenlik, basit “güçler dengesi sistemi” ni reddedip onun yerine barışı daha iyi koruyan alternatif bir mekanizmayı ön plana çıkarmaktadır. Tabi bu durum, kolektif güvenliğin “güç” ün uluslararası ilişkilerdeki önemini reddettiği anlamına gelmemektedir. Aslında bu sistem gücün, işbirliği yoluyla ve potansiyel saldırganların güç kullanmasını engellemek amacıyla kullanılmasını öngörmektedir. Tüm bu yönler göz önünde bulundurulduğunda, BM ve bölgesel örgütlerin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik eylemlerinin kolektif güvenlik sistemi çerçevesinde ele alınması çok daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

15. Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri

Barışı koruma güçlerinin BM Şartı’nın hangi bölümüne veya maddesine dayandığı konusunda görüş birliği bulunmamasına rağmen, BM’nin kurucu anlaşmasındaki VI. ve VII.

bölümlerinin barışı koruma operasyonlarının hukuki çerçevesini çizdiği ifade edilmektedir (TUNÇ, 2002, s. 262). *Anlaşmazlıkların Barışçıl Çözümü* başlıklı VI. bölümde temel olarak; uluslararası barış ve güvenliğin devamını tehdit edebilecek sorunlara sahip olan tarafların öncelikle kendi aralarında barışçıl yollar vasıtasıyla bu sorunları çözme yoluna gitmeleri gerektiği ve BM Güvenlik Konseyi'nin gerekli görmesi durumunda, belirlenen barışçıl yöntemlerle tarafları müzakere etmeye çağırabileceği belirtilmektedir.

BM anlaşmasının VI. bölümünde anlaşmazlıkların diplomatik yollarla çözüm şekli olarak; çatışmanın önlenmesi, barış yapma, barışı koruma, insani yardım ve barışı pekiştirme faaliyetlerinin uygulanması ifade edilirken, VII. bölümde barışı yeniden tesis etmek için; barışa zorlama harekâtının icra edilmesinin gerekliliğinden bahsedilmektedir (TUNÇ, 2002, s. 263).

Anayasal olarak barışı koruma güçleri BM Adalet Divanı'nın 20 Haziran 1962 tarihli *Certain Expenses of the United Nations* davasında verdiği tavsiye kararı ile geniş bir şekilde tanınmıştır.¹¹ Bununla birlikte, Divan BM barışı koruma operasyonlarının hukuki temellerinin BM Şartı'nın hangi maddeleri ile sağlandığını belirtmemiştir. Buna rağmen, Divan da bu yasal dayanağın BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması yönündeki genel görevinden kaynaklandığını kabul etmektedir. Uluslararası Adalet Divanı 1949 yılındaki *Reperations* davasında bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Uluslararası hukuk çerçevesinde Örgüt, BM şartında açık bir şekilde belirtilmese bile, görevlerini yerine getirmesi için gereken yetkiyi ve gücü kullanmalıdır”(ICJ, 1949, s. 182).

Divan *Expenses*¹² davasında da benzer şekilde, fakat daha uyarıcı bir üslupla şu şekilde bir yorumda bulunmuştur:

“Örgüt BM'nin amaçlarından birini uygulamak için eylemde bulunması gerektiğinde, böylesi bir fiilin örgütün güç ve yetkisinin ötesinde olduğu düşünülmemelidir.”(ICJ, 1962, s. 168).

¹¹ Kararın tam metni için bakınız:

<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=4a&case=49&code=ceun&p3=4>

¹² Kararın tam metni için bakınız: <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/11781.pdf>

Her ne kadar barışı koruma operasyonlarının hukuki temelleri ile ilgili farklı görüşler ve belirsizlikler olsa da, sanılanın aksine BM Şartı uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda çok daha açık ana hatlar ortaya koymaktadır. Genel olarak BM Şartı ve amaçları göz önüne alındığında, barışı koruma operasyonlarından sorumlu olan üç ana organın olduğu söylenebilir. Bu Organlar: Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreterlik'tir.

150. Güvenlik Konseyi ve Barışı Koruma Operasyonları

BM Şartı'nın VI. Bölümü barışı koruma operasyonlarının hukuki temeli konusunda bir başlangıç noktası niteliğindedir. Özel olarak 33. madde, BM Şartı'nın 2(3). maddesinde belirtilen prensipler çerçevesinde meselelerin barışçıl yöntemlerle çözülmesini öngörmektedir. Maddenin tam metni şu şekildedir:

“1. Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kurulu ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdırlar.

2. Güvenlik Konseyi, gerekli gördüğünde, tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır.”

Bu bağlamda Güvenlik Konseyi'nin rolü de 36. madde de şu şekilde belirtilmiştir:

“1. Güvenlik Konseyi, 33. Madde'de belirtilen nitelikte bir uyuşmazlığın ya da benzeri bir durumun herhangi bir evresinde, uygun düzeltme yöntem ya da yollarını tavsiye edebilir.

2. Güvenlik Konseyi, bu uyuşmazlığın çözülmesi için taraflarca önceden kabul edilmiş olan tüm yöntemleri göz önünde tutacaktır.

4. *Güvenlik Konseyi bu Madde'de öngörülen tavsiyelerde bulunurken, genel kural olarak, hukuksal nitelikteki uyuşmazlıkların taraflarca Uluslararası Adalet Divanı Statüsü hükümlerine göre Divan'a sunulması gerektiğini de göz önünde tutacaktır.*"

Yukarıda belirtilen maddeler ışığında Güvenlik Konseyi tarafından ve tarafların rızasıyla gerçekleştirilen operasyonların 36. maddede belirtilen "uygun yollar ve yöntemler" ile gerçekleştirildiği gayet açıktır.

BM Şartı'nın "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler" başlıklı VII. Bölümünde yer alan 40. madde de barışı koruma operasyonlarının hukuki temellerinden biri olarak değerlendirilebilir. 40. madde'nin tam metni şu şekildedir:

"Güvenlik Konseyi, durumun ağırlaşmasını önlemek üzere, 39. Madde uyarınca tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce, ilgili tarafları gerekli ya da uygun gördüğü geçici önlemlere uymaya çağırabilir. Bu geçici önlemler tarafların haklarını, iddialarını ya da konumlarını hiçbir biçimde zedelemez. Bu geçici önlemlerin yerine getirilmemesi halinde Güvenlik Konseyi bunu gereğince dikkate alacaktır."

40. madde kapsamında ve sorunların barışçıl yollardan çözümü amacıyla yürütülecek faaliyetler aynı zamanda, barışı koruma güçlerinin oluşturulması için de gerekli altyapıyı sağlamaktadır (RATNER, 1994, s. 56). Bununla birlikte, 41. madde askeri olmayan zorlayıcı önlemleri, 42-43 ve 44. maddeler de özellikle zorlayıcı unsurları içeren önlemleri kapsamaktadır. Söz konusu maddelerin içeriği şu şekildedir:

41. Madde:

Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve BM üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer

iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.

42. Madde:

Güvenlik Konseyi, 41. Madde'de öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve BM üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.

43. Madde:

1. BM'nin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak üzere, Güvenlik Konseyi'nin çağrısı ile özel anlaşma ya da anlaşmalar uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konsey'in hizmetine sunmayı yüklenirler.

2. Bu anlaşma ya da anlaşmalarda, söz konusu kuvvetlerin sayısı, niteliği hazırlık derecesi ve genel mevkileri ile, sağlanacak kolaylık ve yardımın niteliği belirlenecektir.

3. Anlaşma ya da anlaşmalar, Güvenlik Konseyi'nin girişimi ile, mümkün olan en kısa zamanda görüşülecektir. Anlaşmalar, Güvenlik Konseyi ile örgüt üyeleri arasında ya da Güvenlik Konseyi ile ülke grupları arasında yapılacak ve imzalayan devletlerce, her birinin anayasası gereğince, onaylanacaktır.

Bu noktada değinilmesi gereken önemli bir husus, 43. madde kapsamında Güvenlik Konseyi'nin emrinde hazır birlikler bulundurma anlayışının hiçbir zaman tam anlamıyla gerçekleşmemiş olmasıdır (GROVE, 1993, s. 173). Bu durumun nedeni daha önce de

bahsedildiği gibi, II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemin çok hızlı bir şekilde kutuplaşmasıdır.

Her ne kadar, 36 ve 40–41–42. maddeler ile oluşturulan bu hukuki temeller birbirinden ayrı niteliklerde olsa da, aslında bu maddeler birbirini bütünleyici bir anlayışla ele alınmalıdır. Barışı koruma operasyonunu oluştururken hangi maddenin esas alınacağı, durumun özelliğine göre Güvenlik Konseyi tarafından belirlenmektedir. Doğal olarak Konsey kararını alırken sorunun boyutlarını göz önünde bulundurmak durumundadır. Eğer mevcut durum uluslararası barış ve güvenliğin bozulmasına neden olabilecek nitelikte ise, Güvenlik Konseyi durumun kötüleşmesini önlemek için 36. madde kapsamında karar alabilir. Diğer taraftan VII. Bölüm’ün terminolojisiyle eğer açık bir şekilde *barışın tehdit edildiği, bozulduğu ya da bir saldırı eylemi olduğu görülüyorsa*, 40–41 ve 42. maddelerin uygulanması daha muhtemeldir.

151. Genel Kurul ve Barışı Koruma Operasyonları

BM Şartı’nın 24. maddesi uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevini öncelikli olarak Güvenlik Konseyi’ne vermiştir. 24. maddenin tam metni şu şekildedir:

*“BM’ nin üyeleri, örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında **başlıca** sorumluluğu Güvenlik Konseyi’ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi’nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler.”*

24. maddede geçen “başlıca” kelimesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu birincil organ olmasına rağmen, Güvenlik Konseyi’nin bu amacı yerine getirecek tek organ olmadığını da göstermektedir (CHETAİL, 2004, s. 88). Uluslararası Adalet Divanı da *Expenses* davasında Genel Kurul’un, 1956 yılındaki UNEF I örneğinde olduğu gibi barışı koruma güçleri oluşturabileceğini belirtmiştir (CHETAİL, 2004, s. 88). BM Şartı’nın onuncu maddesi Genel Kurul’a mevcut Şart’ın sınırları dâhilinde herhangi bir konu veya sorun hakkında tavsiyelerde bulunabileceğini belirtmiştir. Hatta 14. madde özellikle

barışı koruma operasyonları bağlamında çok daha belirgin bir temel oluşturmaktadır. 14. maddenin tam metni şu şekildedir:

“12. Madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Genel Kurul, BM’nin Amaç ve İlkeleri’ni belirten işbu Antlaşma hükümlerinin çiğnenmesinden doğan durumlar da dahil olmak üzere genel refaha zarar verecek, uluslar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte gördüğü herhangi bir durumun, kökenine bakılmaksızın barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemler alınmasını tavsiye edebilir.”

İlk bakışta *genel refaha zarar verecek, uluslar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte gördüğü herhangi bir durum* ifadesinin, özellikle barışı koruma operasyonlarının oluşturulması alanında Genel Kurul’a, Güvenlik Konseyi’nden daha fazla ehliyet verdiği düşünülebilir (CHETAIL, 2004, s. 88). Fakat ifade tarzı olarak Genel Kurul’a barış ve güvenliğin sağlanması konusunda ciddi bir rol düşüğünü belirten 14. madde, diğer taraftan 12. madde ile sınırlanmaktadır. 12. maddenin tam metni şu şekildedir:

“Güvenlik Konseyi herhangi bir uyuşmazlık ya da duruma ilişkin olarak işbu Antlaşma’nın kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi bunu kendisinden istemedikçe, bu uyuşmazlık ya da durum konusunda herhangi bir tavsiyede bulunamaz.”

Aslında, bu sınırlama, BM Güvenlik Konseyi’nin VI. ve VII. Bölüm kapsamında barışı koruma gücünü oluşturmak konusunda başarılı olamadığı durumlarda, Genel Kurul’un devreye girmesi şeklindeki uygulamayla da uyumludur.¹³ Bununla birlikte bazı yazarlar, Genel Kurul’un böylesine bir yetkisinin olmasının, 11. maddeye aykırı olacağını öne sürmüşlerdir (CHETAIL, 2004, s. 88). 11(2). maddenin tam metni şu şekildedir:

“Genel Kurul, BM üyelerinden herhangi biri veya Güvenlik Konseyi veya örgüt üyesi olmayan bir devlet tarafından 35. Maddenin 2. fıkrası uyarınca kendisine sunulan ve uluslararası barış ve güvenliğin

¹³ Uygulamada bu durum 377 sayılı “Barış İçin Birleşme” kararı ile uygulama alanı bulmuştur. Kararın tam metni için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/75/IMG/NR005975.pdf?OpenElement>

korunmasına ilişkin olan bütün sorunları görüşebilir ve 12. Madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla bütün bu tür sorunlar konusunda ilgili devlet ya da devletlere veya Güvenlik Konseyi'ne ya da hem devletlere veya Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilir. Bir eylem gerektiren bu tür sorunların tümü, görüşmelerden önce ya da sonra Genel Kurul tarafından Güvenlik Konseyi'ne gönderilir.”

Uluslararası Adalet Divanı ise bu görüşü reddederek, 11. madde de geçen eylem kelimesinin, VII. Bölüm kapsamındaki zorlayıcı eylemleri ifade ettiğini belirtmiştir (ICJ REPORT, 1962, ss. 164–165). Bu nedenle Divan, Genel Kurul’un barışı koruma gücü oluşturulması için tavsiyede bulunmasının hiçbir sakıncasının olmadığını dile getirmiştir (ICJ REPORT, 1962, s. 172).

Tüm bu tartışmalar ışığında şu sonuçlara varılabilir: Genel Kurul barışı koruma operasyonları açısından önemli bir organdır. Ancak barışı koruma güçlerinin oluşumu açısından hukuki olarak en yetkili organ Güvenlik Konseyi’dir. Genel Kurul ise daha çok alacağı tavsiye kararları ile oluşturulan barışı koruma güçlerine meşruiyet kazandırmaktadır.

152. Genel Sekreterlik ve Barışı Koruma Operasyonları

BM Şartı’nın dört maddesi Genel Sekreter’in görevleri açısından hukuki bir çerçeve çizmektedir. Bunlar 97, 98, 99 ve 101. maddelerdir. 97. madde Genel Sekreter’in Örgütün en üst düzey memuru olduğunu belirtirken, 98. madde Genel Sekreter’in örgüt organlarının kendisine tevdi ettiği görevleri yerine getirmesini içerir. 99. madde Genel Sekreter’in, uluslararası barış ve güvenliğin tehlikede bulunduğu durumlarda Güvenlik Konseyi’nin dikkatini çekmesini öngörürken, 101. madde de Genel Sekretere “coğrafi eşitliği” de göz önünde bulundurarak, memur atama yetkisi vermektedir.

Hukuksal olarak barışı koruma güçlerinin oluşturulması ve yerleştirilmesi daha çok Güvenlik Konseyi’nin kontrolü altında gelişse de özellikle operasyonların yürütülmesi açısından en büyük yük Genel Sekreterlik’tedir. Öyle ki, Genel Sekreter tüm operasyonlardan sorumludur (<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/q5.htm>).

İKİNCİ BÖLÜM

2.SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM VE DEĞİŞEN BARIŞI KORUMA ANLAYIŞI

Daha önce de vurgulandığı gibi, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde barışı koruma kavramı, ciddi bir dönüşüm geçirmiş ve barışı koruma operasyonları bu yeni dönemde giderek artan bir şekilde geleneksel askeri görevlerinin yanında siyasi ve insancıl yönler içeren görevler de üstlenmeye başlamışlardır. Söz konusu görevleri yerine getirirken barışı koruma güçleri bir dizi problem ve zorlukla karşılaşmışlardır.

Bu yeni dönemde ortaya çıkan sorunlar, BM içinde barışı koruma operasyonlarının değişen yapısının ve karşılaştığı zorlukların ele alınması ihtiyacını ortaya çıkarmış ve *Barış Gündemi* ile *Brahimi Raporu* gibi iki önemli çalışma da bu dönemde ortaya konmuştur. Ancak söz konusu iki çalışma ele alınmadan önce Soğuk Savaş dönemi barışı koruma operasyonlarında değişen yönlerin ne olduğu ve daha da önemlisi söz konusu dönemle birlikte farklılaşan “güvenlik” algılamasının yeni dönem barışı koruma operasyonlarına nasıl bir etkisinin olduğu ele alınmalıdır.

20. Soğuk Savaş Dönemi Güvenlik Anlayışı

Güvenlik, büyük ölçüde algılamayla ilgili bir olgudur. Geçmişte güvenlik meşhur Roma atasözü ‘Si vis pacem, para bellum’, yani “Barış istiyorsan, savaş için hazır ol.” ile açıklanabilmekteydi. Bu atasözü aslında 1648 Vestfalya Anlaşması ile Avrupa’da kurulan güçler dengesi sisteminin de özünü yansıtmaktaydı. Güç ve karşı güç bağlamında sürekli olarak devam eden bir silahlanma ve karşıdaki güce göre pozisyon alma şeklinde özetlenebilecek bu sistem güçler arasında belli bir denge sağlayarak, göreceli bir istikrar sağlanmasına yardımcı olmuştur.

Bununla birlikte, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra, güçler dengesi sisteminin yararları üzerinde oluşan ciddi kuşkular, bu sisteme alternatif olarak uluslararası sistemin güvenliğinin, kalıcı bir uluslararası örgüt aracılığıyla sağlanmasını öngören yeni bir sistemin kurulmasını sağlamıştır. Bahsedilen bu işlevi yerine getirecek olan örgüt Milletler Cemiyeti (MC) idi. Ancak bu sistemin etkinliği de sınırlı olmuştur. Zira sistemin fikri öncülüğünü yapan ABD, MC'ye üye değildi. Bazı büyük güçler de kendi çıkarları doğrultusunda, örgütten ayrılmışlardı.

Tüm bu gelişmelere rağmen, II. Dünya Savaşı'nın ardından kolektif güvenlik sistemi tekrar kurulmuştur. Savaşın bitişini müteakip kurulan BM'nin kurucularının aklındaki güvenlik sistemi, büyük ölçüde "ulus devletlerin güvenliği" üzerine odaklanmıştı (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 36). Otuz yıl içinde meydana gelen iki dünya savaşı, özellikle savaşan devletlerde çok büyük insan ve refah kaybına yol açmıştı. Bu kayıplardan alınan dersler, uluslararası toplumu harekete geçirmiş ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını ana amaç olarak belirleyen ve bu yönde alınması gereken tedbirleri Güvenlik Konseyi'ne bırakan yeni bir uluslararası sistemin dizayn edilmesi sağlanmıştır.

Bununla birlikte, kuruluşundan sonra geçen kırk beş yılda Güvenlik Konseyi, Soğuk Savaş'ın gergin ortamında sürekli uygulanan veto yetkisi nedeniyle çoğunlukla işleyemez bir yapı arz etmiştir. Üçüncü bir Dünya Savaşı'nın çıkması, Güvenlik Konseyi'nin sorunsuz bir şekilde işlemesiyle değil, iki ana ittifak olan Varşova Paktı ve NATO'nun askeri güçlerinin ve nükleer silahlarının kurduğu "dehşet dengesi" ile engellenmiştir. Bir başka deyişle barış, ya da küresel bir savaşın olmaması, nükleer bir felaketin önlenmesi için atılan dikkatli adımlar sayesinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle bu dönemdeki güvenlik anlayışı, Avrupa'daki güçler dengesi sisteminden temel olarak çok da farklı değildir (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 37).

Kurulan bu denge, gerçekten de III. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasını engellemiştir. 1947-77 döneminde birçok devletin, bazılarının savaş bazılarının ise barışçı yollarla olmak üzere, bağımsızlığını kazanmasıyla, uluslararası sistemde de değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. 1990'lara gelindiğinde BM'nin üye sayısı üçe katlanmış ve dünya nüfusu 2,5 milyardan 5 milyara çıkmıştır (<http://www.un.org/esa/population/unpop.htm>). Söz konusu yeni devletlerin bir kısmı, ya komşularıyla aralarındaki husumetler ya da iç anlaşmazlıklar

nedeniyle kendini şiddet ortamında bulmuş ve ABD ve müttefiklerinin bir tarafı, Sovyetler Birliği'nin ise diğer tarafı desteklediği birçok çatışma, bir anlamda bloklar arasında dolaylı savaflara dönüşmüştür.

Tüm bu olumsuzlukların yanında, bağımsızlık hareketleri BM'nin önemli bir görev üstlenmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, Güvenlik Konseyi'ne tevdi edilen uluslararası barış ve güvenliği koruma görevinin yanında, belki de 1945 yılında BM şartını imzalayan tarafların öngörmediği farklı görevler, BM tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır. Böylece Örgüt, geçiş dönemlerini idare eden, referandumları organize eden ve kalkınma programları ortaya koyan bir kuruluş görüntüsü çizmiştir. Bu anlamda, 1514 sayılı Genel Kurul Kararı'yla düzenlenen dekolonizasyon, kendi kendini yönetemeyen bölgelere ilişkin bir güvenlik kavramı halini almıştır.¹⁴

Dekolonizasyon ve ulus kurma (nation-building) hem bölgesel hem de küresel güvenliğin yeni unsurları olarak ortaya çıkmış ve böylece BM kendine hem yeni bir rol hem de yeni bir araç bulmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, bu bağımsızlık hareketlerinin sonucu olarak, geleneksel barışı koruma operasyonları ortaya çıkmış ve barışı koruma operasyonları aracılığıyla BM'nin özgürlüğünü kazanan ülkelere uzun dönemli yardımı neticesinde, güvenlik kavramına yeni bir boyut kazandırılmıştır. Bu sosyo-ekonomik boyut sadece Örgütü Soğuk Savaş boyunca işlemez-gereksiz bir örgüt olmaktan kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda, uluslararası güvenliğin sağlanmasında daha “yumuşak” araçların olabileceğini de göstermiştir (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 37).

Bu noktada şu hususu belirtmek gerekir ki, özgürlük hareketleriyle ilgili tavrını belirlerken, BM bağımsızlık hareketlerine genel olarak sıcak bakmış ve devletlerin içişlerine karışmama ilkesine oldukça esnek bir şekilde yaklaşmıştır (BERDAL, 2001, s. 41). Benzer şekilde BM, örneğin “apartheid” ı kınarken, egemen devletin içişlerine müdahalede bulunmuştur. Özellikle Genel Kurul, bünyesindeki artan üçüncü dünya ülkelerinin de etkisiyle, “insan güvenliği” kavramını ön planda tutarak, özellikle mandacı devletlere ve ırkçı yönetimlere ve dolayısıyla da sınırsız devlet egemenliğine karşı bir tavır geliştirmiştir. Bununla birlikte, bağımsızlığını kazanan milletler, bağımsızlıklarını korumak için ellerinden

---

¹⁴ Karar için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement>

gelen tüm çabayı göstermişlerdir. Bir başka deyişle, askeri güçle desteklenen egemenlik, uluslararası ilişkiler düzeninin yürütülmesindeki en temel prensiplerden biri olmaya devam etmiştir (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 37).

Bu nedenle, güvenlik genellikle, ulusal egemenlik, askeri üstünlük ve dış saldırılardan korunma ilkeleri çerçevesinde yorumlanmıştır. Bununla birlikte, daha 1960'larda, güvenliğe ilişkin tarihsel yaklaşımların nükleer çağdaki güvenlik kavramını açıklamak için fazlasıyla dar ve yetersiz olduğunu savunan analistler olmuştur (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 37). 1982 yılında, Palme Komisyonu, "ortak güvenlik" kavramını ortaya atmış ve her ne kadar doğu ve batı bloklarının haklı güvenlik ihtiyaçları olsa da, bir bloğun askeri üstünlüğünün o bloğun güvenlik ihtiyaçlarının öncelikli olması anlamını taşımadığı belirtilmiştir (UN, 2004, s. 3). Tersine, nükleer tehditler göz önünde bulundurulduğunda böylesi bir yaklaşımın evrensel güvenlik için çok tehlikeli olacağı belirtilmiştir. Uluslararası güvenliğin sadece dengeli bir caydırıcılık ve silahların azaltılması yoluyla sağlanabilecek bir güven inşası aracılığıyla sağlanabileceği, komisyonun ortaya koyduğu bir diğer argüman olmuştur (UN, 2004, s. 3).

1970 ve 80'ler boyunca süper güçler, stratejik doktrinlerini tekrar gözden geçirmekteydiler. Ancak Palme Komisyonu'nun şanssızlığı, raporunu "Yeni Soğuk Savaş" dönemi olarak da adlandırılan bir dönemde (1979–1985) yayınlamış olmasıydı. Zira bu dönemde silahsızlanma eğilimi son derece düşüktü ve hem Moskova hem de Washington aralarındaki güç mücadelesinde bir adım öne geçmek için çabalamaktaydı. Böylece Soğuk Savaş'ın son dönemi ciddi bir gerilim ile son bulmuş ve "güvenlik" için yeni bir dönem başlamıştır.

200. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Güvenlik Anlayışı

Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte ilk görünüşte 1990'ların yeni ve daha parlak ufuklara açılacağı düşünülmüştü. Savunma için ayrılan büyük bütçelerin azaltılması ile bu kaynağın, kalkınma, sağlık, eğitim ve çevre gibi diğer önemli konulara aktarılabilmesi düşüncesi gibi olumlu görüşler uluslararası alanda temkinli bir iyimserliğin oluşmasını sağlamıştı (BERDAL, 2001, s. 63). Fakat Soğuk Savaş'ın bitişinin neden olduğu toz bulutunun kalkmasıyla, bu beklentilerin fazlasıyla iyimser olduğu ortaya çıkmıştır. Aksine

Soğuk Savaş boyunca, uluslararası ortamın yapısı gereği ortaya çıkma fırsatı bulamayan yeni tehditler, bu yeni dönemde kendini göstermeye başlamış ve Soğuk Savaş boyunca hâkim olan göreceli istikrar yerini belirgin bir istikrarsızlığa bırakmıştır. Yakından incelendiğinde birçoğu Soğuk Savaş döneminde de mevcut olan, nükleer silahlanma, ırkçılık, etnik ve dini çatışmalar, organize suç ve toplu göç gibi tehdit ve sorunların, çöken devletlerin ve yaşanan savaşların doğal bir sonucu olarak ciddi bir ivme kazandığı görülmüştür (BROWNE, 1998, s.192).

Eski Sovyetler Birliği ülkelerinin birçoğunda çatışmalar çıkmış; Yugoslavya bünyesindeki halkların bağımsızlık hareketleri, çatışmalara ve etnik temizliğe neden olmuş; Liberya, Angola, Somali gibi Afrika ülkelerinde zaten var olan çatışma ve anlaşmazlıklar daha da yoğunlaşarak artmış ve iki etnik grup arasında geçmişe dayalı husumet, Ruanda'da soykırım yaşanmasına neden olmuştur. Dikkatli incelendiğinde, 1990'ların "yeni savaşları"nın, eski savaşlardan birçok açıdan farklı olduğu görülmektedir. Zira bu dönemde savaşlar güçlü devletlerin daha fazla güç elde etme isteğinden ziyade, devletlerin iç zayıflıklarından ötürü kendi kendine çökmesi ile ortaya çıkmıştır (AISAWA, 2005, s.18).

Soğuk Savaş sonrası dönemde birçok örnek benzer bir süreçten geçmiş, devletler ciddi derecede zayıflamış, şiddet kullanma tekeli kaybetmiş ve otoritesi başkent ve çevresi ile sınırlı kalmıştır. Profesyonel orduların yerini, özel paralı askerler, sivil-militan gruplar ve çocuk yaştaki insanları asker olarak eğiten çeteler almış, kurallar ve sınırlar yok olmuştur. Çatışmalarda hayatını kaybedenlerin büyük çoğunluğunu siviller oluşturmuştur. Kısacası, silahlı insanların üniforma giymediği, hatların ve sınırların olmadığı, asker ve sivil arasında ayırım yapılmayan bir ortam uluslararası güvenlik sistemini tehdit altına almıştır.

Tüm bu olumsuzlukların yanında, Soğuk Savaş döneminde veto yetkisinin veya veto kullanma tehdidinin sonucu olarak işlevselliğini büyük ölçüde yitiren Güvenlik Konseyi, bu yeni dönemde uluslararası barış ve güvenlikle ilgili konularda daha aktif rol alma imkânına sahip olmuştur. Güvenlik Konseyi'nin beş üyesi arasında kurulan iyi niyetli ilişki sayesinde, barışı koruma güçleri daha önceden konuşlanmaları mümkün olmayan coğrafyalara gönderilmiştir. Böylece 1988 yılında 10.000 civarında olan barışı koruma personeli sayısı 1993 yılı sonu itibariyle neredeyse 80.000'i bulmuştur. Bununla birlikte, tüm bu iyi niyetine

rağmen BM'nin bu dönemde, kapasitesinin ötesinde adımlar attığı da kabul edilmektedir (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 39).

Daha önce de belirtildiği gibi 1992 yılında dönemin Genel Sekreteri Butros Gali, Güvenlik Konseyi'nden gelen talep üzerine, BM'nin barışı koruma operasyonlarındaki rolünü değerlendiren "*Barış Gündemi*" isimli bir rapor yayınlamıştır. Raporu hazırlarken Genel Sekreter'in çıkış noktası BM Şartı olmuştur. Gali raporunda, Güvenlik Konseyi'nin 43. maddeyi tekrar yorumlamasını tavsiye etmiştir (GHALI, 1992, para. 43) . 1992–1993 yılları boyunca söz konusu rapor tartışılmış fakat uluslararası toplum bu konuda herhangi bir adım atmamıştır.

Afrika için ise 1990'lar, çatışmalar ve fakirlik ile mücadele ile geçmiştir. Genel Sekreter'in bir raporuna göre sadece 1996 yılında, 53 Afrika ülkesinin 14'ünde silahlı çatışmalar sürmekteydi. Dahası, Dünya genelinde savaş nedeniyle verilen insan kayıplarının yarısı bu ülkelerde gerçekleşmiş ve sekiz milyon civarında insan mülteci durumuna düşmüştü (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 40). İç ve dış faktörlerin silahlanma için uygun bir ortam yaratması, savaşan tarafların kural tanımaz ve vahşi yöntemleri, HIV/AIDS'in yaygınlaşması ile birleşince, son derece güvensiz bir ortamın oluşması kaçınılmaz olmuş ve sürdürülebilir kalkınma, sağlık, eğitim, insan haklarının geliştirilmesi gibi hayati önemdeki konular, güvenlik gereksiniminin önceliği nedeniyle gündeme dahi gelememiştir (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 40).

Tüm bu olumsuz gelişmelerin yanında, Soğuk Savaş sonrası dönemin ortaya koyduğu kısıtlamalar, büyük güçlerin gerek siyasi gerekse ekonomik olarak Afrika ülkelerine desteğini azaltmasına neden olmuştur. Aynı zamanda, söz konusu ülkelere verilmesi öngörülen yardımların, siyasi reform şartına bağlanması, bazı Afrika liderlerinin durumunu zayıflatmış ve bazı durumlarda daha da fazla istikrarsızlığa neden olmuştur. Böylece iç çatışmalar daha da artmış ve güvensizlik ortamı derinleşmiştir.

Afrika'nın bu güvensiz ortamına bir nebze olsun istikrar getirmek amacıyla bölgeye gönderilen barışı koruma birlikleri, ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. Zira, hafif silahlı birliklerin çoğu zaman muğlak görev tanımlarıyla, ve yeterli beşeri ve finansal kaynak olmadan çatışma bölgelerine gönderilmeleri, barışı koruma güçlerinin görevlerini tam

anlamıyla yerine getirmelerini engellemiştir (GORDON, 2001, s. 31). Örneğin, hiçbir hükümet otoritesinin olmadığı Mogadişu’da BM konvoyları saldırıya uğramış ve soyulmuş, insani yardım konvoylarının geçişi için rüşvet istenmiş ve bazen de insani yardım maddeleri çalınarak, karaborsada satılmıştır. Tüm bu olumsuzluklara ek olarak, Ruanda’da Belçikalı, Mogadişu’da da Amerikalı askerlerin öldürülmesi, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin barışı koruma güçlerine personel sağlama konusunda çok daha mesafeli bir tavır almasına neden olmuştur (www.cnn.com/WORLD/africa/9903/31/rwanda.01/).

Yaşanan tüm bu olumsuz gelişmeler bir gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Geleneksel barışı koruma operasyonları yeni dönemdeki çatışmalar için uygun bir araç değildir ve Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik kavramının kazandığı yeni boyutlar son derece belirsizdir.

201. İnsan Güvenliği Anlayışı

“Güvenlik olmaksızın Endüstri olmaz, çünkü sonuçlar belirsizdir. Yeryüzü Kültürü yoktur, sanat yoktur, edebiyat yoktur, toplum yoktur, bunun yerine sürekli korku, ölüm tehlikesi vardır. Ve insanın hayatı, yalnız, zavallı, çirkin, vahşi ve kısadır.”

Thomas Hobbes

Leviathan, Bölüm I, Başlık XIII

Thomas Hobbes Leviathan isimli eserinde modern bir toplumsal yaşamdan ziyade, insanların birbirine karşı sürekli mücadele halinde olduğu 17. Yüzyıl Avrupası’na ön planda tutmaktaydı. Modern zamanda da, güvenlik olgusu “özgürlük” ve “insan hakları” gibi değerlerle dengelenme eğiliminde olsa da, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, milyonlarca insanın hayata bakışı Hobbes’un ki ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

1994 yılında BM Kalkınma Programı (UNDP-United Nations Development Programme), yayınladığı İnsani Gelişim Raporu’nda, “insan güvenliği”¹⁵ ne ilişkin, silahlarla ilgili

¹⁵ “İnsan Güvenliği” ya da “İnsani Güvenlik” ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Rob Mcrae and Don Hubert, Human Security and the New Diplomacy: Protecting People, Promoting Peace, McGill-Queen's University Press, Montreal, 2001; S. Neil McFarlane and Yuen Foong Khong, Human Security and the UN: A Critical History, Indiana University Press, Bloomington, 2006; Astri Suhrke, ‘Human Security and the Interests of States’, **Security Dialogue**, Vol: 30, No:3, September 1999, pp. 265-276; Sadako Ogata, Johan Cels, ‘Human Security--Protecting and Empowering the People’, Global Governance, Vol. 9, 2003, pp. 273-282;

olmayan fakat insan hayatı ve saygınlığı ile yakından ilişkili yeni boyutlar ortaya koymuştur. Günlük hayatlarında güvenlik arayışında olan insanlar için güvenlik, salgın hastalıklardan, açlıktan işsizlikten, sosyal çatışmalardan, siyasi baskılardan ve çevresel tehditlerden korunma anlamını taşımaktaydı (UNDP, 1994, s. 4). Böylece rapor insan güvenliğinin sağlanması ile 21. yüzyıl toplumunun reforme edilmesi arasında yakın bir bağ kurmakta ve dört ana karakteristik ortaya koymaktaydı. Bunlar:

- İnsan hayatına atfedilen önemin evrensel niteliği (zengin-fakir ırklar ayrımı yapmadan tüm insanlar için güvenlik).
- İnsan güvenliğine ilişkin unsurların birbirine sıkı sıkıya bağlı olması.
- Sorunlara sonradan müdahale etmekten ziyade, önceden önlem alınması.
- Beşeri güvenlik kavramının insan merkezli doğasının dikkate alınması, şeklinde sıralanmıştı (UNDP, 1994, ss. 22–23).

Raporda insan güvenliğinin iki ana yönünün olduğu vurgulanmaktaydı. Birincisi; açlık, salgın hastalık, siyasi baskı gibi tehditlere karşı güvenliğin sağlanması, ikincisi ise; günlük hayata ani ve şiddetli müdahalelerin engellenmesiydi. Raporda güvenlik kavramının algılanışının iki temel noktada değişmesi gerektiği vurgulanıyordu. Bu noktalardan ilki, özellikle toprak güvenliği anlayışından daha geniş bir bakış açısıyla insan güvenliği anlayışına yönelmesini öngörürken, ikincisi “silahlanma ile güvenlik” anlayışından ziyade, “kalkınma ile güvenlik” anlayışının tercih edilmesini öngörmekteydi (UNDP, 1994, s. 24).

Aslında UNDP'nin güvenlik kavramını yeniden değerlendirmesi, bir ilk değildi. Benzer söylevler daha önce de dillendirilmişti. Fakat bu gerçeklerin UNDP gibi bir organ tarafından dile getirilmesi, uluslararası toplumun ilgisinin toplanmasını sağlamıştır. Raporla eş zamanlı olarak 1990'ların ortalarında ortaya çıkan vakalar barışı koruma güçleriyle, insani yardım örgütleri arasında daha fazla işbirliği ve koordinasyonun olması gerektiğini de ortaya koymaktaydı. Zira artık güvenliğin sadece devletlerin askeri güvenliğini değil, aynı oranda bireylerin barış ve refahını da kapsadığı yadsınamaz bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır (THAKUR, 2005, s. 35).

Roland Paris, 'Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?', **International Security**, Vol. 26, No. 2, (Autumn, 2001), pp. 87-102; Caroline Thomas, 'Global Governance, Development and Human Security: Exploring the Links', **Third World Quarterly**, Vol. 22, No. 2, (Apr., 2001), pp. 159-175.

Bununla birlikte, güvenlik vurgusunu devlet güvenliği seviyesinden, insan güvenliği seviyesine getirmek bir ikilemi de beraberinde getirmektedir. Bu zamana kadar sadece güçlü devletler bireylere refah ve güvenlik sağlayabilmiştir. Küresel ya da bölgesel alanda bu iki unsuru sürekli sağlayabilecek herhangi bir uluslararası örgüt bulunmamaktadır. Uluslararası örgütler acil durumlar ortaya çıktığında olaya müdahil olmakta ise de, “devlet” birincil sorumlu olmaya devam edecektir.

Yeni güvenlik anlayışı ile paralel olarak ortaya çıkan ve aynı zamanda “insan güvenliği” kavramının da önemli bir parçası olan bir diğer unsur da çatışma önleme (conflict prevention) mekanizmasıdır. Aslında BM Şartı’nın 1. maddesinin 1. paragrafında belirtildiği gibi uluslararası barış ve güvenliği korumak üzere etkin kolektif önlemler almak, üye devletlerin görevleri arasındadır. Bununla birlikte, bu yaklaşım çatışmaların devletler arasında yaşandığı Soğuk Savaş dönemi güvenlik algılamasına uymakla birlikte, çatışmaların devletlerin içinde yaşandığı ve teröristler ve özgürlük hareketleri gibi birçok devlet dışı aktörün yer aldığı Soğuk Savaş sonrası dönemin güvenlik ortamını iyi açıklayamamaktadır (THAKUR, 2005, s. 35).

Çatışma önleme mekanizması, potansiyel çatışmaların temel nedenlerini mümkün olduğu kadar erken tespit edip, gereken önlemleri almayı ve bu şekilde şiddeti önlemeyi amaçlamaktadır. Ancak devletleri çatışma önleme mekanizmasının gerekliliğine inandırmak güç olabilmektedir. Zira sistemin başarısını ölçmek gibi bir imkân mevcut değildir (CHALLENGES PROJECT, 2002, s. 40).

Soğuk Savaş sonrası barışı koruma operasyonları değerlendirilirken yukarıda bahsedilen unsurlar çerçevesinde “yeni güvenlik ortamı” mutlaka dikkate alınmalıdır. Operasyonların vuku bulduğu yeni uluslararası güvenlik ortamı, operasyonların yapısının değişmesiyle birebir ilintilidir.

21. Barışı Koruma Operasyonlarının Öne Çıkan Yönleri ve Karşılaşılan Sorunlar

Barışı koruma operasyonları Soğuk Savaş öncesinde daha çok sınırlı siyasi amaç ve görevleri olan ve doğası itibariyle daha çok askeri olan operasyonlardı. Bu operasyonlar

genel olarak, sahada bir komutan tarafından yönetilir ve direktifler BM Genel Merkezi'nden gelirdi. Ancak yeni dönemin çok yönlü barışı koruma operasyonları, özellikleri ve sahada acil siyasi karar alma mekanizmasının gerekliliği de göz önünde bulundurularak, BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcileri tarafından yönetilmeye başlanmıştır.

Böylece hem askeri hem de sivil unsurlar bu temsilcilere bağlanmış olmaktadır. Bu diplomatlardan bazıları gerçekten de önemli başarılar elde etmişlerdir. Özellikle, Alvaro de Soto (ONUCA- United Nations Observer Mission 1989-1992); İkbâl Rıza (ONUSAL- United Nations Observer Mission in El Salvador, 1991-1993); Aldo Ajello (ONUMOZ-, United Nations Operation in Mozambique -992-1994) ve Lakhdar Brahimi (UNMIH- United Nations Mission in Haiti, 1994-1996), sergiledikleri başarılı yönetimle ön plana çıkmışlardır.¹⁶ Özel temsilcilerin kullanılması, barışı koruma operasyonlarına özellikle siyasi arabuluculuk faaliyetleri konusunda önemli avantajlar sağlamıştır. Buna ek olarak, özel temsilciler ülkelere has ihtiyaç ve şartları belirleyerek BM Genel Merkezi'ne bildirmiş ve görev yönergelerinin bu özellikler göz önünde bulundurularak hazırlanmasını sağlamışlardır. Bu şekilde özel temsilciler, birçok kez yerel seviyede barışın sağlanmasına öncülük etmişlerdir (MALONE-WERMESTER, 2000, s. 40).

210. Barışı Koruma Operasyonlarının Yeni Yönleri ve Artan Görevler

Soğuk Savaş sonrası dönem barışı koruma operasyonları, söz konusu operasyonların değişen doğasına uygun olarak bünyesinde önemli oranda sivil unsurları barındırmaya başlamıştır. Tablo:2 ve Tablo: 3, barışı koruma operasyonlarının artan görevlerini son derece açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

---

¹⁶ BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan da BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi olarak Bosna'da görev yapmıştır.(UNPROFOR 1 Kasım-20 Aralık 1995). Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: *The Blue Helmets: A Review of UN Peacekeeping*, New York, NY: UN Department of Public Information, 1996.

Tablo: 2

Soğuk Savaş Öncesi Barışı Koruma Operasyonlarında Yerine Getirilen Görevler

Ülke/Bölge	BM Misyonunun Kısaltması	Başlangıç Yılı	Önleyici Sınır Varlığı	Ateşkes Gözlemlene-Güçleri Ayrırma	Gönüllü Silah Kontrolü	Göçmen/Mültecilerin Geri Dönüşü	Çatışma Sonrası Yeniden Yapılanma	Diğer Sivil Topluluklara Destek	Barışı Kurma (Peacebuilding) Ofisi	Seçimleri Gözleme ve Onaylama	İnsan Haklarını Gözleme/Rapor Etme	Seçimleri Denetleme/Yönetme	Polis/Hukuki Denetim/Eğitimi	Polis/Hukuki Sorumluluk	Sivil Yönetimi Denetleme-Gözetme	İnsani Yardımları Korumak	Çatışmalarda Sivil Mağdurları Korumak	Güvenlik Ortamını Devam Ettirmek	Sivil İdarenin Sevk ve İdare Edilmesi	Güvenlik Ortamı Oluşturmak	Mecburi Silah Denetimi
Kongo	ONUC	1960													X		X	X	X	X	X
Yeni Gine	UNTAE/UNSF	1962		X														X	X		
Kıbrıs	UNFICYP	1964		X				X										X			
Lübnan	UNIFIL	1978		X				X													
İsrail/Mısır/Lübnan/Suriye	UNTSO	1948		X																	
Hindistan/Pakistan	UNMOGIP	1949		X																	
İsrail/Mısır	UNEF I	1956		X																	
Lübnan	UNOGIL	1958		X																	
Yemen	UNYOM	1963		X																	
Hindistan/Pakistan	UNIPOM	1965		X																	
İsrail/Mısır	UNEF II	1973		X																	
İsrail/Suriye	UNDOF	1974		X																	
Afganistan	UNGOMAP	1988		X																	
Angola	UNAVEM I	1988		X																	
İran/İrak	UNIIMOG	1988		X																	

Kaynak : <http://www.stimson.org/fopo/pdf/peaceopsbr1001.pdf#search=%22brahimi%20report%22>

Tablo:3 Soğuk Savaş Sonrası Barış Koruma Operasyonlarında Yerine Getirilen Görevler

Ülke/Bölge	BM Misiyonunun Kısaltılması	Başlangıç Yılı	Önleyici Sınır Varlığı	Ateşkes Gözlemleme-Cüçleri Ayrırma	Gönüllü Silah Kontrolü	Göçmen/Mülteçlerin Geri Dönüşü	Çatışma Sonrası Yeniden Yapılanma	Diğer Sivil Topluluklara Destek	Barış Kurma (Peacebuilding) Ofisi	Seçimleri Gözlemleme ve Onaylama	İnsan Haklarını Gözlemleme/Rapor Etme	Seçimleri Denetleme/Yönetme	Polis/Hukuki Denetim/Eğitimi	Sivil Yönetimi Denetleme-Gözetme	Polis/Hukuki Sorumluluk	İnsani Yardımları Korumak	Çatışmalarda Sivil Mağdurları Korumak	Güvenlik Ortamını Devam Ettirmek	Sivil İdarenin Sevk ve İdare Edilmesi	Güvenlik Ortamını Oluşturmak	Mecburi Silah Deneşimi
Somali	UNOSOM	1993			X	X	X	X				X	X			X	X	X			X
Doğu Timor	UNTAET	1999			X	X	X	X				X			X		X	X			
Kosova	UNMIK	1999			X	X	X	X	X	X		X	X		X		X		X		
Kamboçya	UNTAC	1992		X	X	X	X		X	X	X	X	X	X				X			
Haiti	UNMIH	1995						X	X	X		X						X			
Slavoniya	UNTAES	1996		X	X	X												X			
Sierra Leone	UNAMSIL	1999		X	X	X		X					X				X	X			
Kongo	MONUC	1999		X				X									X	X			
Bosna, Hırvatistan	UNPROFOR	1992		X		X									X						
Somali	UNUSOM I	1992													X						
Angola	UNAVEM II	1991		X	X	X				X			X								
El Salvador	ONUSAL	1991		X	X	X			X				X								
Mozambik	ONUMOZ	1992		X	X	X				X		X	X								
Guatemala	MINUGUA	1994		X	X			X	X		X		X								
Angola	UNAVEM III	1995		X	X	X		X	X	X			X								
Angola	MONUA	1997		X	X	X		X	X				X								
Bosna	UNMIBH	1995											X								
Batı Sahra	MINURSO	1991		X		X				X		X									
Namibya	UNTAG	1989		X		X				X											
Ruanda	UNOMIR	1993							X	X											
G. Afrika	UNOMSA	1993	X	X						X											
O. Afrika Cum.	MINURCA	1998		X					X												
Tacikistan	UNMOT	1994		X		X															
Etiyopya/Eritre	UNMEE	2000		X	X																
Orta Amerika	ONICA	1989		X																	
Kuveyt/İrak	UNICOM	1991		X																	
Gürcistan/Liberya	UNOMIG/UNOMIL	1993		X																	
Çad/Libya	UNASOG	1994		X																	
Hırvatistan	UNMOP	1996		X																	
Sierra Leone	UNOMSIL	1998		X																	
Makedonya	UNPREDEP	1993	X																		

Kaynak: <http://www.stimson.org/fopo/pdf/peaceopsbr1001.pdf#search=%22brahimi%20report%22>

Tablo 3'den hareketle genel hatlarıyla yeni dönem barışı koruma görevleri içerik olarak şu şekilde sıralanabilir;

- Seçimleri Gözleme
- Demokratikleşme
- İnsani Yardım
- Ekonomik Yapılandırma
- Uzun dönemli istihdama yönelik çalışmalar
- İnsan hakları gözlemciliği
- Mayın temizleme

Özellikle dört unsur çok boyutlu barışı koruma anlayışının bir parçası olarak ön plana çıkmıştır. Barış güçlerine yüklenen ve çoğu Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan ya da önem kazanan bu görevler şu şekilde sıralanabilir: Seçimleri düzenleme, insani yardım, insan hakları ve sivil polis hizmetleri.

2100. Seçimlerin Düzenlenmesi ve Barışı Koruma Güçleri

1990'lı yılların başlarında, Namibya'da görev yapan UNTAG (United Nations Transition Assistance Group), Kamboçya'da görev yapan UNTAC, El Salvador'da görev yapan ONUSAL (United Nations Observer Mission in El Salvador), ve Mozambik'te görev yapan ONUMOZ (United Nations Operations in Mozambique) misyonlarına, Güvenlik Konseyi tarafından seçimleri organize etme görevi verilmişti. Bunda Güvenlik Konseyi'nin amacı söz konusu ülkelerde istikrarı sağlamak ve yeni hükümetlere meşruiyet kazandırmaktı. Bununla birlikte, Konsey'in bu yaklaşımının başarısını ölçmek pek de kolay değildir.

Örneğin Kamboçya'da, 1993 yılında yeni bir Anayasa ilan edilmiş, 23–28 Mayıs 1993 tarihleri arasında seçimler yapılmış ve yeni bir hükümet kurulmuştur. Bunun yanında, UNTAC'ın başarısı, Kamboçya'nın ikinci Başbakanı Hun-Sen'in selefi Norodom Ranariddh'i Temmuz 1997'de devirmesinin ardından son derece şaibeli bir seçimle işbaşına gelmesiyle sekteye uğramıştı. Benzer şekilde, her ne kadar BM Bosna-Hersek'teki seçimlerin düzenlenmesinde direkt olarak bulunmasa da, uluslararası toplum ülkede

kendi kendine yaşayabilecek gerçek bir demokrasi ortamı oluşması için fazla çaba göstermemiştir. Bunun yerine multi-etnisiteyi ön plana çıkarılmış ve hatta neredeyse farklı grupların bir arada yaşamasının modern bir liberal demokrasi yaratmak için tek başına yeterli olacağını düşünülmüştür (KNAPP, 1999'dan aktaran MALONE-WERMESTER, 2000, s. 41)

Geçmişteki bu vakalar göz önünde bulundurularak, barışı koruma güçlerinin seçim görevleri daha da genişletilmiş ve hem seçimlere hem de demokratikleşmeye daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Örneğin Kosova'da görev yapan UNMIK bünyesinde "kurumsal yapılandırma birimi" oluşturulmuş ve demokratikleşme ve kurumsallaşmadan sorumlu organ olarak ön plana çıkmıştır.¹⁷

Benzer şekilde Doğu Timor'da görev yapan misyon da, "seçim işleri bölümü" nün yanında "idare ve kamu yönetimi bölümü" adı altında iki organla donatılmıştır.¹⁸ Her iki örnekte de, görevli barışı koruma güçleri, seçmen kaydından seçim kanunlarının oluşturulmasına kadar uzanan kısa ve orta dönemli seçim görevleri üstlenmiş ve bu yolla çatışmaları önleyecek kurumların ortaya çıkmasını sağlamaya çalışmıştır.

2101. Barışı Koruma Operasyonları ve İnsani Yardım Unsurları

1990'lı yılların başında, Güvenlik Konseyi, insani krizlere, daha çok kaygılarını dile getirerek ve devletleri ve BM ajanslarını daha aktif çaba harcamaya davet ederek karşılık vermiştir. Örneğin 5 Nisan 1991 tarih ve 688 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile Irak'ın kuzeyindeki insani duruma ilişkin kaygılarını dile getirmiş ve bölgeye yönelik insani yardım için harekete geçmiştir.¹⁹

Uluslararası toplumun Somali'deki varlığı, Güvenlik Konseyi'nin o zamana kadar daha çok BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi BM ajanslarının ilgi alanı olduğuna inandığı

¹⁷ Söz konusu görev 10 Temmuz 1999 tarihli ve 1244 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile UNMIK'a verilmiştir. Karar için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>

¹⁸ Söz konusu görev 11 Haziran 1999 tarih ve 1246 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile UNAMET'e verilmiştir. Karar için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/174/13/PDF/N9917413.pdf?OpenElement>

¹⁹ Söz konusu karar için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement>

insani durumlara daha fazla eğilmesini sağlamıştır. 1990'ların başında Somali'deki UNOSOM(United Nations Operation in Somalia) I ve Ruanda' daki UNOMUR(United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda) gibi misyonlara insani yardımları koordine etme ve insani yardım konvoylarını koruma görevi verilmiştir.²⁰

Bununla birlikte, insani yardımları başarılı bir şekilde yürütebilmek için ortadaki krizin siyasi sebepleri ve güvenliğe ilişkin boyutları çok iyi irdelenmelidir (LAUTZE-JONES-DUFFIELD, 1998, s. 4). Bu bağlamda Somali'deki çabalarının sürekli bir şekilde engellendiğini ve güvenilirliğinin zedelendiğini gören Güvenlik Konseyi yeni bir yaklaşım benimsemiş ve 1991 başında Irak'a düzenlenen "Çöl Fırtınası Harekatı" nın ertesinde insani yardımın dağıtılmasının sağlanması için güç kullanılmasına yetki vermiştir. 3 Aralık 1992 tarih ve 794 sayılı kararı ile Konsey, ABD önderliğindeki Birleşik Görev Gücü'ne, insani yardımların güvenli bir şekilde dağıtılabilmesi için, BM Şartı'nın VII. Bölümü kapsamında gereken her türlü önlemleri alma yetkisi vermiştir.²¹ Benzer şekilde Konsey, Bosna-Hersek'te görev yapan UNPROFOR'un da görev yönergesini genişletmiş ve üye ülkelere tek başlarına ya da bölgesel örgütler yoluyla, Bosna-Hersek'te insani yardımın güvenli bir şekilde dağıtılabilmesi için gereken önlemleri alma yetkisi tanımıştır.

Doksanlı yılların sonunda, insani yardımın dağıtılması amacıyla güç kullanmanın beklenildiği kadar etkili olmadığı ve hatta koordineli bir şekilde gerçekleştirilmezse, çok olumsuz sonuçlar doğurabileceği ortaya çıkmıştır (LAUTZE-JONES-DUFFIELD, 1998, s. 4). Stratejik koordinasyona yeteri kadar önem verilmemesi, BM misyonlarının görevlerinde aksamalara neden olmuştur. BM'nin kendi ajansları arasında var olan koordinasyon eksikliği sahada bulunan diğer hükümet dışı aktörler ve insani yardım kuruluşlarına da yansımca, çatışma bölgelerinde insani yardım dağıtmak son derece güç hale gelmiştir (JETT, 2000, s.131).

Tüm bu olumsuzlukların yanında, insani yardım için sağlanan malzemelerin miktarı orta ve uzun vadede istikrar ve kalkınmayı sağlamak için de yeterli değildi. Üstelik

²⁰ Söz konusu görevler 24 Nisan 1992 tarih ve 751 sayılı karar ile UNOSOM I'e ve 5 Ekim 1993 tarih ve 872 sayılı karar ile UNOMUR'a verilmiştir. Kararlar için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/540/63/PDF/N9354063.pdf?OpenElement> ve

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement>

²¹ Karar için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>

yardımlar yağmacılar tarafından ele geçirilip piyasaya fahiş fiyatlarla sürülebilmekteydi. Bu nedenle, örneğin Somali'deki barışı koruma güçleri yerel ekonomiyi yok etmekle suçlanmıştır (MALONE-WERMESTER, 2000, s. 45).

Geniş çaplı barışı koruma operasyonlarının, tekrar ön plana çıktığı doksanlı yılların sonlarında Güvenlik Konseyi, Kosova ve Doğu Timor misyonlarında insani yardımın başarılı bir şekilde dağıtılabilmesi için önemli adımlar atmış ve söz konusu misyonlarda “insani yardım bölümü” açarak koordinasyonu sağlama yoluna gitmiştir. Böylece diğer kurumlar arasında koordinasyonu oluşturma ve güvenliği sağlama yerine barışı koruma güçleri, insani yardım dağıtım görevini tamamen üstlenmiş olmaktadır. Bu yetki söz konusu misyonlara birçok sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluklar şu şekilde sıralanabilir (GRIFFIN-JONES; 2000, s.78):

- İnsani yardımın dağıtılması.
- Yaşadıkları yerleri terk eden mültecilerin geri dönmesini ve dönüş yolundaki güvenlik ve gereksinimlerini sağlama.
- Altyapının rehabilite edilmesi.
- Sosyal refahın sağlanması ve sivil toplumun yeniden yapılandırılması.

2000 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde konuşlandırılan MONUC(United Nations Mission in the Democratic Republic of Congo)'un da benzer şekilde görev yönergesi genişletilmiş ve özellikle insani yardım konusunda yetki ve sorumlulukları arttırılmıştır.²² Barışı koruma operasyonlarında insani yardım unsurlarının giderek artan bir şekilde yer alması ve misyonlara verilen geniş yetkiler, barışı koruma uygulamasında önemli gelişme ve değişimlerin olacağına bir göstergesi olarak görülmüştür.

2102. Barışı Koruma Güçleri ve İnsan Hakları

İç çatışmalar nedeniyle, bölünmüş ve zarar görmüş ülkelere barış götürmek ve kendi kendine işleyebilen bir ateşkesin yanında kalıcı bir barışı sağlayabilmek için insan hakları unsuru mutlaka barışı koruma operasyonlarına dâhil edilmelidir (BERDAL, 2001, s. 44).

²² Söz konusu yetki 24 Şubat 2000 tarih ve 1291 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile verilmiştir. Karar için bakınız: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/313/35/PDF/N0031335.pdf?OpenElement>

Medya'nın insani felaketlere ve büyük çaplı insan hakları ihlallerine dikkati çekmesinin yanında insan hakları örgütlerinin baskısı, Güvenlik Konseyi'nin de çatışma ve savaş bölgelerinde yaşayan sivillerin haklarına daha dikkatle yaklaşmasını sağlamıştır.

Bu durumun doğal bir sonucu olarak özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Güvenlik Konseyi, güvenlik ve insan hakları gündemini birbiriyle bağlantılı hale getirmiştir. Bu irade kendini saha operasyonlarında da göstermiş ve BM, insan hakları unsurunu barışı koruma operasyonlarına entegre etmiştir (MALONE-WERMESTER, 2000, s. 43). Hatta Ruanda ve Haiti örneklerinde olduğu gibi, Genel Kurul'a barışı koruma operasyonlarında görev alacak bağımsız insan hakları misyonları oluşturma yetkisi dahi vermiştir.

Doksanların başında, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, El Salvador, Guatemala, Kamboçya, Ruanda ve Haiti gibi ülkelerde görev yapan misyonların stratejilerinde önemli bir yer tutmuştur. Söz konusu misyonlarda, barışı koruma personeli veya ilgili BM yetkilileri insan hakları konusunda gözlemlerde bulunmuş ve raporlar hazırlamışlardır. Bu misyonlardan ilki olan ve İnsan Hakları Anlaşması'nın yürütülmesinden sorumlu olan ONUSAL (El Salvador)'ın başarısı daha sonra imzalanan barış anlaşmasının da işleyebilir olması açısından son derece önemli olmuştur.

Güvenlik Konseyi'nin insan hakları konusunda hassas davrandığı görüntüsü verdiği bu dönemde eski Yugoslavya ve Ruanda'da meydana gelen soykırımların ardından Konsey, BM Şartı'nın VII. Bölümü kapsamındaki yetkisini kullanarak eski Yugoslavya ve Ruanda'da meydana gelen büyük insan hakları ihlallerinin sorumlularının yargılanması için 1993²³ ve 1994²⁴ yıllarında iki Uluslararası Ceza Mahkemesi kurmuştur. Bu mahkemelerin oluşturulması ve evrensel yargı yetkisine sahip bir Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması için Güvenlik Konseyi üzerindeki baskılar da artırmıştır. Daha sonraki süreçte 1998 yılında Roma'da imzalanan Anlaşma ile Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur.

²³ Söz Konusu mahkeme 22 Şubat 1993 tarih ve 808 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile kurulmuştur. Karar için bakınız: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/098/21/IMG/N9309821.pdf?OpenElement>

²⁴ Söz Konusu mahkeme 8 Kasım 1994 tarih ve 955 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile kurulmuştur. Karar için bakınız: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/140/97/PDF/N9514097.pdf?OpenElement>

1990'ların ortasında, meydana gelen ciddi başarısızlıklar ve uluslararası alanda meydana gelen insani felaketlere karşı gösterilen duyarsızlık, barışı koruma güçlerinin insan hakları konusunda daha geniş yetkilerle donatılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, birçok ülkenin, özellikle G-77²⁵ üyesi ülkelerin, evrensel bir insan hakları normu oluşturulmasına soğuk yaklaşması durumu daha da zorlaştırmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, barışı koruma operasyonlarının insan hakları boyutu istenilen seviyeye getirilememiştir (MALONE-WERMESTER, 2000, s. 44). Örneğin BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi (UNTAET), ve BM Sierra Leone Misyonu (UNAMSIL-United Nations Mission in Sierra Leone) gibi, insan haklarını koruyup geliştirmeyi hedefleyen BM misyonları dahi, bünyelerinde “insan hakları bölümü” bulundurmamışlardır.

Savaş esnasında insan haklarının korunması, özellikle doksanlı yılların sonlarına doğru Güvenlik Konseyi'nin öncelikli olarak önem verdiği konular arasına girmiştir. Eylül 1999'da, Konsey 1265 sayılı kararı geçirmiştir. Karar ile, silahlı çatışmalarda sivillerin korunması ve özellikle savaş esnasında kadın ve çocukların korunmasına yardım edilmesi için barışı koruma güçlerine geniş yetkiler verilmiştir.²⁶ Yine önemli bir gelişme olarak 2000 yılı başlarında Sierra Leone'de görev yapan UNAMSIL'e BM Şartı'nın VII. Bölümü çerçevesinde şartlar ve kaynakların uygun olması durumunda sivilleri korumak için güç kullanma yetkisi verilmiştir.²⁷ Bu durum sadece, Güvenlik Konseyi'nin önceliğinin “insan güvenliği” ne yöneldiğini göstermekle kalmamış, aynı zamanda insan haklarının korunması için güç kullanılmasına yönelik artan bir iradenin de belirtisi olmuştur.

2103. Barışı Koruma Güçleri ve Sivil Polis Hizmetleri

Barışı koruma operasyonlarında kendine yer bulan sivil polis hizmetleri, önemli bir barış kurma mekanizması olmasının yanında, aynı zamanda, Güvenlik Konseyi'nin karşılaştığı en önemli sorunlardan biridir ve bu sorun akademik çalışmalara da konu olmuştur (HOLM-EIDE, 2000). Özellikle geride bıraktığımız son 15 yılda BM polis gücü

²⁵ 15 Haziran 1964 yılında kurulan bu grup, özellikle Güney'in gelişmekte olan ülkelerinin BM nezdindeki ortak çıkarlarını korumak amacıyla faaliyet göstermektedir. Grubun yapısı, işleyişi ve çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.g77.org>

²⁶ Karar için

bakınız: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/267/94/PDF/N9926794.pdf?OpenElement>

²⁷ Söz konusu yetki 22 Şubat 2000 tarih ve 1270 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile verilmiştir. Karar için bakınız: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/315/02/PDF/N9931502.pdf?OpenElement>

UNCIVPOL'un, rolü dramatik bir şekilde genişlemiştir. Bu genişlemenin temel sebebi, çatışma bölgesindeki ülkelerin iç güvenliklerini sağlayamamaları veya sağlamaya istekli olmamalarıdır.

Her ne kadar Kongo'da görev yapan ONUC ve Batı Gine'de görev yapan BM Geçici Yönetimi(UNTEA) gibi önceki misyonlarda polis birimleri oluşturulmuş olsa da, bu birlikler geçici maiyette olmuş ve kaynak ile stratejik planlama yönünden yeterli donanıma sahip olamamışlardır. Resmi olarak BM'ye bağlı olan ilk sivil polis gücü, 1964 yılında Kıbrıs'ta görevli barışı koruma gücü olan UNFICYP bünyesinde oluşturulmuştur. Ada'da barış ve güvenliği tesis etme gibi geniş bir görev yönergesi ile çalışan birimin temel görevleri arasında, yerel polis güçleri ile irtibat kurmak, polis devriyelerine eşlik etmek ve kontrol ve geçiş noktalarını denetlemek de yer almıştır.

Hazırlıksız ve ani bir şekilde göreve başlamalarına rağmen bu polis birlikleri özellikle 1990'lar boyunca UNCIVPOL (United Nations Civil Police) için bir model olmuşlardır. Mart 1990'da, Güvenlik Konseyi, 25 ülkeden 1500'e yakın polis memurunu, yerel polis güçlerine yardımcı olmak ve seçimlerin düzenlenebilmesi için gereken uygun ortamı sağlamak göreviyle Namibya'ya göndermiştir. Daha sonraları Kamboçya'da UNTAC, Bosna-Hersek'te UNPROFOR, Haiti'de UNMIH ve Doğu Timor'da UNTAET gibi bünyesinde geniş miktarda polis unsuru bulunduran misyonlar kurulmuştur.

Soğuk Savaş boyunca CIVPOL (Civil Police) birlikleri iki temel görev yürütmüşlerdir. Bunlar: kanun koyucuları, yerel kolluk kuvvetlerini ve birimlerini denetlemek ve koordine etmek ve yerel polis güçlerini eğitmektir (OAKLEY-DZIEDZIC-GOLDBERG, 1998, s. 23). Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, yeni ve önemli bir unsur daha bu görevler arasına eklenmiştir: Kanun koyucuların performansını izlemek.

CIVPOL' un özellikle kanunların uygulanması açısından karşılaştığı problemler, son derece önemlidir. BM'ye bağlı sivil polis güçleri askeri güçlerin yaşadığı ikilemin benzerini yaşamışlardır. Silahsız olarak, görevlerini yürütmeleri mümkün olmamış, silahlı iken ise potansiyel bir tehdit olarak algılanmış ve özellikle yağmacıların hedefi haline gelmişlerdir.

Pratikte sivil polis güçlerinin varlığıyla ortaya çıkan güvenlik algılaması çoğu zaman bu güçlerin kapasitesinin üstünde olmuş ve bazı örneklerde sağladıkları düşünülen güvenlik yanılması bir anda çöktürmüştür (MALONE-WERMESTER, 2000, s. 45). Ayrıca, her ne kadar askeri unsurlar ve polis unsurları arasındaki ayrımın temelinde açık bir mantık bulunsa da problemler zamanla artmaya başlamıştır. Zira polis hizmetlerinin yürütülmesi için vazgeçilmez olan, kurumsal ve lojistik kapasiteyle donatılmış ve düzgün işleyen bir hukuki ve siyasi mekanizmanın yokluğu, daha büyük problemlere yol açmıştır (EVANS, 1994, s. 17).

CIVPOL'e personel desteği sağlayan ülkeler arasındaki farklı polis hizmetleri kültürü de, birimin faaliyetlerini olumsuz etkileyen bir başka unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Örneğin Haiti'de, Fransız jandarmalarının yöntemleri, Kanadalı polis unsurlarınıninki ile uyum sağlamış ve iki grup arasında ciddi tartışmalar yaşanmıştır (MALONE, 1998, s. 15). Bu olumsuzlukların yanında El Salvador'da ONUSAL bünyesinde görev yapan bazı memurların yerel halka acımasız davrandığı ve rüşvete bulaştığı ortaya çıkmıştır (MALONE-WERMESTER; 2000, s. 46). Benzer problemler Kosova'da da yaşanmış ve sivil polis güçleri ile halk sık sık karşı karşıya gelmiştir (www.tumgazeteler.com/haberleri/kosova-baris-gucu/?start=40).

Doksanlı yılların sonuna doğru Güvenlik Konseyi, operasyon sahasındaki gerçeklere boyun eğmek durumunda kalmış ve ilk kez UNMIK ve UNTAET misyonları bünyesindeki polis memurlarına aktif devriye görevi vermiştir. Üstelik Kosova'daki polisler silahlandırılmış ve aynı zamanda da kanunların yürütülmesinden sorumlu otorite olarak kabul edilmiştir. Bu iki örnekte CIVPOL yerel polis güçlerinin yerini doldurmuş ve yerel seviyede çok önemli siyasi ve yönetsel bir etkinlik sağlamıştır.²⁸ Ancak böylesi geniş yetkilerle donatılmış polis güçlerinin denetimi de son derece önemli hale gelmekte ve ciddi sorunlar doğurabilmektedir.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen barışı koruma anlayışı ve yöntemi barışı koruma güçlerini (peacekeepers) belli ölçüde barışı kurma güçlerine (Peacebuilders)

---

²⁸ Bu konuda ayrıntılı bir değerlendirme için bakınız: Griffin, Michèle and Jones, Bruce (2000), Building Peace Through Transitional Authority: New Directions, Major Challenges', International Peacekeeping, 7(4), ss. 75 – 90.

dönüştürmüştür. Şüphesiz artan yükleri ile barışı koruma birlikleri ciddi bir sorumluluğu da üstlenmektedirler.

2104. Barışı Koruma Operasyonları ve Mali Sorunlar

BM yıllardır keskin bir finansal sorunla yüz yüzedir ve bu sorunun yakın zamanda çözülebileceğine dair bir işaret de görülmemektedir (FETHERSON, 1994, s. 36). BM barışı koruma operasyonlarının aslında oldukça düşük maliyetli olduğu söylenebilir. Örneğin BM, New York şehrinin itfaiye ve polis departmanlarına ayırdığı bütçeden daha az bir miktarla barışı koruma operasyonlarını yürütmektedir (How much does it cost? <http://www.un.org/Depts/cipko/dpko/faq/q6.htm>). Dahası barışı koruma operasyonları, diğer alternatif olan “savaş” a göre çok daha az maliyetlidir. 2002 yılında BM barışı koruma operasyonlarının maliyeti, 2,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl dünya çapında silahlanma için yapılan harcamaların tutarı ise 794 milyar dolardır (How much does it cost? <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/q6.htm>).

2004–2005 dönemi için öngörülen barışı koruma bütçesi ise 2,8 milyar dolardır. Tüm üye ülkeler kendi belirledikleri karmaşık bir formülle hesaplanan paylarını ödemekle yükümlüdür. Bu yasal zorunluluğa rağmen üye devletler 2004 yılı itibariyle yaklaşık 1,2 milyar dolar civarı borcu ödememişlerdir (How much does it cost? <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/q6.htm>). Aşağıdaki tabloda ülkelerin ekonomik büyüklükleri, dış ticaret hacimleri ve uluslararası alandaki etkinliklerine göre hesaplanan söz konusu aidatların 2007 yılı aylık borçlanma bilançosu verilmiştir²⁹ (Son ay hariç)

²⁹ Tablolardaki veriler milyon dolar üzerinden değerlendirilmiştir. Aylık borçlar, bir önceki ayın devreden borcu da toplanarak hesaplanmaktadır.

Tablo:4
Barışı Koruma Operasyonları 2007 Yılı Aylık Borçlanma Bilançosu

Ülke	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
ABD	989	989	1,041	1158	864	669	1030	1038	1142	1391	1084	
Japonya	859	859	65	141	195	180	393	397	499	654	730	
Almanya	143	143	0	38	66	28	120	0	52	80	39	
İngiltere	130	128	0	35	60	26	113	3	51	76	36	
Fransa	101	101	37	28	25	25	108	110	133	156	189	
İtalya	86	84	23	22	39	17	89	74	88	135	147	
Kanada	49	0	0	13	10	0	43	1	0	28	14	
İspanya	101	53	66	30	39	39	80	81	99	127	141	
Çin	92	92	106	119	113	113	140	141	160	188	178	
Meksika	7	7	9	6	7	7	14	14	17	13	2	
G.Kore	116	116	21	8	15	15	39	40	23	43	34	
Hollanda	33	33	6	14	12	12	32	33	17	23	14	
Avustralya	29	29	0	8	6	0	26	21	11	17	8	
İsviçre	20	20	5	5	9	0	17	0	7	11	17	
Brezilya	3	3	4	5	6	6	7	7	0	2	2	

Kaynak: <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/inxpckp.htm>

2105. Barışı Koruma Operasyonları ve Personel Sağlama Sorunu

BM Şartı, tüm üye devletleri barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla BM'ye gereken askeri kuvvetleri ve imkânları sağlaması konusunda yükümlü kılmaktadır. 1948'den bugüne kadar 130' a yakın millet barışı koruma güçlerine askeri ve sivil personel desteğinde bulunmuştur. Her ne kadar bu konuda ortada kesin bir rakam bulunmasa da bugüne kadar bir milyonu aşkın askeri, sivil personelin BM bayrağı altında görev yaptığı tahmin edilmektedir (Who contributes personnel?,<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/q8.htm>). 2007 Aralık ayı itibariyle, toplam 138 ülke yaklaşık 84 bin personelle BM misyonlarına destek vermektedir. Destekte bulunan ülkelerin sayısının fazlalığına rağmen yükün büyük kısmı yine gelişmekte olan ülkelerin üzerindedir. Tablo 5'de BM barışı koruma operasyonlarına ülkelerin 2007 yılı içerisinde yaptıkları personel katkılarının ay bazındaki sayıları verilmektedir³⁰.

³⁰ Tablodaki rakamlara askeri birlikler, askeri gözlemciler ve polisler dâhildir.

Tablo:5

Barışı Koruma Operasyonları 2007 Yılı Aylık Personel Destek Miktarları

Ülke	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Pakistan	9,989	10,169	10,173	10,173	10,619	10,703	10,723	10,616	10,629	10,603	10,623	10,610
Bangladeş	9,656	9,653	9,675	9,690	9,677	9,725	9,696	9,717	9,728	9,717	9,831	9,856
Hindistan	9,612	9,608	9,471	9,387	9,342	9,332	9,348	9,345	9,352	9,316	9,343	9,357
Nepal	2,710	3,369	3,626	3,628	3,635	3,651	3,662	3,656	3,674	3,674	3,673	3,676
Ürdün	3,819	3,572	3,564	3,571	3,573	3,577	3,572	3,569	3,564	3,572	3,567	3,574
Gana	2,907	2,899	2,907	2,905	2,926	2,947	2,943	2,932	2,950	2,955	2,954	3,379
Nijerya	2,468	2,462	2,465	2,470	2,474	2,515	2,502	2,494	2,486	2,481	2,497	2,694
Uruguay	2,580	2,583	2,583	2,582	2,582	2,589	2,591	2,585	2,599	2,594	2,588	2,588
İtalya	2,479	2,467	2,539	2,554	2,588	2,505	2,455	2,449	2,432	2,432	2,432	2,431
Senegal	1,902	1,933	1,916	1,921	1,920	1,936	1,934	1,936	1,917	1,934	1,944	2,004
Fransa	2,049	2,023	1,975	1,980	2,074	1,986	1,928	1,943	1,950	1,942	1,936	1,944
Etiyopya	1,828	1,829	1,830	1,826	1,826	1,839	1,827	1,827	1,825	1,825	1,822	1,839
Çin	1,861	1,814	1,809	1,820	1,828	1,830	1,830	1,828	1,811	1,819	1,820	1,824
Fas	1,550	1,549	1,550	1,550	1,551	1,548	1,537	1,536	1,537	1,537	1,537	1,538
Benin	1,302	1,325	1,342	1,312	1,316	1,318	1,314	1,312	1,320	1,319	1,319	1,339
G. Afrika	1,196	1,209	1,188	1,180	1,185	1,212	1,211	1,204	1,210	1,219	1,221	1,296
Brezilya	1,264	1,271	1,277	1,278	1,282	1,279	1,280	1,281	1,280	1,280	1,308	1,278
İspanya	1,888	1,185	1,164	1,165	1,161	1,164	1,187	1,183	1,194	1,199	1,199	1,198
Almanya	1,133	1,157	1,017	1,015	938	1,029	1,196	1,150	1,126	1,121	1,122	1,119
Sri Lanka	1,033	1,043	1,060	1,057	1,048	1,058	1,058	1,077	1,104	1,104	1,104	1,103
Endonezya	1,058	1,064	1,063	1,071	1,068	1,069	1,070	1,069	1,075	1,075	1,075	1,075
Kenya	1,135	1,139	1,077	1,089	1,080	1,080	1,091	1,083	1,092	1,091	1,086	1,062
Mısır	938	957	953	959	963	961	963	965	984	970	978	974
Polonya	813	800	873	969	966	1,003	1,001	1,020	981	980	978	974
Türkiye	802	805	1,044	1,036	1,176	1,177	966	894	944	950	980	962
Arjantin	901	907	891	904	905	904	895	903	897	904	902	897
Malezya	651	666	679	669	972	674	671	645	671	671	645	672
Filipinler	692	643	600	641	627	641	650	634	667	669	628	621
Nijer	570	574	569	569	578	576	581	576	583	598	599	619
Zambiya	469	470	478	477	480	479	481	481	490	493	504	589

Ukrayna	560	558	558	562	562	548	545	550	550	537	550	551
Şili	515	522	522	522	520	521	521	520	520	523	521	515
Tunus	506	509	509	504	509	505	506+	501	501	508	511	512
Bolivya	444	454	453	455	451	454	456	456	457	457	456	452
Avusturya	420	417	410	412	419	419	415	413	413	413	433	421
Ruanda	340	340	340	322	321	337	334	335	339	333	322	402
G. Kore	34	38	40	41	48	48	393	399	400	400	395	501
İngiltere	360	366	364	374	370	373	371	360	365	366	367	362
Portekiz	361	361	370	444	443	433	440	441	437	323	359	348
Belçika	377	399	387	395	348	340	357	338	338	338	338	338
Togo	338	345	345	345	340	339	340	340	340	339	338	338
ABD	316	317	321	310	314	313	307	305	307	320	331	316
Rusya	298	300	300	294	293	302	298	295	291	290	290	293
Slovakya	294	293	299	299	297	299	297	291	297	293	294	293
Romanya	260	264	275	281	281	266	265	262	269	277	275	272
Fiji	268	268	268	268	267	268	269	263	270	262	269	269
Moğolistan	261	261	261	261	261	261	262	262	262	258	257	259
Finlandiya	247	245	240	244	243	255	258	258	248	248	257	257
Guatemala	234	236	236	237	231	254	253	252	253	252	252	253
Yunanistan	216	217	236	271	225	288	253	254	252	250	250	250
Peru	239	242	243	241	244	242	243	244	246	246	245	242
İrlanda	536	541	533	540	201	210	210	215	213	212	211	213
Kamerun	139	131	165	165	163	161	156	145	141	120	120	208
Katar	213	213	214	214	206	213	227	214	203	203	203	203
Hollanda	227	222	223	222	203	200	205	201	201	194	201	202
Gambiya	92	96	83	86	101	103	100	100	98	92	74	195
Malawi	169	768	170	169	168	169	169	166	161	171	171	171
Kanada	141	141	139	129	131	132	125	128	131	157	164	149
Kamboçya	146	146	146	145	146	144	146	146	146	146	146	146
Mali	96	92	121	123	125	114	119	117	117	118	117	138
Uganda	76	76	76	73	74	75	70	67	69	75	75	133
Zimbabve	139	139	142	142	136	134	141	144	139	138	133	130
İsveç	163	167	165	172	177	179	177	108	113	116	117	119
Macaristan	108	118	117	115	115	118	121	117	118	117	117	118
Tanzanya	33	107	107	105	103	111	110	110	111	111	110	110

Honduras	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Çad	18	23	23	21	19	18	15	13	13	13	15	11
Moldova	9	10	12	10	10	10	10	8	8	10	10	10
O.Af. Cum.	14	14	16	14	14	11	4	5	5	12	5	9
Gabon	5	6	6	8	6	9	8	8	8	8	8	8
Litvanya	6	6	6	8	8	8	9	9	9	9	9	8
Sierra Leone	2	5	4	3	3	3	3	3	3	5	5	5
Dominik Cumhuriyeti	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Arnavutluk	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Grenada	1	1	1	-	-	-	-	2	3	3	3	3
İran	3	3	-	-	2	3	3	3	3	3	3	3
Mozambik	-	-	1	1	1	1	3	3	3	3	3	6
Kolombiya	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
G.Kıbrıs	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Estonya	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Makedonya	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2
Libya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Lüksemburg	2	2	2	2	2	4	2	2	2	2	2	2
Karadağ	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Kazakistan	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Palau	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Mauritis	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Doğu Timor	9	9	9	8	8	8	2	2	2	2	2	-
Vanuatu	26	26	24	24	12	11	11	10	10	8	8	-
Toplam	81,992	82,751	83,071	83,271	83,312	83,616	83,783	83,328	83,445	82,701	83,006	84,309

Kaynak: <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/>

Son birkaç yıl içinde barışı koruma güçlerine katkıda bulunanlar içinde gelişmekte olan ülkelerin payı %77'ye çıkmıştır. Artık gelişmiş ülkeler katkı yapmakta daha isteksiz davranmaktadırlar (KESKİN, 2003, s. 245). Bu durumun ülkeler arasında bir dengesizliğe neden olduğu açıktır.

2106. Barışı Koruma Operasyonlarında Güç Kullanma Sorunu

Soğuk Savaş sonrası barışı koruma operasyonlarında karşılaşılan bir diğer önemli sorun güç kullanılması problemidir. BM, kumandası altındaki birliklere güç kullanma yetkisi verme konusunda genellikle çok ketumdur. BM kumandası altındaki birliklere güç kullanma yetkisinin verildiği üç örneğin yanında (Kongo 1960–63, Somali 1993 ve Bosna-Hersek 1994–95), güç kullanma konusunda tereddüdün olduğu, Srebrenika ve Ruanda olaylarında trajik sonuçlar ortaya çıkmıştır. Aslında güç kullanma konusunda takınılan bu mesafeli tavır, geleneksel barışı koruma operasyonlarının özellikleriyle uyuşmaktaydı. Zira daha önce de değinildiği gibi, bu operasyonlar tarafların onayıyla, tarafsızlık ilkesi içerisinde ve kendini savunma istisnası dışında güç kullanmadan gerçekleştiriliyordu. Bununla birlikte, bilindiği gibi yıllar içinde, geleneksel barışı koruma faaliyetlerinin bu üç temel unsuru, ciddi bir şekilde sorgulanmıştır.

Doksanlı yıllar ile birlikte, barışı koruma faaliyetleri iki temel türde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bunlar geleneksel barışı koruma operasyonları ve barışa zorlama harekâtlarıydı. Bu operasyonlardan ilki daha önce de bahsedildiği gibi, BM Genel Sekreteri'nin komutası altında görev yapan ve “mavi bereliler” ile gerçekleştirilen operasyonları içermektedir. İkincisi ise, Güvenlik Konseyi'nin onayıyla hareket eden, ancak onun komutası altında olmayan ve genellikle çok uluslu bir koalisyon komutası altında gerçekleştirilen operasyonlardı. Daha önce de değinildiği gibi, 1991'de gerçekleştirilen Çöl Fırtınası Operasyonu ve 1950 yılında gerçekleştirilen Kore Harekâtı bu tür operasyonların en bilinen örnekleridir.

Bu ayrımın yanında, Soğuk Savaş sonrası dönemde görev yapan barışı koruma güçleri artan bir şekilde VII. Bölüm kapsamındaki yetkilerle donatılmıştır (CHESTERMAN, 2005, s. 6). BM Şartı'nın VII. Bölümü çerçevesinde verilen güç kullanma yetkisi, pratikte üç şekilde karşılık bulmuştur. İlki, geleneksel barışı koruma operasyonlarında da mevcut olan “kendini savunmak amacıyla güç kullanma”dır. İkincisi, sahada görev yapan barışı koruma personeli zorluklarla karşılaşınca, VII. Bölüm kapsamında güç kullanmalarına izin verilmesidir. İlk iki yöntemdeki güç kullanma yetkisi, daha çok sahada görev yapan birliklere verilen desteğin bir göstergesi olarak görülmüş ve uygulamadan ziyade söylemde

kalmıştır. Üçüncü uygulama şekli ise birliklere zorlayıcı eylemde bulunma yetkisi veren bir yaklaşımı ifade etmektedir (CHESTERMAN, 2005, s. 6).

Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan bu ayrım gerçekten de önemlidir. Bununla birlikte, özellikle söz konusu dönemde, BM'nin bir dizi silahlı iç çatışmaya müdahil olmasının doğal bir sonucu olarak, geleneksel barışı koruma operasyonlarına dair varsayımların çoğu “suni” olmaya başlamıştır (BERDAL, 2001, s. 40). Zira barışı koruma güçleri, ülke orduları arasındaki ateşkesleri gözlemlemekten çok daha fazla ve karmaşık görevler üstlenmek zorunda kalmışlardır. Bu karmaşık görevlerin yanında BM'nin bazen isteyerek, bazen de zorunda kalarak söz konusu ülkelerin yönetimini devralması, problemleri daha da arttırmıştır. Örneğin, Endonezya güçlerinin Doğu Timor'u terk etmesinin ardından ortaya çıkan güvenlik boşluğunda bölgede görev yapan BM birlikleri (INTERFET- International Force for East Timor), bir bakıma Doğu Timor'un o dönemdeki ordusu olarak görev yapmıştır (COX, 2003, s. 250). 1995 yılından sonra Bosna-Hersek'te görev yapan IFOR ve SFOR ve Kosova'da görev yapan KFOR da benzer bir görevi üstlenmiştir.

21060. Kendini Savunma İçin Güç Kullanma

Bilindiği gibi silahlı askeri personelin kullanıldığı ilk barışı koruma operasyonu, 1956 yılındaki Süveyş Krizi'nin ardından bölgeye yerleştirilen ve ateşkes anlaşmasını gözlemlemekten sorumlu olan BM Acil Eylem Gücü yani, UNEF idi. 1960 yılında yayınladığı raporda dönemin Genel Sekreteri Hammarskjold UNEF için güç kullanımı konusunda çerçeveyi şu şekilde çizmiştir (UN, 1960, s. 60):

Barışı koruma operasyonlarında görev yapan personel silahlı güç kullanma konusunda kesinlikle inisiyatif kullanmamalıdır. Fakat kendilerini savunma ve komutanlarınca belirlenmiş olan mevzilerden çıkarılmalarına karşı güç kullanabilirler. Buradaki temel nokta, silahlı güç kullanmanın bu iki durum dışında inisiyatife bırakılmamasıdır

Şüphesiz kendini savunma tanımının bu denli dar kapsamlı tutulmasının en önemli nedeni görev yapan birliklerin iki düzenli ve silahlı birlik arasında görev yapması ve atılacak yanlış bir adımın görevin başarısızlığına neden olacağı öngörüsüydü. Dahası, bölgede az sayıda sivil bir nüfus bulunmaktaydı, bu nedenle UNEF I'in güç kullanması için çizilen çerçeve yeterli görülmüştür (COX, 2003, s.250).

21061. Görevi Savunma İçin Güç Kullanma

Kıbrıs'ta görevlendirilen BM barışı koruma gücü oluşturulduğunda kendini savunma amacıyla güç kullanma ilkesi Genel Sekreter tarafından daha açık bir şekilde tanımlanmıştır. Genel Sekreter 1964 yılında *Kıbrıs Barışı Koruma Gücünün Amaç ve İşleyişine Yönelik Soruların Cevabı* ismiyle yayınladığı belgede, daha geniş bir kendini savunma tanımı ortaya koymuştur (COX, 2003, s. 253). Güç kullanımına ilişkin geleneksel prensipler korunmakla beraber (örneğin birliklerin güç kullanma konusunda inisiyatif almaması), tanıma yeni unsurlar eklenmiştir. Böylece her ne kadar silahlı güç kullanma konusunda birliklerin inisiyatif almaması talimatı verilse de, her iki toplum tarafından da kabul edilen özel düzenlemeler ihlal ediliyorsa veya ihlal edilmek üzereyse ve bu durum tekrar bir çatışmaya yol açabilecek ve istikrar ve düzeni bozacaksa veya birliklerin, komutanlarından aldıkları emirleri uygulamalarına engel olacak girişimler mevcutsa, güç kullanılabilmesi belirtilmiştir ([http://www.unficyp.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic &lang=11](http://www.unficyp.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11)).

Bu değerlendirmedeki en önemli husus, kendini savunma anlayışının barışı koruma güçlerinin kendilerini savunması anlayışının yanında, yürüttükleri görevi engelleyecek eylemlere karşı güç kullanmaları, yani görevlerini savunmaları şeklinde geniş bir çerçeveden yorumlanmasıdır. Bu geniş yorum 1973 yılında göreve başlayan UNEF II misyonunda da kullanılmıştır. *Genel Sekreter'in Güvenlik Konseyi'nin 340 Sayılı Kararının Uygulanmasına Dair Raporu*'nda, dönemin Genel Sekreteri Kurt Waldheim, misyona Güvenlik Konseyi tarafından verilen görevin yerine getirilmesini engelleyen unsurlara karşı da güç kullanılabilmesini ifade etmiştir (UN, 1973, para. 3). Bir diğer ifade ile kendini savunma anlayışı barışı koruma güçlerinin görevlerini yerine getirebilmeleri için güç kullanmalarını içerecek şekilde genişletilmiştir (COX, 2003, s. 255).

Soğuk Savaş sonrası dönemde de barışı koruma operasyonlarında güç kullanımı giderek artmıştır. Somali, Bosna-Hersek ve Kosova güç kullanımının yoğun olduğu operasyonlar olarak ön plana çıkmıştır. Barışı koruma operasyonlarında güç kullanımına ilişkin mevcut iki yaklaşımdan “görevi savunmak için güç kullanma” anlayışının doksanlardan sonra çok daha yaygınlaştığı söylenebilir.

22. Birleşmiş Milletler’in Yeni Barışı Koruma Anlayışına Yaklaşımı: “Barış Gündemi” ve “Brahimi Raporu”

Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük değişim yaşayan uluslararası sistemle paralel olarak karmaşıklaşan ve geleneksel yaklaşımla tanımlanması zorlaşan barışı koruma kavramının yeniden ele alınması ve mevcut sorunlara çözümler geliştirilmesi için, BM içinde de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en önemlileri *Barış Gündemi* ve *Brahimi Raporu*’dur.

220. Barışı Koruma Operasyonlarına Farklı Bir Yaklaşım: Barış Gündemi ve Yeni Tanımlar

BM eski Genel Sekreteri Butros Gali, 1992 yılında yayınladığı *Barış Gündemi* isimli çalışmasında barışı koruma kavramını birçok yönden tartışmaya açmıştır. Söz konusu çalışmasında Gali, BM’nin barış çabalarını dört ana başlıkta toplamıştır. Bunlar:

- Önleyici Diplomasi (preventive diplomacy)
- Barışı Koruma (peacekeeping)
- Barış Yapma (peacemaking)
- Çatışma Sonrası Barışı Kurma (post-conflict peacebuilding)’dir.

Bu başlıklar, barışı koruma kavramının içerisinde değerlendirilmektedir. Bununla birlikte hem barışı koruma operasyonları hem de söz konusu operasyonlar için kullanılan terminoloji *Barış Gündemi*’nin yayınlanmasından bu tarafa büyük değişikliklere uğramıştır (HEJE, 1998, s. 8).

2200. Önleyici Diploması

Barış Gündemi'nin başlangıç noktası, anlaşmazlıkları ve çatışmaları çözmek için gereken araçları barış sürecine dahil etme iradesidir. Bu düşünce, “anlaşmazlık” ın “çatışma” nın tersine şiddet içermediği görüşünden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda önleyici diploması “ taraflar arasında anlaşmazlık çıkmasını önlemek, mevcut anlaşmazlıkların çatışmaya dönüşmemesini sağlamak ve çatışma çıkarsa yayılmasını engellemek” şeklinde anlaşılmalıdır (GHALI, 1992, para. 20). Bu çerçevede ortaya konulan önlemleri de, “güven artırıcı önlemler”, “kanıt-toplama”, “erken uyarı”, “birliklerin önleyici konuşlandırılması”, ve “silahsız bölgelerin oluşturulması” şeklinde özetlemek mümkündür (GHALI, 1992, para. 23).

2201. Barış Yapma

Butros Gali, BM barış yapma faaliyetini “çatışan tarafları, BM Şartı'nın VI. Bölümü kapsamında barışçıl çözüm için anlaşmaya vardırarak” şeklinde tanımlamaktadır. (GHALI, 1992, para. 20). Bununla birlikte *Barış Gündemi* askeri güç kullanımını veya barışa zorlama harekâtlarını da, barış yapma faaliyetleri çerçevesinde değerlendirmektedir.

2202. Barışı Koruma

Gali, barışı koruma faaliyetlerini ise geleneksel barışı koruma anlayışına uygun olarak şu şekilde tanımlamıştır. “Şimdiye kadar ilgili tarafların rızası ile, BM asker ve/veya polis personeli ile sık sık sivillerin de katıldığı BM Gücü'nün sahada kullanımı. Barışı koruma hem çatışmaları önleme, hem de barışı inşa etme imkânlarına açılım sağlayan bir tekniktir”(GHALI, 1992, para. 20).

2203. Çatışma Sonrası Barışı Kurma

Barış Gündemi'nde, barışı kurma faaliyetleri özellikle çatışma sonrası dönem için değerlendirilmekte ve “barışı pekiştirecek ve insanlar arasında güven ve refah duygusunu arttıracak çabaların ve yapıların desteklenmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (GHALI, 1992, para. 21). Bu çabalar, savaşan tarafları silahsızlandırma, düzenin tekrar sağlanması,

silahların toplatılması ve gerekirse imha edilmesi, mültecilerin tekrar evlerine dönmelerinin sağlanması, güvenlik personeli için danışma mekanizmalarının kurulması, seçimlerin gözlemlenmesi, devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması ve siyasi katılımın artırılması gibi faaliyetleri içerebilmektedir (GHALI, 1992, para. 55).

Genel olarak değerlendirildiğinde iyi niyetle hazırlanan bu çalışmanın barışı koruma operasyonlarının Soğuk Savaş sonrasında geçirdiği dönüşümü tam olarak ortaya koyamadığı düşünülmektedir (HAZEN, 2007, s. 324). Yine de değişimin kabulü ve geleneksel barışı koruma anlayışının Soğuk Savaş sonrası dönemde geçerli tek operasyon türünü yansıtamayacağına anlaşılması açısından rapor son derece önemlidir.

23. Brahimi Raporu ve Tavsiyeleri

Özellikle doksanlı yılların ortalarında BM barışı koruma operasyonları ciddi sorunlarla ve başarısızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu başarısızlıkları tekrar yaşamak istemeyen ve bu konuda kararlı bir tavır gösteren BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan, bir grup üst düzey uzmandan ve akil adamdan, BM barışı koruma sisteminin eksikliklerini ve kusurlarını değerlendirerek, değişim için gerçekçi ve samimi önerilerde bulunmalarını istemiştir.

Ağustos 2000'de yayınlanan *BM Barış Operasyonları Paneli Raporu*(Brahimi Raporu), barışı koruma operasyonlarının derinlemesine bir analizini yapmış ve değişim için bir dizi öneride bulunmuştur. Tıpkı Annan'ın talep ettiği gibi samimi bir yaklaşımla raporun hazırlanması, Rapor'un aslında en güçlü yönüdür (BERDAL, 2001, s. 46). Panel üyeleri, ancak söz konusu tavsiyelere uyulması halinde 21. Yüzyıl barışı koruma operasyonlarının karşılaşılabileceği problemlerin çözülebileceğini öne sürmüşlerdir (UN, 2000, para 7).

Brahimi Raporu'nun yayınlanmasının ardından geçen sürede, genel olarak BM, Raporun öne sürdüğü reformların birçoğunu hayata geçirmiştir. Özellikle raporun daha somut ve uygulanması BM bürokrasisinin elinde olan bölümleri, doktrin ve strateji seviyesinde olan veya daha çok üye devletleri ilgilendiren kısımlara göre, daha kolay uygulanma imkânı bulmuştur (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 15). Bu bölümde Brahimi

Raporu'nun ortaya koyduğu tavsiyeler üç temel kategoride ele alınacaktır. Bu kategoriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Doktrin ve Strateji
- Operasyonel Kapasite
- Hızlı ve Etkili Konuşlanma

230. Doktrin ve Strateji Sorunları

2300. Önleyici Eylem ve Barışı Kurma Stratejilerine Duyulan Gereksinim

BM Genel Sekreteri ve Güvenlik Konseyi, çatışma ihtimali bulunan bölgelere daha fazla kanıt toplama ziyaretleri yapılması teklifini olumlu bulmuşlardır. Güvenlik Konseyi'nin kanıt toplama ziyaretlerini arttırmasının yanında, Genel Sekreter de bu ve benzeri siyasi misyonları daha fazla kullanmaya başlamış ve bu bağlamda bazı yeni komiteler oluşturmuştur. Raporda da tavsiye edildiği üzere, Genel Sekreter, Barış ve Güvenlik Yürütme Komitesi'ne, barışı koruma operasyonlarına daha iyi entegre olmuş bir barışı kurma stratejisi oluşturmaları direktifini vermiştir. Bununla birlikte, Kasım 2001'de yayınlanan barışı kurma "Harekât Planı", sadece genel hatları belirlemiş ama içerik olarak yetersiz kalmıştır (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 16).

2301. Açık Güvenilir ve Ulaşılabilir Hedeflere Duyulan Gereksinim

Brahimi raporu, BM Genel Sekreterliği'ne özellikle tehlikeli ortamlarda sürdürdüğü barışı koruma operasyonlarında, kapasitesini aşan durumlarla karşı karşıya kalması durumunda, durumla kendi başına mücadele etmek yerine, Güvenlik Konseyi'ne başvurmasını ve yardım talep etmesini önermiştir (UN, 2000, para 58). Genel Sekreterlik bu tavsiyeyi dikkate almış ve Liberya ve Kongo Cumhuriyeti (2003) gibi bölgelerde kapasitesi dâhilinde görevler üstlenirken, Afganistan'da askeri bir rol üstlenmemiştir. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi de birçok karar ve açıklamasında, özellikle asker katkısı yapan ülkelere, görev yönergesini oluştururken ve sahadaki birlikler açısından risk oluşturabilecek değişiklikleri tartışırken, daha fazla danışma sözü vermiştir (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 17). Her ne kadar Konsey, birlik gönderen ülkelerle daha fazla fikir alış-

verişi içine girse de, raporun bu fikir alışverişlerinin yapılması için öngördüğü yardımcı bir organın kurulmasına onay vermemiştir.

2302. Karmaşık Operasyonlarda Etkin Bir Barışı Koruma Stratejisi İçin Gereken Unsurlar

Brahimi Raporu, karmaşık barışı koruma operasyonlarında etkin bir başarının sağlanabilmesi ve barışı kurma faaliyetlerine geçilebilmesi için güvenli bir ortamın oluşmasının şart olduğunu, bunun da gerektiğinde “güç kullanma” ile gerçekleşeceğini belirtmiştir (UN, 2000, para 48). Üye ülkeler de, BM Barışı Koruma Operasyonları Özel Komitesi aracılığıyla BM barışı koruma güçlerinin konuşlandırıldıkları bölgede görevlerini yerini getirmeye ve gerektiğinde kendilerini ve diğer misyon unsurlarını savunmaya muktedir olmaları gerektiğini kabul etmiştir (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 18). Fakat Rapor’un daha güçlü ve geniş askeri birlikler sağlanması hususundaki isteği gereken karşılığı bulamamıştır. Bununla birlikte, 2003 yılında Liberya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde kurulan misyonların söz konusu isteği karşıladığı söylenebilir. Zira her iki operasyonda da, barışı koruma güçlerine, imkânları ölçüsünde sivillere karşı uygulanan şiddeti durdurma ve bunu sağlamak için güç kullanma yetkisi vermiştir.

2303. Karmaşık Barışı Koruma Operasyonlarında Etkin Barışı Kurma Stratejisi İçin Gerekenler

Brahimi Raporu, BM’nin barışı kurma fonksiyonunun ve çatışma sonrası barış ortamının pekiştirilmesi rolünün üzerinde önemle durmuştur. Bilindiği gibi barışı koruma güçleri, barışı kurma personeline rahat çalışmalarını için gereken güvenli ortamı sağlamakta ve böylece barışı koruma personelinin evlerine dönebilmesi için gereken çalışmalar yapılabilir. Brahimi Raporu’nda ele alınan barışı kurma araçları arasında, yerel nüfusun yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kurulan çabuk etki projeleri (quick impact projects), artık barışı koruma operasyonlarının ilk yıl bütçesinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 19). Raporun öne sürdüğü bir diğer tavsiye olan, silahsızlanma, terhis ve çatışmacıların normal hayata entegre edilmesi faaliyetleri için de bütçeden pay ayrılması önerisi de kısmen hayata geçirilmiştir (UN, 2000, para 47). (çatışmalarda yer alan kimselerin normal hayata entegre edilmesi ve verimli bir işe

yerleştirilmesi için ilk defa Liberya'daki misyonda bir bütçe ayrılmıştır). Özellikle silahsızlandırılan eski savaşçıların normal hayata döndürülmesi için gereken finansmanın sağlanamaması ya da gecikmesi, söz konusu bölgede suç ve şiddetin artmasına sebep olabilecektir. Bu nedenle silahsızlandırma, terhis ve normal hayata entegrasyon faaliyetleri için gereken finansman, görevin başarısı açısından önceliklidir.

Rapor ayrıca, uluslararası sivil polis gücünün belli bir ceza hukuku sisteminden destek almadan ve insan haklarına ve insan hakları eğitimine yeterince önem vermeden başarılı olamayacağını öne sürmüştür (UN, 2000, para 81). Bu bağlamda Rapor, bünyesinde insan hakları uzmanları, polis ve adli uzmanları barındıran “hukuk düzeni grupları”(Rule of Law Teams) kurulmasını ve doktrinsel bir değişikliğe gidilmesini tavsiye etmiştir (UN, 2000, para 40). Genel Sekreter doktrinsel değişiklik tavsiyesini reddetmiş, fakat BM'nin bu alandaki kapasitesini araştırması için Barış ve Güvenlik Yürütme Komitesi bünyesinde bir Hukuk Düzeni Görev Gücü (Rule of Law Task Force) kurulmasını onaylamıştır. Bu bağlamda, BM Barışı Koruma Operasyonları Departmanı (BKOD)'ndan iki görevli söz konusu birimin belirleyeceği tavsiyeleri hayata geçirmek ve barışı koruma operasyonları için bir “hukuk düzeni çerçevesi” (Rule of Law Framework) hazırlamakla görevlendirilmiştir.

2304. Geçici Yönetimlerin Karşılaştığı Sorunlar

Doksanlı yılların sonu itibarıyla BM, Kosova ve Doğu Timor'daki yönetimi elinde bulundurmakta ve bu yönüyle bir nevi Vesayet Konseyi gibi algılanmaktaydı. Brahimi Raporu söz konusu durumdan rahatsız olan BM Genel Sekreterliği'nin ileride daha olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaması için hazırlık yapması gerektiğini belirtmiştir (UN, 2000, para 78). Kosova ve Doğu Timor'daki misyonların liderleri, başarısız ülkelerde (failed states) görev yapan geçiş yönetimlerinin geçici yasal araçlara duydukları ihtiyacı dile getirmişlerdir. Bu bağlamda Rapor, barışı koruma operasyonlarında kullanılmak üzere geçici bir ceza kanunu çıkarılması üzerinde çalışılmasını tavsiye etmiştir (UN, 2000, para 81).

Genel Sekreterlik de böylesi bir çalışmanın gelecekte gerçekleştirilecek olan barışı koruma operasyonları açısından faydalı olabileceğini kabul etmiştir. Buna rağmen bu

yöndeki çalışmalar BM bünyesinde değil, Birleşik Devletler Barış Enstitüsü bünyesinde kurulan Hukuk Düzeni Programı çerçevesinde yürütülmüştür (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 19).

2305. Doktrin ve Stratejiye İlişkin Tavsiyeler

Brahimi Raporu tarafından ortaya konulan ve BM'nin hukuk düzeni yaklaşımında ve barışı kurma faaliyetlerine desteğinde “doktrinsel değişiklik” yapmasını öneren maddelerden hareketlerle bazı akademisyenler BM ve üye devletlere bir takım tavsiyelerde bulunmuştur (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 19). Bu tavsiyeler şu şekilde sıralanabilir:

- Siyasi İşler Departmanı'nın işlerliğini gözden geçirmesi gerekmektedir. Böylece, sayıları giderek artan kanıt toplama ziyaretlerinin ve özel siyasi misyonların koordine edilmesi kolaylaşacaktır.
- Silahsızlanma, terhis ve savaştan tarafların normal hayata entegrasyonu için barışı koruma güçlerinin bütçelerine ek finansman sağlanması gerekmektedir.
- BM'nin mevcut saha operasyonlarında, yönetimin tekrar kurulmasına destek verilmesi, sivil polis hizmetlerinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi gibi unsurların önündeki engeller analiz edilmelidir. Bu konularda, BM'nin kapasitesinin Avrupa Birliği ve Afrika Birliği gibi bölgesel örgütlerle nasıl entegre edilebileceği araştırılmalıdır.
- Geçici yönetimlerin, hem buldukları bölgeyi yönetirken, hem de ellerindeki personeli eğitirken başvurabilecekleri bir “ceza kanunu” oluşturulmalıdır.

231. Barışı Koruma Operasyonlarını Planlama ve Yönetme Kapasitesi

2310. Stratejik Analiz ve Bilgi Yönetimi

BM'nin, bilgiyi yönetecek, çok yönlü krizleri ve çatışma eğilimlerini takip edip, söz konusu eğilimlere bağlı olarak önleyici eylemde bulunmayı tavsiye edecek veya örgütün

barışı koruma ve barışı kurma faaliyetleri için gereken ihtiyaçları önceden belirleyecek bir ekibi bulunmamaktadır. Böylesi bir yapı oluşturma amaçlı girişimler defalarca üye devletler tarafından engellenmiştir. Brahimi Raporu bu konuda Barış ve Güvenlik Yürütme Kurulu bünyesinde bilgi ve stratejik analiz personeli bulundurmaya tavsiye etmiştir (UN, 2000, para 68). Fakat üye ülkeler bu öneriye de olumlu yaklaşmamışlardır. Bununla birlikte, BKOD' nin, En İyi Uygulamalar Bölümü (Best Practices Unit) giderek artan bir şekilde, barışı koruma operasyonlarının bilgi ağı olarak görev yapmaya başlamış ve Siyasi İşler Departmanı'nın Politika Belirleme Birimi benzer bir katkıda bulunmaya başlamıştır.

BM genel merkezinde, barışı koruma operasyonlarında görev almış olan personelin sayısının artmasıyla, bu personelin Rapor'un ortaya koyduğu tavsiyelerin hayata geçirilmesi aşamasında son derece faydalı olacağı düşünülmektedir (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 19). Bir diğer olumlu gelişme, BM bünyesinde oluşturulması tavsiye edilen Extranet'in³¹ hayata geçirilmesidir. Böylece, extranet aracılığıyla, BM politikalarının ve prosedürlerinin saha misyonlarına kolaylıkla iletilmesi ve bilginin hızlı ve etkin bir şekilde paylaşılması mümkün olmaktadır.

2311. Misyonlara Entegre Edilen Görev Güçleri (Integrated Mission Task Forces)

BKOD, Brahimi Raporu'ndan önce nadiren bir araya gelen ve birbirlerine fazla danışmayan, Misyon Görev Güçleri'ni BKOD'a bağlı olmayan ve misyonlarda görev yapan personel ve uzmanlara destek vermesi beklenen unsurlar olarak tanımlamıştır (DURCH ve diğerleri, 2003, s.19). Rapor, Entegre Edilmiş Görev Güçleri (EEGG) sayesinde barışı koruma operasyonlarında ortak bir planlamanın sağlanabileceğini ve böylece genelde BM'nin, özelde ise Barış ve Güvenlik Yürütme Kurulu'nun ortak bir karar alma mekanizması çatısı altında buluşabileceğini öne sürmüştür (UN, 2000, paras 198-217).

2000 yılından bu yana, EEGG bünyesinde kurulması öngörülen organlar hayata geçirilmiş ve özellikle planlama açısından ciddi kolaylıklar sağlamıştır.³² Bununla birlikte, EEGG'ler karar alma yetkisinden yoksun bırakılmış ve daha çok, bir beyin fırtınası takımı

³¹ Extranet BM ve ajanslarının iletişimini sağlayan bilişim sistemidir. Sistem ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://unstats.un.org/unsd/accsub/extranet.pdf>

³² Afganistan bu sisteme verilebilecek en iyi örnektir.

gibi çalışmıştır. BM sistemi hala belli bir karar alma zinciri ile çalışmakta (BKOD'den Genel Sekreterliğe), ve diğer departman ve ajanslara sadece finansal konuları bırakmaktadır. Eğer BM, geniş çaplı operasyonları başarıyla yönetmek istiyorsa, bu yapısal ve kültürel sorunları çözüme kavuşturmalıdır (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 20).

2312. Genel Sekreterlik'in Yeniden Yapılandırılması

Brahimi Raporu, personel yetersizliği çeken BM ajanslarının yeniden canlandırılması ve organize edilmesinin gerekliliği üzerinde de önemle durmuştur. Rapor BKOD'nin genişletilmesi ve yeniden yapılandırılması için acil ve sürekli finansman sağlanması ve kurumun yönetim yapısının tekrar ele alınmasının gerekliliğini dile getirmiştir (UN, 2000, para 75). Bu bağlamda, söz konusu tavsiye dikkate alınmış ve 2001 yılından bu yana, BKOD genişletilmiş askeri ve sivil polis planlama ve destek birimleri birbirinden ayrılarak organizasyonel olarak eşit hale getirilmiştir. Böylece, BM hem siyasi hem de operasyonel olarak barışı koruma operasyonlarında görev yapan askeri ve sivil unsurlara daha etkin destek vermeye başlamıştır.

BM'nin yeni gelişmeye başlayan bu kapasitesi yoğunlaşan barışı koruma operasyonlarına mutlaka yansıtılmalıdır. Bilindiği gibi uzman personeli bulmak, eğitmek ve BM sistemine alıştırmak hem zaman hem de finansman gerektirmektedir. Bu durum barışı koruma operasyonlarına BM merkezinde sağlanan desteğin maliyetini de arttırmaktadır. Ancak son gelişmelere rağmen, Genel Merkez'in örneğin 2003 yılı barışı koruma operasyonlarındaki maliyeti toplam içinde %5 gibi bir oranda kalmıştır (DURCH ve diğerleri, 2003, s. 20).

2313. Operasyonel Planlama ve Yönetime Dair Tavsiyeler

Bu alanda BM üyeleri aşağıdaki unsurları göz önünde bulundurmalıdır:

- 11 Eylül Saldırısı ve Irak'taki BM ofislerinin bombalanması gibi olaylar göz önünde bulundurularak, stratejik bilgi toplamının ve analiz etmenin ne denli önemli olduğu dikkate alınmalıdır. BM'nin kapasitesini bu yönde geliştirmesi hem

sahada görev yapan personelinin can güvenliğini sağlayacak hem de, görevlerin daha etkin ve planlı bir şekilde yürütülmesine yardımcı olacaktır.

- Genel Sekreterliğin söz konusu faaliyetleri yerine getirebilmesi için bütçesi arttırılmalıdır.
- BKOD'a ve Genel Sekreterliğe bağlı diğer ajanslara yetenekli ve tecrübeli personel istihdam edebilmeleri için gereken düzenli finansman sağlanmalıdır.
- İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'ne insan hakları uzmanlarını seçip eğitmesi ve istihdam etmesi için gereken finansman sağlanmalıdır.
- Siyasi İlişkiler Departmanı bünyesinde deneme amaçlı bir "Barışı Kurma Birimi" kurulmalı ve eğer başarılı olursa barışı koruma bütçesinden finansman sağlanmalıdır.

232. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Güçlerinin Acil ve Etkin Konuşlanması

2320. Konuşlanma Kıstaslarının Tanımlanması

Genel Sekreter ve üye devletler, operasyonun niteliğine göre konuşlanmanın "hızlı ve etkin" sayılabilmesi için belirli zaman limitleri koymuşlardır. Bu tanıma göre geleneksel barışı koruma operasyonları için 30 günlük bir konuşlanma süresi öngörülürken, bu süre karmaşık barışı koruma operasyonlarında 90 gün olarak belirlenmiştir (UN, 2000, para 91). Bunun yanında bu operasyonlara, sırasıyla 5.000 ve 10.000 olmak üzere asker ve bu sayılara denk polis (4.000–8.000) ve diğer sivil personelin görevlendirilmesi öngörülmüştür. Geleneksel barışı koruma operasyonlarına sağlanacak 5.000 kişilik personele ek, 100 kişilik çeşitli uzmanlardan oluşan ek güç, 200 kişilik gözlemci (askeri ve sivil polis) ve 200 kişilik idari personel (uluslararası sivil memur ve yerel personel) görevlendirilmesi de kabul edilmiştir (UNGA A/55/977, 2001, para. 113).

Karmaşık barışı koruma operasyonlarına ise 10.000 kişilik personele ek olarak, 300 kişilik çeşitli sivil uzmanlardan oluşan ek güç, 1000 kişilik gözlemci (askeri ve sivil polis)

ve 1000 kişilik idari personel verilmesi öngörülmüştür. Her iki planda da personel katkısı sağlayan ülkelerin gönderdikleri asker, sivil polis ve diğer personele araç ve gereç sağlamaları ve yeterli malzeme stok etmeleri önem arz etmektedir (UNGA A/55/977, 2001, para. 113).

2321. Misyon Liderlerinin Eğitimi ve Geliştirilmesi

Brahimi Raporu, misyon liderliği görevini yürütecek kimselerin özel olarak seçilmesi, eğitilmesi ve gereken bilgi ve tecrübeyle donatılması için gereken düzenlemelerin yapılmasını tavsiye etmiştir (DURCH ve diğerleri, 2003, s.23). Bu bağlamda Genel Sekreter, üst düzey ve tanınmış insanları ve önde gelen BM bürokratlarını BM saha operasyonlarında görev alabilecek şekilde eğitmesi ve liderlik profili kazandırması için, Kıdemli Atama Grubu (Senior Appointment Group) adlı bir yapı oluşturmuştur. (http://www.reformtheun.org/index.php/overview_factsheets/3279). Raporunda dile getirilen bir diğer unsur olan misyon liderlerinin BM’de bir araya gelmesi tavsiyesi de hayata geçirilmiştir. BKOD birlikler görev yerlerine konuşlanmadan iki ya da üç gün önce misyon liderleri için Genel Merkez binasında brifingler düzenlemektedir.

2322. Birleşmiş Milletler Rezerv Hazırlık Sistemi (UNSAS) ve Askeri Çağrı Listesi (On-Call List)

BM barışı koruma operasyonlarında harekât ve acil konuşlandırmayı desteklemek için Brahimi Raporu, BKOD’nin BM Hazır Barışı Koruma Gücü Düzenlemeleri Sistemi’nin (UN Stand-by Arrangements System-UNSAS³³) daha etkin kullanılmasını önermektedir. UNSAS’ın oluşturduğu liste dört aşamalıdır:

- Aşama I – BM tarafından ihtiyaç duyulması muhtemel kaynakların listelenmesinin önerilmesi.
- Aşama II – Katkıları açıklayan detaylı bir listenin önerilmesi (teçhizatlar listesi, birimleri düzenleyen tablo, kendi kendine yeterlilik seviyesi, taşımacılık verileri ve kişiler hakkında veriler).

³³ Bu sistem üye ülke güçlerinin barışı koruma operasyonları için oluşturdukları gönüllü listeyi kapsamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: http://www.un.org/Depts/dpko/milad/fgs2/unsas_files/sba.htm

- Aşama III – Temin edilecek kaynaklar, zaman ve çalışma koşulları hakkında bir memorandum'un imzalanması.
- Acil Konuşlanma Aşaması- Temmuz 2002'de oluşturulan bu aşama asker konuşlandırmadan önce planlama ve teçhizat listesi, birliklerin kapasitesi ve gereksinimleri ve “Brindisi Stratejik Konuşlanma Rezervleri” üzerine bir memorandumun imzalanmasını içermektedir.³⁴

BKOD ayrıca üç ayda bir, 77'den fazla üye ülkenin UNSAS için listeledikleri kapasitelerin güncelleştirilmesine çalışmaktadır (UN DPKO, 2005, s. 10). 15 Temmuz 2003 itibariyle Aşama I'e içerisinde ABD'nin de bulunduğu 25 ülke, Aşama II'ye 11 ülke ve Aşama III'e içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu 41 ülke katılmaktadır. Acil Konuşlanma aşamasına ise sadece Ürdün ve Uruguay katılmaktadır.³⁵

Brahimi Raporu'na paralel olarak, Barışı Koruma Operasyonları Departmanı da askerlerin acil konuşlandırılabilmesini kolaylaştırmak için Askeri Çağrı Listesi'ni, sivil polis birliklerinin ve hukuk düzeni gruplarının görevleri esnasında desteklenmesi için oluşturmuştur. Bununla birlikte, BM çokuluslu Yüksek Hazırlıklı Tugayı'na (Stand-by High Readiness Brigade-SHIRBRIG) eşdeğer, bölgesel “tugay büyüklüğünde güçler” oluşturulmasını desteklemektedir (UNGA A/57/711, 2003, para.36). Bunlara ek olarak ise, 100 kişilik bir polis ve uzman gücünün UNSAS bünyesinde organize edilerek 7 gün içerisinde acil müdahaleye hazır sivil polis birimine dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Bu birimin en önemli görevlerinden biri, bölgedeki barışı koruma operasyonlarını gerçekleştirecek olan esas personele öncülük etmek olacaktır (HÜRSOY; 2006, s. 218).

Genel olarak ele alındığında Brahimi Raporu'nun barışı koruma operasyonlarının karşılaştığı sorunları belirleme ve söz konusu sorunlara çözümler sunma noktasında önemli ölçüde başarılı olduğu belirtilebilir. Her ne kadar, Rapor'un ortaya koyduğu çözüm önerileri, barışı koruma operasyonlarının problemlerini bir bütün olarak çözmese de, söz

³⁴ “Stratejik Konuşlanma Rezervleri” BM'nin Lojistik Üssünün bulunduğu İtalya'nın Brindisi kentinde bulunmaktadır.

³⁵ Türkiye'nin yanında Aşama III'e katılan diğer ülkeler, Almanya, Bangladeş, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İtalya, Kanada, Nijerya, Pakistan ve Rusya'dır. UN DPKO, “Annual Update on the UNSAS”, para. 9; UN DPKO, “UN Stand-by Arrangements System Status Report” <www.un.org/Depts/dpko/rapid/StatusReport.html> (19 Şubat 2005).

konusu tavsiyelerin uygulanması, operasyonların başarısını olumlu yönde etkilemektedir (BELLAMY-WILLIAMS, 2004, s. 183).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE BÖLGESEL ÖRGÜTLERLE İŞBİRLİĞİ

30. Bölgesel Örgütlerle İşbirliğinin Gelişimi

BM'nin ortaya çıkışı sırasında meydana gelen tartışmalar esnasında BM'nin mimarlarından bazıları, küresel bir yaklaşımdan ziyade, büyük güçlerin kendi etki alanlarında barış ve güvenliğin tesisinde sorumlu olduğu bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Örneğin, İngiliz başbakanı Churchill birkaç bölgesel konseyden oluşan çok sütunlu bir BM sistemi önermiştir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 212). Buna karşın diğer bölge temsilcileri, özellikle Güney Amerika ülkeleri, büyük güçlerin bölgesel hegemonyasına neden olacağı gerekçesiyle bu yaklaşıma karşı çıkmışlardır.

Söz konusu görüş ayrılığı Dumbarton Oaks Konferansına da yansımıştı. Konferans sonrasında kabul edilen önerilerle, bölgesel örgütlerin evrensel örgüte bağımlı bir statü içinde ele alınmaları, evrenselci yaklaşımı destekleyen görüşün bölgeselci yaklaşım karşısında, ağırlık kazandığını göstermekteydi (KARAOSMANOĞLU, 1981'den aktaran; EKŞİ, 2002, s. 16). Dumbarton Oaks önerilerinde uyuşmazlıkların barış yolu ile çözümlenmesinde bölgesel örgütlere öncelik tanınmazken, zorlama tedbirlere başvurabilmeleri Güvenlik Konseyi'nin iznine ve denetimine bağlanmaktaydı.

Evrenselci görüşe ağırlık veren Dumbarton Oaks önerileri, San Francisco Konferansı'nda bazı eleştirilerle karşılaşmıştı. Zira Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerine tanınan veto hakkı birçok ülkeyi rahatsız etmekteydi. Bu bağlamda başını Arap ülkelerinin çektiği bir grup devlet, BM Şartı'nda uyuşmazlıkların barış yoluyla çözümlenmesinde bölgesel örgütlere öncelik tanınması da dâhil, bölgeselciliğe daha önemli ve belirgin bir yer verildiğini yansıtan hükümlerin bulunmasını istemişlerdir (EKŞİ, 2002, s. 16).

Bu istekle birlikte, başlangıçtan beri yaşanan bölgeselcilik-evrenselcilik tartışması San Francisco Konferansı'nda da yaşanmıştır. BM Şartı'nda yer alan uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında bölgesel örgütlerin rolüne ilişkin hükümler, San Francisco Konferansı'nda yaşanan tartışma neticesinde varılan uzlaşmayı yansıtmaktadır ve ayrıntıdan ziyade genel ve yoruma açık kuralları getirir niteliktedir (ZWANENBURG, 2006, s. 487).

Pratikte, BM Şartı'nda BM ile bölgesel örgütler arasında kurulması öngörülen işbirliği mekanizması, Güvenlik Konseyi'nin yapısı ve Soğuk Savaş politikaları nedeniyle önemli derecede sekteye uğramıştır. Bölgesel ittifaklar genellikle doğu-batı ayrımı çerçevesinde şekillenmiş ve barış ve güvenlik BM sisteminden ziyade, Varşova Paktı, NATO gibi bölgesel örgütler tarafından sağlanmıştır (FAWCETT, 2003, s. 14). Soğuk Savaş bloklarının dışında kalan birkaç bölgesel örgüt de güvenlik konusunda pek de önemli bir rol üstlenememiştir (FAWCETT, 2003, s. 15). Bu bağlamda, bölgesel örgütlerin BM ile işbirliği yaparak uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlaması Soğuk Savaş sonrası dönemde daha belirgin olarak görülebilmektedir.

Daha önce de vurgulandığı gibi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte BM'nin bu dönemde yerine getiremediği görev ve sorumluluklarını bundan sonra daha etkin bir şekilde yerine getireceği yönünde bir beklenti oluşmuştur. Fakat bu beklentiler, Somali, Bosna-Hersek ve Ruanda örneklerindeki başarısızlıklarla birlikte son bulmuş ve BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda bölgesel örgütlerin yardımına ihtiyacı olduğu açık bir şekilde görülmüştür (SMITH-WEISS, 1997, s. 612). Bölgesel örgütlerle işbirliği çerçevesinde BM'nin yükünün hafifletilmesi fikri hem BM Genel Kurulu hem de BM Genel Sekreterleri tarafından olumlu karşılanmıştır.

Örneğin Aralık 1991'de BM Genel Kurulu, BM Örgütü'nün Rolünü Güçlendirme ve BM Şartı Özel Komitesi (Special Committee on the Charter of the United Nations Organization and on the Strengthening of the Role of the Organization)'nden BM ve bölgesel örgütler arasındaki işbirliğini arttırmaya yönelik tekliflerde bulunmasını istemiştir (UN, 1991, para 4). İki yıl sonra da Genel Sekreter'den:

Barışı koruma operasyonları konusunda bölgesel örgütlerle işbirliği kapasitesinin artırılması için seminer, konferans, danışma toplantıları gibi mekanizmalar aracılığıyla tavsiyelerde bulunmasını,

istemişlerdir (A/RES/48/42, para, 65). Bu isteğe karşılık olarak Butros Gali, 1995 yılında yayınladığı “Barış Gündemi Eki” adlı raporunda, uluslararası çatışmaların çözümünde bölgesel örgütlerin rolünü açık bir şekilde belirtmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, Genel Sekreter VI. ve VII. Bölüme dayalı barışı koruma operasyonları arasında bir ayrıma gitmiş ve Genel Sekreterliğin VI. Bölüm kapsamındaki operasyonları yönetmekle sorumlu olduğunu, VII. Bölüm kapsamında gerçekleştirilen operasyonların sorumluluğunun Güvenlik Konseyi’nde olduğunu belirtmiştir. Buna karşın, Güvenlik Konseyi genellikle VII. Bölüm kapsamındaki yetkisini bölgesel örgütlere ya da büyük güçler öncülüğünde oluşturulan çok uluslu güçlere devretmiştir.

Daha spesifik olarak Genel Sekreter, BM ile bölgesel örgütler arasındaki 1990’ların ortasında var olan işbirliğini beş farklı kategoriye ayırmış;

- Danışma,
- Diplomatik Destek,
- Operasyonel Destek
- Ortak Konuşlandırma
- Ortak Operasyon

ve gelecekte bu işbirliğinin sağlıklı bir şekilde yürümesini sağlayacak dört prensip belirlemiştir:

- Danışma için gereken mekanizmaları kurmak
- BM’nin üstünlüğüne saygı göstermek
- Olası bir karmaşayı önlemek için açık bir işbölümü yapmak
- Ortak problemlere karşı ortak bir tavır geliştirmek (GHALI, 1995, ss. 31–32).

Brahimi Raporu da BM ve bölgesel örgütler arasındaki işbirliğinin arttırılmasını tavsiye etmiş ve spesifik konular üzerine yeni bölgesel ortaklıklar kurulmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Bununla birlikte Rapor bölgesel örgütlere sadece bir paragraf ayırarak söz konusu tavsiyenin yüzeysel kalmasına neden olmuş ve yeni ve orijinal fikirler sunmak konusunda yetersiz kalmıştır (BURES, 2006, s. 87).

Bununla birlikte, 2004 yılında Tehdit Fırsat ve Değişim Üzerine Üst Düzey Panel (High-level Panel on Threats, Challenges and Change) tarafından yayınlanan rapor, bir dizi ilginç değerlendirmede bulunmuş ve BM ile bölgesel örgütler arasındaki işbirliğinin geleceğine yönelik önemli öneriler ortaya koymuştur. Panel, Güvenlik Konseyine;

Tehditlerin önlenmesi konusunda daha proaktif bir politika izlemesini ve VIII. Bölümde yer alan önlemlere, şu zamana kadarkinden daha fazla başvurmasını,

önermiştir (UN, 2004, s. 85). Dahası, Panel BM'ye çatışmaya elverişli olan ve olası bir çatışmaya müdahale edebilecek etkin bölgesel güvenlik örgütlerinin bulunmadığı bölgelerde bu tür örgütlerin kurulması için öncülük yapmasını önermiştir (UN, 2004, s. 85). Panel bu amaca ulaşmak için iki önemli sorunun halledilmesinin gerekli olduğunu öne sürmüştür.

Bunlar:

- Bölgesel örgütün yürüteceği faaliyetlerin BM Şartı ile uyumlu olmasını sağlamak,
- BM ve bölgesel örgüt arasındaki işbirliğinin geçmişteki örneklere göre daha entegre olmuş bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktır.

Bu iki sorunu çözebilmek için Panel altı öneride bulunmuştur. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

a) Bölgesel barışı koruma operasyonlarında Güvenlik Konseyi'nin onayı mutlaka alınmalıdır. Bununla birlikte, durumun aciliyet arz ettiği bazı durumlarda operasyon başladıktan sonra onay alınması söz konusu olabilir.

b) BM ve bölgesel örgüt arasındaki danışma ve işbirliği mekanizması bir anlaşma aracılığıyla daha da genişletilmelidir. Bu anlaşmada örgüt liderlerinin bir araya gelmesi, daha sık bilgi paylaşımı, sivil ve askeri personelin ortak eğitimi, barışı koruma operasyonları kapsamında personel değişimi, gibi hususlar düzenlenmelidir.

c) Afrika bölgesi ve alt bölgesine, Afrika Birliği stratejisi çerçevesinde destek veren ülkelere on yıllık bir kapasite artırımını desteği verilmelidir.

d) Çatıma önleme veya barışı koruma kapasitesine sahip olan bölgesel örgütler, söz konusu kapasitelerini BM Rezerv Hazırlık Sistemi'nin kullanımı için kullanılabilir hale getirmelidirler.

e) Üye ülkeler, ihtiyaç duyulan durumlarda BM'nin sahip olduğu imkânlardan bölgesel örgütlere aktarım yapılmasına izin vermelidirler.

f) BM barışı koruma operasyonları bütçesi, gerekli hallerde bölgesel barışı koruma operasyonlarına finansal destek sağlanmasına müsaade edecek şekilde değiştirilmeli ve genişletilmelidir (UN, 2004, ss. 85–86).

31. Bölgesel Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri

BM'nin bölgesel örgütlerle işbirliği genel olarak, VI. Bölümde yer alan 33. madde, VII. Bölümde yer alan 51. madde ve VIII. Bölümde yer alan 52–53 ve 54. maddeler ile düzenlenmiştir (<http://www.un.org/aboutun/charter/>).

Madde 33 sorunun taraflarının ilk olarak müzakerelerle ve/veya bölgesel düzenlemelerle problemlerini çözmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bu aşama, sorunun henüz şiddete ve çatışmaya dönüşmediği dönemi ifade etmektedir. Maddenin tam metni şu şekildedir:

33. Madde

1. Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kurulu ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır.

51. madde ile saldırıya uğrayan devletin, kendi başına ya da ortak bir güvenlik ittifakı çerçevesinde, meşru müdafaa hakkını tanımaktadır. Maddenin tam metni şu şekildedir:

51. Madde

Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve

güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.

Madde 52'de ise bölgesel örgütlerin, BM Şartı'nın amaç ve hedefleri ile uyumlu olmak koşuluyla, uluslararası barış ve güvenlikle ilgili konularda rol üstlenebileceği belirtilmektedir. Maddede "bölgesel anlaşma ya da kuruluş" kavramına yer verilirken, ne bu maddede ne de BM Şartı'nın başka bir maddesinde bu kavrama ilişkin herhangi bir tanımın yer almadığı belirtilmelidir. Doktrinde de bu konu hakkında bir fikir birliğinin olduğu söylenemez (ZWANENBURG, 2006, s. 488). 52. maddenin tam metni de şu şekildedir:

52. Madde

1. İşbu Anlaşma'nın hiçbir hükmü, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olup, bölgesel anlaşma ya da kuruluşların varlığına engel değildir; yeter ki, bu anlaşma ve kuruluşlar ve bu kuruluşların çalışmaları BM'nin Amaç ve İlkeleri ile bağdaşır olsun.

2. Böyle anlaşmalara giren ya da böyle kuruluşları oluşturan BM üyeleri, yerel uyuşmazlıkları Güvenlik Konseyi'ne sunmadan önce, bunları söz konusu anlaşmalar ya da kuruluşlar aracılığıyla ve barışçı yollarla çözmek için çaba harcayacaklardır.

3. Güvenlik Konseyi, yerel uyuşmazlıkların, ya ilgili devletlerin girişimi üzerine ya da Güvenlik Konseyi'nin göndermesi yoluyla, bu tür bölgesel anlaşmalar ya da bölgesel kuruluşlar aracılığıyla barışçı yoldan çözümlenmesinin gelişmesini teşvik eder.

4. İşbu madde, 34. ve 35. Madde'lerin uygulanmasını hiçbir biçimde etkilemez.

53. madde BM'nin güç kullanma konusunda bölgesel örgüte yetki vermesini içermektedir. Maddede belirtilen zorlayıcı eylemlerin, askeri eylemleri içerdiği kabul edilmektedir (ZWANENBURG, 2006, s. 488). Zira ülkelerin birbirleriyle olan ekonomik ilişkilerinde özgür oldukları kabul edilmektedir. 1991 yılında Amerikan Devletler Örgütü'nün Haiti'ye ve Afrika Birliği'nin Togo'ya uyguladığı yaptırımlarda Güvenlik Konseyi onayı aranmamıştır. 53. maddenin tam metni ise şu şekildedir:

53. Madde

1. Güvenlik Konseyi, gerekirse, kendi yetkisi altında alınan zorlayıcı önlemlerin uygulanması için bölgesel anlaşma ya da kuruluşlardan yararlanır. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eylemine girişilmeyecektir; bu maddenin 2. fıkrasında verilen tanıma göre düşman devlet sayılan tüm devletlere karşı 107. Madde uyarınca alınan ya da böyle bir devletin saldırı politikasına yeniden girişmesine karşı bölgesel anlaşmalar çerçevesinde yöneltilen önlemler, ilgili hükümetlerin isteği üzerine örgütün böyle bir devlet tarafından girişilecek yeni bir saldırıyı önleme görevini üstlenmesi mümkün oluncaya dek, bunun dışındadır.

2. Bu Madde'nin 1. fıkrasında kullanıldığı şekliyle düşman devlet terimi, İkinci Dünya Savaşı sırasında, işbu Antlaşma'yı imzalamış herhangi bir devletin düşmanı olmuş olan herhangi bir devleti anlatır.

54. madde ise Güvenlik Konseyi'nin işbirliği yapılan bölgesel örgüt tarafından sürekli bilgilendirilmesini içermektedir. Maddenin tam metni şu şekildedir:

54. Madde

Güvenlik Konseyi, bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından uluslararası barış ve güvenliğin korunması için

girişilen ya da tasarlanan tüm eylemlerden her an tam olarak haberli bulundurulacaktır.

Özetle: madde 33 sorunun taraflarının ilk olarak müzakerelerle ve/veya bölgesel düzenlemelerle problemlerini çözmeleri gerektiğini belirtmektedir. Madde 52’de ise bölgesel örgütlerin, BM Şartı’nın amaç ve hedefleri ile uyumlu olmak koşuluyla, uluslararası barış ve güvenlikle ilgili konularda rol üstlenebileceği belirtilmekte, 53. madde bölgesel örgüte Güvenlik Konseyi tarafından güç kullanma yetkisi verilmesini öngörmekte iken, 54. madde de ilgili bölgesel örgütün Güvenlik Konseyi’ni bilgilendirmesini içermektedir.

32. Geçmiş Örnekler ve Bölgesel Barışı Koruma Mekanizmaları

Bölgesel barışı koruma yeni bir yaklaşım değildir. Soğuk Savaş döneminde de bu mekanizma belli bölgesel örgütler tarafından işletilmiştir. Bununla birlikte, özellikle doksanlı yılların ortalarına kadar geniş çaplı barışı koruma operasyonları gerçekleştirmeye hevesli bölgesel örgütlerin sayısı sınırlı olmuş ve bunların da çok azı birden fazla barışı koruma operasyonu gerçekleştirmiştir (DIEHL, 1993, s. 210). BM gibi bölgesel örgütler de kurucu anlaşmalarında barışı koruma operasyonları ile ilgili düzenlemeler yapmamışlardır. Bu bağlamda çok az bölgesel örgüt Soğuk Savaş’ın bitiminden önce, barışı koruma operasyonlarının başlatılması ve sürdürülmesi için gereken askeri ve kurumsal yapılanmayı gerçekleştirmiştir.

Bununla birlikte, Soğuk Savaş’ın bitişi ile birlikte özellikle 1990’ların başında bölgesel barışı koruma faaliyetlerinde ciddi bir artış gözlenmiştir (Bakınız tablo: 6). Birçok bölgesel örgüt barışı koruma operasyonlarını yönetebilmek için gereken askeri ve kurumsal kapasiteyi oluşturmak için harekete geçmiştir. Bu çabalardan belki de en önemlisi, 1990’ların başında Balkan’lardaki başarısızlığından dersler çıkaran AB’nin çatışma dönemini, başlangıcından tırmanma dönemine kadar yönetebilecek askeri ve sivil mekanizmaları kurmasıdır.³⁶

³⁶ 2003 yazında AB, Kuzeydoğu Kongo’da ilk geniş çaplı barışı koruma operasyonunu gerçekleştirmiştir (Artemis Operasyonu). Bu operasyonda elde edilen tecrübeler AB ülkelerini, Avrupa dışındaki çatışmalara müdahale edebilecek ve hızlı bir şekilde konuşlandırılacak küçük birimler oluşturma konusunda cesaretlendirmiştir (Bu birimlere Savaş Grupları-Battle Groups adı verilmekteydi). Bu birimlerin ana hedefi Afrika kıtası, ana amacı ise gereken büyük çaplı askeri birlikler,- BM barışı koruma güçleri ya da diğer örgütlerin askeri birlikleri-, gelinceye kadar bir nebze olsun istikrar sağlamaktır. Bu anlayışla görev yapacak olan 13 Savaş Grubu’nun oluşturulması 22 Kasım 2004 tarihinde AB üyeleri tarafından kabul edildi. Bununla birlikte, söz konusu gruplar ciddi askeri ve finansal yükümlülükleri beraberinde getirmektedir. Daha da önemlisi AB sınırlarının ötesinde birlik yerleştirme konusunda ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Savaş Grupları

Tablo: 6

Soğuk Savaş Sonrası Gerçekleştirilen Bölgesel Barışı Koruma Operasyonları

Örgüt	Gerçekleştirilen Operasyon Türü ve Yeri
Afrika Birliği	Gözlem Gücü: Somali (2003-) Barışı Koruma Gücü: Brundi (2003-)
Bağımsız Devletler Topluluğu	Barışı Koruma Gücü: Abhazya, Gürcistan(1994-) Tacikistan, (1993-2003)
İngiliz Devletler Topluluğu	Gözlem Gücü: Güney Afrika (1993-1994) Zimbabve (2002)
Batı Afrika Ekonomik Topluluğu	Barışı Koruma Gücü: Liberya (1990-99, 2003-), Gine (1998-1999) Sierra Leone (1997-2000)
Avrupa Topluluğu/Birliği	Gözlem Gücü: Güney Afrika (1993-1994) Zimbabve Çatışma Sonrası Yeniden Yapılanma: Hırvatistan (1996) Bosna-Hersek (1993-) Sırbistan (2000-) Kosova (1999-) Barışı Koruma gücü: Makedonya (2003-) Demokratik Kongo Cumhuriyeti (2003)
NATO	Barışa Zorlama Harekâtı: Bosna-Hersek (1995) Kosova (1999) Çatışma Sonrası Yeniden Yapılanma: Bosna-Hersek (1995-) Kosova (1999-) Makedonya (1999-2003) Afganistan (2003-)
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı	Arabuluculuk: Gürcistan (1992-) Azerbaycan (1999-) Moldova (1993-) Gözlem Gücü: Makedonya (1992-) Estonya (1992-2001) Letonya (1993-2001) Hırvatistan (1996-) Bosna-Hersek (1995-)

Amerika Devletleri Örgütü	Seçim Yardımı: Haiti (1990-1991, 1995,1997,2000), Nikaragua (1990,1994,1996) El Salvador (1991, 1997,1999) Paraguay (1991-93, 2000) Dominik Cumhuriyeti (1990,1994,1996,1998,2000,2002) Guatemala (1990,1995,1999) Kosta Rika (1990) Panama (1991-92, 1994, 1998-99)
Güney Afrika Kalkınma Topluluğu	Gözlem Gücü: Zimbabwe (2000-2002) Barışı Koruma Gücü: Lesotho (1998-99) Demokratik Kongo Cumhuriyeti(1998-2002)

Kaynak: BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004.

Soğuk Savaş sonrası güvenlik ortamına kendini hızlı bir şekilde adapte etmeyi başaran bir diğer örgüt, üyelerinin topraklarına saldırı gerçekleşmese dahi, alan dışı (out of area) barışı destekleme operasyonları ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunan NATO'dur³⁷. AGİT de barışı koruma konusunda yeni görevler üstlenerek görev alanını genişletmiştir. 1999 İstanbul Zirvesi özellikle barışı koruma alanında örgüte yeni imkânlar tanımıştır.³⁸

Soğuk Savaş'ın bitişi doğal olarak en çok Avrupa ve Transatlantik menşeli örgütleri etkilemiştir. Bununla birlikte, diğer birçok bölgesel örgüt de bu süreçte kendi pozisyonlarını radikal bir şekilde yeniden değerlendirmek ve kendilerini yeniden keşfetmek zorunda kalmışlardır (BURES, 2006, s. 90). Örneğin Afrika Birliği Örgütü, BM Güvenlik Konseyi'nin Genel Sekreter'in bölgeye barışı koruma gücü gönderilmesi isteğini reddettiği bir dönemde, Tunus Zirvesi'nde bir araya gelerek, Burundi'ye uluslararası gözlem gücü göndermeyi kararlaştırmış ve bu bağlamda örgüt bünyesinde bir Çatışma Önleme Yönetme ve Çözüm mekanizması kurulması konusunda fikir birliğine varılmıştır (JONES-DUFFEY, 1996, s. 5). Devam eden süreçte, Haziran 1995'de Addis Ababa'da gerçekleşen zirvede örgüt, barışı koruma kapasitesini arttırma kararı almış ve bu bağlamda barışı koruma operasyonları için

³⁷ NATO'nun alan dışı operasyonları ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Dick A. Leurdijk, 'The UN and NATO: The Logic of Primacy', ed. Michael Pugh and Wahegure Pal Singh Sidhu, The United Nations and Regional Security: Europe and Beyond, London, Lynne Rienner Publications, 2003, ss. 57-74.

³⁸ Bu düzenlemeler; örgütün Genel Sekreterliğinde AGİT saha operasyonları için bir Operasyon Merkezi kurulmasını, ve saha operasyonları için personel seçilmesini ve eğitimini sağlayacak Acil Uzman Yardım ve İşbirliği Takımları mekanizmasının kurulmasını içermektedir. AGİT'in barışı koruma operasyonlarındaki rolü ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Nina Graeger ve Alexandra Novosseloff, 'The Role of the OSCE and the EU', ed. Michael Pugh and Wahegure Pal Singh Sidhu, The United Nations and Regional Security: Europe and Beyond, London, Lynne Rienner Publications, 2003, s. 84.

eğitim ve lojistik merkezi şeklinde görev yapacak üç tane bölgesel merkezin oluşturulması tavsiye edilmiştir (BURES, 2006, s. 90).

Bununla birlikte bazı akademisyenler Afrika Birliği Örgütü veya 2002'den sonraki adıyla Afrika Birliği'nin operasyonel kabiliyetinin tartışmaya açık olduğunu dile getirmiştir (MCCOUBREY-MORRIS, 2000, s. 133). Sonuç olarak, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS-Economic Community of West African States) ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC-South African Development Community) gibi bölgesel örgütlerle birlikte, bölge ülkeleri kendi çatışma önleme mekanizmalarını kurmaya başlamışlardır.³⁹ Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, yapılan son araştırmalar Afrika kıtasında faaliyet gösteren bölgesel örgütlerin etkin barışı koruma operasyonları yürütebilmek için gereken finansal, askeri ve lojistik desteğe sahip olmadığını ortaya koymaktadır (JOB, 2004, s. 235).

Amerika kıtasında ise, komünizm tehdidinin ortadan kalkmasıyla rahatlayan Amerikan Devletler Örgütü, güvenlik algılamasını büyük ölçüde değiştirerek, insan hakları, demokratikleşme, ekonomik ve sosyal kalkınma gibi konuları gündeminin ilk sıralarına almıştır. Örgütün geçmiş dönemdeki tecrübeleri ve Amerikan hegemonyasından duyulan korku nedeniyle, üye devletler barışa zorlama harekâtlarından uzak durmuşlardır (MCCOUBREY-MORRIS, 1999, s. 140). 1990'lı yıllarda örgüt, bazı Latin Amerika ülkelerinde gerçekleştirilen seçimlerde BM ile birlikte çalışmıştır.

Güney Doğu Asya'da, 1994 yılında bölgede çatışma önleme mekanizması olarak görev yapacak olan Güney Doğu Asya Ulusları Topluluğu (ASEAN) bölgesel forumu kurulmuştur.⁴⁰ Örgüt, daha sonraları BM barışı koruma operasyonlarının mevcut statüsü, barışı koruma operasyonları için eğitim verilmesi ve stand-by (operasyon için hazır birlikler

³⁹ Afrika kıtasındaki bölgesel örgütlerin barışı koruma kapasiteleri ile ilgili bakınız: Theo Neethling, 'International Peacekeeping Trends: The Significance of African Contributions to African Peacekeeping Requirements', *Politikon*, (2004), 31:1, 49 — 66; Roy May and Gerry Cleaver, 'African Peacekeeping: Still Dependent?', *International Peacekeeping*, (1997), 4:2, 1 — 21; Anne Hammerstad, 'Domestic Threats, Regional Solutions? The Challenge of Security Integration in Southern Africa', *Review of International Studies* (2005), 31, 69–87; Ademola Adeleke, 'The Politics and Diplomacy of Peacekeeping in West Africa: The Ecowas Operation in Liberia', *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 33, No. 4, (Dec., 1995), pp. 569-593; Gerry Cleaver and Roy May, 'Peacekeeping: The African Dimension', *Review of African Political Economy*, Vol. 22, No. 66, (Dec., 1995), pp. 485-497; G. Eric Berman, and E. Katie Sams, (2002) 'The Peacekeeping Capacities of African Regional Organisations', *Conflict, Security & Development*, 2:1, 31 — 55

⁴⁰ ASEAN'ın barışı koruma faaliyetleri ile ilgili bakınız: Hugo J. Dobson, 'Regional Approaches to Peacekeeping Activities: The Case of the ASEAN Regional Forum', *International Peacekeeping*, (1999) 6:2, 152 — 171; Amitav Acharya, 'Culture, Security, Multilateralism: The 'ASEAN way' and Regional Order', *Contemporary Security Policy*, (1998), 19:1, 55 — 84.

bulundurulması) anlaşması gibi birçok konuyu gündemine almış ve tartışmıştır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, üyelerinin “ASEAN Yöntemi”(ASEAN way) olarak tabir ettikleri çatışma yönetme mekanizması, tamamen gayri resmidir ve konsensüse dayanmaktadır (AJIBEWA, 1998, s. 138). Bununla birlikte, bazı yazarlar, hiçbir ortak güvenlik kültürü olmayan bir bölgede, yetersizlikleri olsa da, böylesi bir hareketin ileriye dönük önemli bir adım olduğunu ifade etmektedirler (DOBSON, 1999, s. 152). Ancak, “ASEAN Yöntemi”, 1999 yılında örgütün Doğu Timor krizinden, kendi içinden bir üyeyle sorun yaşamama isteği yüzünden, uzak durmasına da neden olmuştur.⁴¹

33. Bölgesel Örgütlerle İşbirliğinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Her ne kadar Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana bölgesel barışı koruma faaliyetlerine yönelik geniş çaplı tartışmalar yaşansa da, bölgesel örgütlerin barışı koruma operasyonlarında yer almalarının ne gibi sonuçlar doğuracağına dair bir görüş birliği bulunmamaktadır. Çok az akademisyen Walter Dorn'un bölgesel barışı korumanın kötü bir fikir olduğu görüşünü kabul etse de, çoğu akademisyenler bölgesel barışı koruma operasyonlarının mükemmel işlemediğini kabul etmektedir (DORN, 1998, s.1). Aşağıda bölgesel barışı koruma operasyonlarının olumlu ve olumsuz yönleri ele alınmıştır.

330. Olası Avantajlar

3300. Jeopolitik Avantaj

Çatışma bölgesindeki ülkeler, ekonomik bağımlılık, siyasi ittifak, ortak tarihsel bağlar ve ilişkilerdeki yakınlık gibi birçok nedenle, çatışmalara çözüm bulunması konusunda daha istekli olmaktadır. Bölgesel örgüte üye devletlerin hissettikleri “aidiyet” duygusu, müzakere ve kararlarda daha fazla meşruiyet sağlamaktadır. Bunun yanında bazı yazarlar, BM karar alma mekanizmasının tüm yerel ve bölgesel aktörlerin çıkarlarını dikkate alıp almadığı hususunda şüpheli olduklarını belirtmişlerdir (SAMII-SIDHU, 2003, s. 259). Örneğin Arap Birliği BM Güvenlik Konseyi'nin bölgesel örgütlere eşit mesafede durmadığını ve bazı

---

⁴¹ Bu konu hakkında bakınız: Alan Dupont, 'ASEAN's Response to the East Timor Crisis', *Australian Journal of International Affairs*, 54, 2, (2000), pp. 163–170.

bölgesel örgütleri diğerlerine göre daha çok dikkate aldığını öne sürmektedir (BELLAMY-WILLIAMS, 2004, s. 195).

3301. Daha Fazla Güven ve Meşruiyet

Bölgesel örgütlere üye olan devletler genellikle, sınır çatışmalarına veya komşu ülkelerde meydana gelen iç karışıklıklara daha duyarlıdırlar. Bu nedenle krizlere çözüm bulunması konusunda, bölge dışı aktörlere göre daha istekli davranırlar. Bu noktadan hareketle çatışmanın tarafları da, bölgesel aktörlere daha fazla güvenebilmektedir. Bölgesel çatışmalar BM müdahalesinden önce, soruna bölgesel araçlarla çözüm bulma isteği, bir anlamda söz konusu ülke hükümetlerinin ve halklarının uluslararası müdahaleye karşı şüpheli tavırlarını ifade etmektedir (BURES, 2006, s. 92). Buna karşın, bölgesel örgütlerin müdahalesi, çatışan taraflar açısından daha meşru karşılanabilmektedir. Böylelikle, barışı koruma gücü zorluklarla karşılaşmadan görevini yerine getirebilmektedir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004 s. 214).

3302. Çatışma Bölgesine Yakınlık

Çatışma bölgesine coğrafi yakınlık, bölgesel örgüt üyesi devletleri bir anlamda harekete geçmeye zorlamaktadır. Zira komşularında veya yakın coğrafyalarında meydana gelen çatışmaların ve bu çatışmaların olumsuz sonuçlarının kendi sınırlarına sıçrama ihtimali, ülkeleri tedirgin etmektedir. Örneğin eski Yugoslavya'da çıkan çatışmaların ardından Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen yoğun göç hareketleri, NATO ve AB ülkelerinin harekete geçmesini sağlayan en önemli faktörlerden biri olarak gösterilmektedir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, ss. 173–178).

Bunun yanı sıra, bölgesel örgütlere mensup olan devletler, komşu ülkelerde tırmanan gerilimlerden daha erken haberdar olmakta ve barışı koruma operasyonları için kritik önemde olan erken uyarı mekanizmasını işletebilmektedirler. Son olarak, bölgesel örgütlerin, sorunlu alana olan coğrafi yakınlığı, birliklerin çabuk yerleştirilmesine ve kolay lojistik destek sağlanmasına olanak tanımaktadır. Böylece gerçekleştirilen operasyonun devamlılığı sağlanmakta ve başarı şansı artmaktadır (DIEHL, 1993, s.211).

3303. Ortak Kültür

Jones ve Duffey'e göre BM'nin yerel ve bölgesel kültürleri anlamadaki eksikliği, çoğu zaman barışı koruma operasyonlarının başarısını olumsuz yönde etkilemiş ve yerel toplumlar üzerinde kötü etkiler bırakmıştır (JONES-DUFFEY, 1996, s. 10). Bu bağlamda, çatışmanın taraflarının ve bölge halkının bölgesel örgütlere vereceği destek, BM operasyonlarına verilenden daha fazla olabilmektedir. Örneğin, Samii ve Sidhu, NATO Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF)'nin Afganistan'da yürüttüğü operasyonun BM'nin kozmopolit operasyonel yapısı için dezavantaj sayılabilecek özellikler içerdiğini belirtmişlerdir (SAMII-SIDHU, 2003, s. 259). Bu bağlamda özellikle Türkiye'nin İngiltere'nin ardından ISAF'ın komutasını almasında kültürel unsurların etkili olduğunu ve böylesi kültürel ortaklıkların bölgesel örgütlere avantaj sağlayabileceğini belirtmişlerdir (SAMII-SIDHU, 2003, s. 259).

Ortak kültüre sahip olmak, konsensüs sağlanması, çatışan tarafların müdahaleyi kabul etmesi ve yerel problemlerin ve çatışmanın kökenlerinin daha iyi anlaşılması gibi konularda bölgesel örgütler daha başarılı olabilmektedir. Dahası, bölgesel örgütler yerel sivil toplum örgütleri ile daha iyi işbirliği yapabilmekte ve sorunların çözümü için öneriler sunabilmektedir (JONES-DUFFEY, 1996, s. 7).

3304. Daha Büyük Oranda Konsensüs Sağlanması

Bölgesel örgütler, üyelerinin homojen yapısı nedeniyle global ölçekli örgütlere göre daha avantajlıdır. Çünkü, bölgesel örgütlere üye olan devletler genellikle benzer gelişmişlik seviyesine, ve tarihi kökenlere sahip olmakta ve ortak bir ırk veya etnik kökenden gelebilmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, meselelere siyasi yaklaşımları da benzer olmaktadır.

Bu ortak yönler, barışı koruma operasyonları için çok önemli olan "konsensüs" ün sağlanmasına yardımcı olmakta ve barışı koruma operasyonlarının başarı şansını arttırmaktadır. Bu durum barışı koruma operasyonlarının sayısını arttırmakta ve söz konusu operasyonların zamanında başlamasına olanak sağlamaktadır (DIEHL, 1993, s. 211). Bu mantığa göre istisnalar hariç homojen bir yapıya sahip olan NATO'nun diğer bölgesel örgütlere göre daha fazla barışı koruma operasyonu gerçekleştirmesi sürpriz sayılmamalıdır (BURES, 2006, s. 93).

3305. Çatışmaların Çözümü İçin Bölgesel Örgütün Daha Fazla Çaba Harcaması

Bölgesel örgütlerin gerçekleştirdiği barışı koruma operasyonları, Diehl'in deyimiyle "barışı koruma operasyonlarını güvenlik problemlerine karşı bir yara bandı gibi kullanan ve ardından sınırlı diplomatik faaliyetlerle süreci kurtarmaya çalışan" BM anlayışına göre, çok daha etkin bir çatışma çözümü mekanizması ortaya koyabilmektedir (DIEHL, 1993, s. 211). Zira bölgesel örgütlere üye devletler çatışmaların etkisinin kendilerine de uzanacağı endişesiyle, çatışmanın kökenine inmeyi daha fazla önemsemektedirler. Bu bağlamda sorunun çözümü için, bölgesel örgütler barışı koruma operasyonunun başlaması ve gerekli mekanizmaların işletilmesi konusunda çok daha istekli davranmaktadırlar (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 214).

Bazı durumlarda, birkaç bölgesel örgüt aralarında işbirliği yaparak da böylesi bir mekanizmayı işletebilmektedir. Kosova'daki BM misyonunun dört ayaklı yapısı bu işbirliğine verilebilecek en iyi örnektir. Bilindiği gibi Kosova'da NATO birlik katkısı yapmakta ve güvenliği sağlamakta, AB yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma konusunda öncü rol üstlenmekte, AGİT demokratikleşme ve kurumsallaşmadan sorumlu yapı olarak çalışmakta ve BM' de sivil yönetimden sorumlu olarak görev yapmaktadır ([http:// www.unmikonline.org/index.html](http://www.unmikonline.org/index.html)).

3306. Üçüncül Tarafların Dizginlenmesi

Bölgesel barışı koruma operasyonlarının bir diğer olası avantajı da, çatışma bölgesinde çıkarı bulunan üçüncül tarafların desteğinin sağlanmasının daha kolay olmasıdır. Çünkü BM barışı koruma operasyonlarının tersine, üçüncül tarafların bölgesel barışı koruma operasyonunun oluşturulma ve yetkilendirilme aşamasına müdahil olması kesindir (BURES, 2006, s. 94). Böylece üçüncül taraf, operasyonu kendi görüşleri çerçevesinde şekillendirme şansı yakalamakta ve bu nedenle operasyona, oluşumundaki etkisi nedeniyle, daha fazla destek olmaktadır. Bu destekten daha da önemlisi, söz konu üçüncül tarafın operasyonu sabote etme ihtimali en aza indirgenmektedir.

3307. Yeni Aktörlerin Ortaya Çıkması

Devletlerin sınırları içerisinde meydana gelen çatışmalarla başa çıkabilmek için bir dizi aktör ile bağlantı kurmak gerekmektedir. Bu durum genellikle zordur, çünkü bazen söz konusu ülkelerde devlet kurumları çökmekte ve müzakereler sadece devlet görevlileri ile değil, isyancı liderler, ayrılıkçı gruplar, kabile liderleri, kanaat önderleri, gibi birçok aktörle yürütülmek zorunda kalmaktadır. Kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için bu aktörlerin desteğinin sağlanması son derece önemlidir. Bu bağlamda, bölgesel örgütlerin bu aktörlerle yürütülecek müzakerelerde çok daha başarılı olabileceğini söylemek yanlış olmaz (JONES-DUFFEY, 1996, s. 7).

3308. Bölgesel Örgütün Tek Seçenek Olması

Bazı durumlarda, çatışan taraflar BM otoritesinin yerine, bölgesel bir örgütün müdahalesini tercih edebilirler.⁴² Veya, BM'nin müdahale etmek istemediği ya da müdahale etmekte geciktiği bölgelerde, bölgesel barışı koruma operasyonları tek seçenek olarak ortaya çıkabilir.⁴³

331. Olası Dezavantajlar

Yukarıdaki paragraflarda, bölgesel barışı koruma operasyonlarının BM operasyonlarına karşı sahip oldukları avantajlardan bahsedilmiştir. Gerçekten de, çatışma bölgesine yakınlık, ortak kültür, daha fazla meşruluk, uzun dönemli çatışmaların çözümü ve üçüncül tarafların desteği gibi konularda bölgesel barışı koruma operasyonları ciddi avantajlar ortaya koymaktadır. Fakat bununla birlikte, bölgesel barışı koruma operasyonlarının “eksiksiz” bir yöntem olarak görülmemesi gerekir. Zira bu operasyonlar hem olumlu hem de olumsuz yönlerini bu zamana kadarki örneklerde ortaya koymuşlardır (JOB, 2004, s. 235).

⁴² Örneğin Çeçenistan konusunda Rusya BM yerine AGİT'in müdahil olmasını istemiştir. Benzer şekilde ABD'de Afganistan'da BM yerine NATO varlığını tercih etmiştir.

⁴³ BM'nin Brundi'nin barışı koruma birlikleri gönderilmesi talebini reddetmesi bu duruma verilebilecek en iyi örneklerden biridir.

3310. Kaynak Eksikliği

Bölgesel barışı koruma operasyonlarının karşılaştığı en önemli sorunlardan biri bölgesel örgütlerin gerekli finansal ve lojistik destekten yoksun olmalarıdır. AB ve NATO gibi istisnalar dikkate alınmazsa, mevcut bölgesel örgütlerin birçoğunun geniş çaplı barışı koruma operasyonları için gereken, yönetsel ve lojistik unsurlara sahip olmadığı söylenebilir. Örneğin 2001 yılında Afrika Birliği Örgütü'nün yıllık bütçesi 30 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, çoğu ülke borcunu ödeyememiş ve barışı koruma operasyonları da gönüllülük esasına göre gerçekleştirilmiştir.⁴⁴ (BURES, 2006, s.95).

Bu durumun doğal bir sonucu olarak, BM barışı koruma operasyonlarının geleneksel sorunu olan birlik ve finansal destek sağlama problemi bölgesel barışı koruma operasyonlarında daha fazla görülebilmektedir. Bu risk özellikle, mevcut siyasi ve askeri örgütlerin kaynak sıkıntısı çektiği ve BM Güvenlik Konseyi'nin ilgisizliği nedeniyle ciddi sorumluluklar üstlenmek zorunda kaldığı Afrika bölgesinde daha açık bir şekilde görülmektedir (BERMAN-SAMS, 2002, ss. 31). Bununla birlikte son analizler, özellikle 11 Eylül sonrası uluslararası terörizmle mücadelenin gündemin üst sıralarına tırmanmasıyla birlikte, barışı koruma operasyonlarını da kapsayan bölgesel güvenlik faaliyetlerine ayrılan kaynakların azaldığını ortaya koymaktadır (BELLAMY-WILLIAMS, 2004, s. 194).

3311. Tecrübe Eksikliği

Bölgesel barışı koruma operasyonlarının bir diğer önemli eksiği, barışı koruma operasyonlarının idare edilmesi konusunda yeterli tecrübeye sahip olmamalarıdır. Diehl'in de belirttiği gibi BM'nin barışı koruma operasyonları konusunda edindiği tecrübe mevcut operasyonların başarısını olumlu yönden etkilemektedir (DIEHL, 1993, s. 211). BM'nin tersine çoğu bölgesel örgüt böylesi bir kurumsal hafızanın oluşmasını sağlayacak kadar tecrübe sahibi olamamıştır (BURES, 2006, s. 95). Bazı bölgesel örgütler ise, bir daha başvurulması gereken örnekler ortaya koymuşlardır⁴⁵. Dahası birçok bölgesel örgütün kurucu anlaşmasında barışı koruma operasyonlarının sevk ve idaresi ile ilgili düzenlemeler bulunmamaktadır (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 215).

⁴⁴ Aynı yıl, NATO'nun yıllık bütçesi 716 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir: Brian L. Job, 'The UN, Regional Organizations, and Regional Conflict: Is There a Viable Role for the UN?', in Richard M. Price and Mark W. Zacher (eds), *The United Nations and Global Security*, (New York :Palgrave-Macmillan, 2004), s. 236.

⁴⁵ ECOWAS'ın Liberya'da gerçekleştirdiği barışı koruma operasyonu buna örnek olarak verilebilir.

3312. Tarafsızlık Sorunu

Bölgesel örgütlere üye olan devletler, bölgesel çatışmalara kendi ulusal çıkarları çerçevesinden yaklaşabilmekte ve bu durum da bölgesel örgütlerin çözümün değil, problemin tarafı olmalarına neden olabilmektedir (DORN, 1998, s.2). Dahası, çok az bölgesel örgüt barışı koruma operasyonları konusunda eğitilmiş personele sahiptir. Bu durum, bölgesel barışı koruma gücü personelinin muhtemelen ulusal ordulardan seçilen normal askerlerden oluşacağı anlamına gelmektedir. Operasyon gücünün bu şekilde oluşumu, özellikle birliklerin çoğunun çatışma bölgesinin yakınındaki ülkelerden seçildiği durumlarda, BM tarafından ortaya konan tarafsızlık kriterinin gerektiği gibi yerine getirilmesini engelleyebilmektedir. Bir diğer ifade ile operasyon bölgesi ne kadar küçük ve bölgesel örgütün üye sayısı ne kadar az olursa, tarafsız bir barışı koruma gücü oluşturmak da o derece zor olmaktadır (DIEHL, 1993, s. 220).

3313. Bölgesel Örgüt İçindeki Hegemon Güçler

Çatışmanın taraflarından birinin bölgesel güç olduğu durumlarda, bölgesel barışı koruma operasyonlarının kullanılması pek mümkün olmamaktadır. Zira, hiçbir bölgesel örgüt en güçlü üyesinin doğrudan ya da dolaylı olarak içerisinde bulunduğu bir çatışmaya müdahil olacak siyasi iradeye ve kaynaklara sahip değildir. Böylesi bir operasyon başlatılsa bile, söz konusu güç, operasyonu direkt olarak ya da çatışan taraflar vasıtasıyla sabote edebilir (DIEHL, 1993, s. 22).

Benzer şekilde, bazı bölgesel örgütler, özellikle barışı koruma operasyonları konusunda hegemon güçlere çok fazla bağımlı olarak hareket etmektedirler. Böylece, söz konusu devletler(örneğin ECOWAS içinde Nijerya, BDT-Bağımsız Devletler Topluluğu içinde Rusya, NATO içinde ABD) kaçınılmaz olarak örgüt içinde egemen bir konuma yerleşmektedirler (DORN, 1998, s. 2).

3314. Dış Güçlerin Desteğinin Sağlanamaması

Bölgesel örgütler genellikle, dış güçleri barışı koruma operasyonu ile ilgili işbirliğine zorlayacak yeterli kaynağa ve güce sahip değildir. Bu önemli bir eksikliktir, çünkü üçüncül güçlerin desteğinin veya en azından tarafsızlığının garanti edilmesi barışı koruma

operasyonunun başarısı açısından kritik önemdedir. Daha önce vurgulandığı gibi bölgesel örgütler açısından bir avantaj sayılan üçüncül tarafların desteği konusu, söz konusu üçüncül taraf bölge dışından olduğu takdirde bir dezavantaja dönüşmektedir (BURES, 2006, s. 96).

3315. Bölgesel Örgütün Coğrafi Sınırları

Küresel ölçekte değerlendirildiğinde bölgesel örgütlerin coğrafi etkinlik alanlarının sınırlı olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, bölgesel örgütler tüm dünyayı kapsamamaktadır. Doğal olarak, bazı çatışma bölgelerinde çatışmalara müdahale edebilecek bir bölgesel örgüt bulunamayabilmektedir. Örneğin, Hindistan-Pakistan sınır bölgesinde veya Ortadoğu'da barışı koruma operasyonları yürütebilecek kapasitede bir bölgesel örgüt bulunmamaktadır. Bu gibi alanlarda BM'nin sorumluluklarını bölgesel örgüte devretmesi çok kötü sonuçlar doğurabilir (BELLAMY-WILLIAMS-GRIFFIN, 2004, s. 215).

İkinci olarak, çatışma bölgesinde bölgesel bir örgüt bulunsa da, barışı koruma kapasitesinin eksik olması nedeniyle, barışı koruma operasyonu beklenen şekilde gerçekleşmeyebilir. Örneğin, Darfur Krizi'nde Afrika Birliği Örgütü, olaya müdahale etmek için istekli davranmış fakat hızlı ve etkin bir şekilde hareket edememiştir. 2004 yılında örgütün genel sekreteri Olusegun Obasanjo'nun BM Güvenlik Konseyi'ne belirttiği gibi, bölgedeki Afrika Birliği Örgütü'ne bağlı birlikler, görevlerini başarılı bir şekilde yürütmek için daha fazla uluslararası finansal ve lojistik desteğe ihtiyaç duymuşlardır (BURES, 2006, s. 97).

3316. Olumsuz Algılamalar

Bölgesel barışı koruma güçleri, gönderildikleri ülkenin halkı tarafından, geçmişteki veya mevcut bazı olumsuz algılamalar nedeniyle hoş karşılanmayabilir. Örneğin, 1980'lerin sonunda Amerikan Devletler Örgütü'nün Orta Amerika'da gerçekleştirdiği barışı koruma operasyonunun etkili olmamasının en önemli nedeni, El Salvador, Nikaragua, Guatemala gibi bölge ülkelerinin Amerikan Devletler Örgütü'nün ABD tarafından kontrol edildiğine inanmaları ve bölgedeki diktatörlüklere geçmişte verdiği desteği unutmamalarıdır (DORN, 1998, s.3). Benzer şekilde Japonya veya Çin önderliğindeki barışı koruma güçleri de Asya'daki geçmiş tecrübeler nedeniyle hoş karşılanmayabilir.

3317. Birleşmiş Milletler Otoritesinin Sarsılması

Daha önce de belirtildiği gibi bölgesel örgütlerin BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmaksızın barışı koruma operasyonlarına girişmesi her zaman tartışmalı olmuştur. Her ne kadar bazı bölgesel örgütler açık bir BM yönergesi olmadan barışı koruma operasyonlarını yürütse de, BM Şartı açık olarak herhangi bir örgüte böylesi bir hak tanımamaktadır. Dahası, Bellamy ve Williams'ın da belirttiği gibi "bu tarz yaklaşımlar, BM'nin kolektif güvenlik sistemine değil, bölgesel örgütteki hegemon güce hizmet etmektedir." (BELLAMY-WILLIAMS, 2004, s. 194).

3318. Ahlaki İkilemler

Bazı akademisyenler, global güvenliğin bölgesel bir yapı çerçevesinde şekillenmesinin BM'nin kuruluşu esnasında detaylı bir şekilde tartışıldığını ve büyük güçlerin bölgesel hegemonyasına yol açacağı nedeniyle reddedildiğini vurgulamaktadır (MCCOUBREY-MORRIS, 1999, s. 133). Bugün bile, barışı koruma operasyonlarının bölgeselleşmesini etik açıdan doğru bulmayan bazı yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin Marrack Goulding bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

BM'nin evrensel bir örgüt olması öngörülmüştür. BM'nin sunduğu hizmetler tüm üyelere, üyeliklerinin ve örgüte yaptıkları katkının karşılığı olarak, eşit bir şekilde verilmektedir. Bu bağlamda, üye ülkelere barışı koruma operasyonlarını mensup oldukları bölgesel örgüt aracılığıyla gerçekleştirmelerini söylemek, bu vizyona ters düşmektedir (GOULDING, 2003'den aktaran, BURES, 2006, s. 98).

Benzer şekilde, Bellamy ve Williams da barışı koruma operasyonlarının bölgeselleşmesi eğiliminin iki tür operasyon ortaya çıkarmakta olduğunu belirtmektedir. Birincisi, Batılı ülkelerin hayati çıkarlarının tehlikede olduğunu düşündükleri ve büyük imkânlar sağladıkları barışı koruma operasyonları, ikincisi ise, Batılı ülkelerin sembolik olarak yer aldıkları ve kaynak yetersizliği nedeniyle, ciddi problemlerle yüz yüze olan barışı koruma operasyonları (BELLAMY-WILLIAMS, 2004, s. 196).

34. Bölgesel Barışı Koruma Anlayışı Birleşmiş Milletler için Destek mi, Engel mi?

Her ne kadar bölgesel barışı koruma operasyonları her zaman istenen sonuçları ortaya çıkarmasa da, bölgesel örgütlerin barışı koruma operasyonları aracılığıyla uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında önemli bir katkısının olabileceği de unutulmamalıdır. Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgesel barışı koruma operasyonları daha sık bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Bu yolla bölgesel örgütler, dünyanın birçok bölgesinde BM'nin amaçlarına ulaşmasına yardımcı olan yapılar ortaya koymuşlardır.

Barışı koruma operasyonlarındaki imkan ve beklentiler arasındaki uçurum göz önüne alındığında, bölgesel örgütlerin sunduğu imkanlar göz ardı edilmemelidir. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması sorumluluğunu bölgesel örgütlerle belli oranda paylaşan bir BM, ana hedeflerini daha kolay yerine getirme imkânına sahip olabilir.

Bununla birlikte BM'nin, bölgesel örgütlerin yürüttüğü barışı koruma operasyonlarının ortaya koyduğu dezavantajları aşması gerekmektedir. Bu bağlamda belli konularda BM ve bölgesel örgüt arasında bir konsensüsün olması zorunludur:

- Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik ana sorumluluk Güvenlik Konseyi'nde olmalıdır.
- İşbirliği açık ve net görev tanımlarına sahip olmalı ve gerçekleştirilebilir zaman dilimlerine yayılmalıdır.
- İşbirliği danışmaya ve etkin bilgi paylaşımına dayanmalıdır.
- Operasyonel kurallar ve doktrinler konusunda iki taraf da ortak bir anlayışa sahip olmalıdır.
- Personel yeterince eğitilmiş ve donanımlı olmalıdır.
- BM gerektiğinde finansal ve lojistik destek sağlamalıdır.

4. SONUÇ

Güvenlik hiçbir zaman durağan bir kavram olmamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana daha dinamik bir yapıdadır ve 21. Yüzyıl'da da böyle olmaya devam edecektir. Güvenlik olgusunun bir diğer özelliği de geçmişte olduğu gibi günümüzde de tarif edilmesi zor bir "kavram" ve ulaşılması zor bir "amaç" olmasıdır. Her ne kadar Soğuk Savaş Sonrası dönemde devletler arasında kitle imha silahlarının kullanıldığı büyük çaplı savaşların çıkması ihtimali Soğuk Savaş dönemine göre azalsa da, böylesi muhtemel bir savaşın ortaya koyacağı yıkıcı sonuçlar değişmemiştir.

Uluslararası güvenlik ortamının geçirdiği hızlı değişim globalleşme ile yakından ilişkilidir. Globalleşmenin neden olduğu "gel-git" ler tüm gemilerin yükselmesini sağlamamış, bazılarının da batmasına neden olmuştur. Bazı uluslar bu süreçle birlikte kalkınıp refahlarını arttırırken, bazıları bu süreç sonrası daha da fakirleşmiştir. Milyonlarca insan temel gıda, barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz duruma gelmiştir. Zengin ve fakir arasındaki uçurum derinleşmiştir. Aynı zamanda bu yeni dönemle birlikte 'paramiliter' ve diğer devlet dışı aktörlerin içinde yer aldığı, toplumun ekonomik ve sosyal hayatını mahveden iç çatışmalarla da sık sık karşılaşılmaya başlanmıştır. Bu nedenle günümüzde ve gelecekte gerçekleştirilecek olan barışı koruma operasyonları, sadece çatışmaları durdurmakla kalmayıp, toplumları ve kurumları yeniden yapılandırma, iyi bir yönetim sağlama, ekonomik altyapıyı kurma ve güçlendirme ve sürdürülebilir barış için gerekli olan güvenliği sağlama gibi birçok yükümlülüğü yerine getirmek durumundadır.

Devletlerin güçsüz kaldığı veya hükümet organlarının tamamen çöktüğü iç çatışmaların sayısının artmasıyla birlikte, BM de kendini ister istemez iç güven(siz)likle ilgili sorunlarla ilgilenir bulmuştur. Bu durum, örgütün daha önce pek de aşına olmadığı bir alana yani iç çatışmalara müdahil olması sonucunu doğurmuştur. Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararları yürütürken BM, çoğu zaman beşeri, finansal ve lojistik eksikliklerle örselenmiş barışı koruma operasyonları yürütmek zorunda kalmıştır. Doğru ifade ile taşıyabileceğinden fazla bir yükün altına girmiştir.

BM'nin barışı koruma operasyonlarındaki rolünü yeniden değerlendirmeye başlaması ile bölgesel örgütlerin sunduğu fırsatlar da yeniden gündeme gelmiştir. Farklı bölgeler (ve alt bölgeler) hızlı bir biçimde gelişmekte ve problemlerini kendi inisiyatifleri ile çözmeye olanakları da aynı paralellikte artmaktadır. Bölgesel müdahalelerin şüphesiz avantaj ve dezavantajları mevcuttur. Bölge devletleri bölgesel istikrarın sürmesinin çıkarlarına olduğu düşüncesiyle barış operasyonlarına daha yoğun katılım göstermektedirler. Ayrıca söz konusu ülkelerin, bölgenin sosyo-kültürel hayatına daha aşina olmaları da önemli bir avantajdır. Diğer yandan bazen bölge ülkeleri sorunla çok yakından alakalı olabilir ve bu nedenle kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebilirler. Çatışan çıkarlar ve karşılıklı güvensizlik, barışı koruma operasyonlarına zarar verebilir. Son olarak askeri ve diğer kaynaklar bakımından bir yetersizlik söz konusu olabilir.

Bölgesel örgütlerin kapasitelerini arttırmaları ile birlikte, BM için omuzlarındaki yükü hafifletme imkânı doğmuştur. BM, bugün yapmaya çalıştığından daha azını, daha etkin bir biçimde yapmalıdır. Bu açıdan örgütün, hangi fonksiyonlarını elinde tutup hangilerini devredeceğini ve etkin, işlevsel bir işbirliği çerçevesinde kaynaklarını nasıl daha verimli kullanabileceğini araştırması gerekmektedir. Kısacası barışı koruma fonksiyonunu nasıl "bölgeselleştirmeden", bölgesel örgütlere devredebileceğini araştırması gerekir.

Barışı koruma operasyonlarının karşılaştığı bir diğer önemli sorun operasyonların finanse edilmesi problemidir. Özellikle son yıllarda gelişmiş ülkelerin barışı koruma operasyonlarının finansmanı konusunda yeterli desteği sağlamadığı görülmektedir. Bu durum saha operasyonlarında idari ve teknik aksaklıklara neden olmakta ve operasyonun başarısı olumsuz yönde etkilenmektedir.

Personel desteği de barışı koruma operasyonlarının Soğuk Savaş sonrası dönemde karşılaştığı bir diğer sorundur. Çalışmada da değinildiği gibi, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren personel yükü giderek artan bir şekilde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin üzerine yüklenmektedir. Üst düzey işbirliği ve yardımlaşma gerektiren böylesi bir alanda dahi gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasında ayrımcılığın oluşması en azından ahlaki bir ikileme yol açmaktadır.

Barışı koruma operasyonlarına katılan personelin özellikle insan hakları konusunda eğitilmesi son derece önemlidir. Barışı koruma operasyonlarını idare edenlerin ve bu operasyonlara katılan personelin, insan hakları konusunda daha duyarlı olmaları ve barış güçlerinin “uluslararası insancıl hukuk” ve “insan hakları hukuku” altındaki sorumluluklarını bilmeleri gerekmektedir. Bunun yanında, özellikle polis hizmetleri yürüten personelin tabi olacağı bir ceza kanununun oluşturulması da son derece önemlidir. Böylesi bir kanun barışı koruma güçlerinin görevlerini kolaylaştırmanın yanı sıra, olası suiistimalleri de önleyecektir.

Barışı koruma operasyonları şüphesiz BM'nin en önemli faaliyetlerinden biridir. Bugün gelinen noktada BM barışı koruma operasyonlarının kurumsallaştırılmasının önemi açıkça ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Ruanda, Bosna-Hersek, Somali gibi başarısız örnekler uluslararası toplumda barışı koruma operasyonlarının etkinliği ve yeterliliğine ilişkin ciddi kuşku doğursa ve 1994 yılında 22 olan barışı koruma operasyonlarının sayısı, 1998 yılında 16'ya gerilese de, bu dönemin geçici bir süreci yansıttığı görülmüştür. Zira devam eden süreçte barışı koruma operasyonlarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Operasyonların Soğuk Savaş sonrası döneme etkin bir şekilde adapte edilebilmesi için yapılan çalışmalar, örgütün “barışı koruma” kurumunu güçlü bir şekilde devam ettirme iradesini göstermektedir. Bu bağlamda, eksik ve tartışılabilir tarafları olsa da, Brahimi Raporu barışı koruma operasyonlarının 21. Yüzyılda izleyeceği seyri belirlemek açısından son derece faydalıdır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Dünya'nın daha güvenli bir yer olacağı ve çatışmaların büyük ölçüde azalacağı yönündeki beklentiler maalesef gerçekleşmemiştir. Tersine Soğuk Savaşın bitiminden günümüze kadar geçen kısa sürede Dünya daha karmaşık bir hal almış, çatışmalar artmış ve insani felaketler had safhaya ulaşmıştır. Böylesi bir şiddet ve çatışma ortamında BM'ye ve onun "düzgün işleyen" kurumlarına duyulan ihtiyaç daha da artmıştır. Bu bağlamda, her ne kadar aksayan yönleri ve başarısız örnekleri bulunsa da, barışı koruma operasyonlarının 21. Yüzyıl'da da uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusundaki en önemli araçlardan biri olmaya devam edeceği söylenebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

BELLAMY, Alex J.

WILLIAMS, Paul

GRIFFIN Stuart :Understanding Peacekeeping, London: Blackwell Publishing, 2004.

BILDT, Carl

:Peace Journey: The Struggle for Peace in Bosnia, Widenfelt and Nicolson Publications, London, 1998

BURG Steven L.

SHOUP Paul S.

:The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention, ME Sharpe Press, London, 1999.

CASSIDY, Robert M.

:Peacekeeping in the Abyss: British and American Peacekeeping Doctrine and Practice After the Cold War, Praeger Publishers, Westport, 2004.

COUSENS, Elizabeth, M.

CATER, Charles, K.

:Towards Peace in Bosnia: Implementing the Dayton Accords, Lyenne Rienner Publications, Boulder, 2001.

DEDEOĞLU, Beril

:Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul, 2003.

EVANS, Gareth

: Cooperation for Peace: The Global Agenda for the 1990s and Beyond, Sydney: Allen & Unwin, 1993.

FETHERSON, A.Betts

: Towards a Theory of UN Peacekeeping, Macmillan Press, London, 1994.

- GOW, James,
SMITH James, D. : Peace-Making, Peace-Keeping: European Security and the Yugoslav Wars, Brassey's, London, 1992.
- GRIFFITS, Martin
O'CALLAGHAN, Terry : International Relations: Key Concepts, Routledge Press, London, 2006.
- HAAS, Richard : Intervention: The Use of American Military Force in the Post-Cold War World, Brookings Institutions Press, Washington, 1999.
- HOBBS, Thomas : Leviathan, Barnes & Noble Books, New York, 2004.
- JETT, Michael : Why Peacekeeping Fails?, St. Martins Press, New York, 1999.
- LORENZ, Joseph P. : Peace Power and United Nations: A Security System for the Twenty – First Century, Westview Press, Boulder, 1999.
- MALONE, David : Decision Making in the UN Security Council: The Case of Haiti, 1990–1997, Oxford University Press, Oxford, 1998.
- MELVERN, Linda : A People Betrayed: The Role of West in Rwanda's Genocide, Zed Books, London, 2000.
- MCCOUBREY, Hillary
MORRIS, Justin : Regional Peacekeeping in the Post-Cold War Era, London, Kluwer Law Publications, 2000.

- MCFARLANE, S. Neil
KHONG, Yuen Foong : Human Security and the UN: A Critical History, Indiana University Press, Bloomington, 2006.
- MCRAE, Rob
HUBERT, Don : Human Security and the New Diplomacy: Protecting People, Promoting Peace, McGill-Queen's University Press, Montreal, 2001.
- OAKLEY, Robert B.
DZIEDZIC, Michael J.
GOLDBERG, Eliot M. : Policing the New World Disorder: Peace Operations and Public Security, Washington DC: National Defense University, 1998.
- OLONISAKIN, Funmi : Reinventing Peacekeeping in Africa, Kluwer International Law, Hague, 2000.
- RATNER, Steven, R. : The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict After the Cold War, St. Martin's Press, New York, 1994.
- SAROOSHI, Danesh : The United Nations and the Development of Collective Security, Oxford University Press, Oxford, 2000.
- SLOAN, Elinor C. : Bosnia and the New Collective Security, Praeger Publishers, Westport, 1998.
- THAKUR, Ramesh
THAYER, Carlyle, A. : A Crises of Expectations: UN Peacekeeping in the 1990s, Westview Press, Boulder, 1995.

WEISS, Thomas G.

FORSYTHE, David P.

COATE, Roger A.

: *The United Nations and Changing World Politics*, 2nd Ed.,
Boulder, CO: Westview Press, 2004.

b. Makalaler ve Bildiriler

ACHARYA, Amitav

:“Culture, Security, Multilateralism: The ‘ASEAN way’ and Regional Order”, **Contemporary Security Policy**, Vol. 19, No. 1, 1998, pp. 55 — 84.

ADELEKE, Ademola

:“The Politics and Diplomacy of Peacekeeping in West Africa: The Ecomog Operation in Liberia”, **The Journal of Modern African Studies**, Vol. 33, No. 4, (December 1995), pp. 569–593.

ADIBE, Clemant, E.

:“Beyond UN Subcontracting: The Liberian Conflict and the ECOWAS – UN Partnership”, **Third World Quarterly**, Vol. 18, No. 3, 1997, pp. 471–488.

AISAWA, Ichiro

:**United Nations as Peacekeeper and Nation Builder: Continuity and Change-What Lies Ahead?**, (der) Nassrine Azimi, Chang Li Lin, Boston, 2005.

AJIBEWA, Aderemi Isola

:“Regional security in an expanded ASEAN: A New Framework”, **Global Change, Peace & Security**, Vol. 10, No. 2, 1998, pp. 127–140.

BELLAMY, Alex J.

WILLIAMS, Paul

: “Conclusion: What Future for Peace Operations? Brahimi and Beyond”, **International Peacekeeping**, Vol. 11, No. 1, 2004, pp. 183 – 212.

BERDAL, Mats

: “Lessons not Learned: The Use of Force in Peace Operations in the 1990s”, **International Peacekeeping**, Vol. 7, No. 4, 2000, pp. 55 – 74.

: “United Nations Peace Operations: The Brahimi Report in Context”, **Peace Support Operations: Lessons Learned and Future Perspectives** (ed) Spilmann ve Diğerleri, Peter Lang Press, Oxford, 2001.

BERMAN, G. Eric

SAMS, E. Katie

: “The Peacekeeping Capacities of African Regional Organisations”, **Conflict, Security & Development**, Vol.2, No. 1, 2002, pp. 31–55.

BIERMANN, Wolfgang

VATSET, Martin

: “Setting the Scene: The Challenge to the United Nations: Peacekeeping in a Civil War”, In Wolfgang Biermann and Martin Vatset (eds), **UN Peacekeeping in Trouble: Lesson Learned from the Former Yugoslavia**, Ashgate Press, Dartmouth, 1998, pp. 17–26.

BROWNE, Edward Moxon

: “A Future for Peacekeeping?”, (ed), Edward Moxon Browne, **A Future for Peacekeeping?**, Mcmillan Press, New York, 1998.

- BURES, Oldrich :“Regional Peacekeeping Operations: Complementing or Undermining the United Nations Security Council?”, **Global Change, Peace & Security**, Vol. 18, No. 2, 2006, pp. 83–99.
- CHETAIL, Vincent :“Ad-Hocism and the Rules of Collective Security: Is Peacekeeping Stil Relevant for Maintaining International Peace and Security”, **Refugee Survey Quarterly**, Vol. 23, No.4, 2004, pp. 77–110.
- CLEAVER, Gerry :“Peacekeeping: The African Dimension”, **Review of African Political Economy**, Vol. 22, No. 66, (December 1995), pp. 485–497.
- MAY, Roy
- CORTHRIGHT, David :“Assessing Smart Sanctions: Lessons From the 1990s”
 LOPEZ, George A. **Smart Sanctions: Targeting Economic Statecraft**, David Cortright and George A. Lopez, (eds), Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, 2002, pp . 1–22.
- COX, Katherine :“Beyond Self-Defense: United Nations Peacekeeping Operations and The Use of Force”, **Denver Journal of International Law and Policy**, March, 1999, Vol:27, No. 1, pp. 239–273.
- DANIEL, Donald
- HAYEZ, Bradd C. :“Securing Observance of UN Mandates through the Employment of Military Force”, **International Peacekeeping**, Vol. 3, No. 4, 1996, pp. 105–125.
- DEMİRDÖĞEN, Ülkü : Birleşmiş Milletler Barış Koruma Operasyonları Ve Güç Kullanma Olgusu (1946–1996), **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (11) 2006, 236–257.

- DIEHL, Paul :“Institutional Alternatives to Traditional U.N. Peacekeeping: An Assessment of Regional and Multinational Options”, **Armed Forces & Society**, 1993; 19: 209–230.
- DOBBIE, Charles :“A Concept for Post-Cold War Peacekeeping”, **Survival**, Vol.36, No.3, Autumn 1994.
- DOBSON, Hugo J. :“Regional Approaches to Peacekeeping Activities: The Case of the ASEAN Regional Forum”, **International Peacekeeping**, Vol. 6, No. 2, 1999, pp. 152–171.
- DONALD, Dominick :“Neutrality, Impartiality and UN Peacekeeping at the Beginning of the 21st Century”, **International Peacekeeping**, Vol. 9, No. 4, 2002, pp. 21–38.
- DORN, Walter : “Regional Peacekeeping is not the Way” **Peacekeeping & International Relations**, Vol. 27 Issue 3/4, 1998, pp. 1-3.
- DUFFEY, Tamara :“United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War World”, **Civil Wars**, Vol. 1, No. 3, 1998, pp. 1 – 23.
- DUPONT, Alan :“ASEAN’s Response to the East Timor Crisis”, **Australian Journal of International Affairs**, Vol. 54, No. 2, 2000, pp. 163–170.
- EIDE, Espen B.
HOLM, T. Tanke :“Postscript: Towards Executive Authority Policing? The Lessons of Kosovo”, in T. Tanke Holm, Espen B. Eide (eds), **Peacebuilding and Police Reform**, Frank Cass, London, 2000. pp. 210–219.

- EKŞİ, Canan Ateş :“Birleşmiş Milletler Andlaşması Çerçevesinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Bölge Andlaşmaları veya Örgütlerinin Rolü”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, (der.) Refet Yinanç, Seçkin Yayınları, Ankara 2002, ss. 15–54.
- FAWCETT, Louise :“The Evolving Architecture of Regionalition”, in Machiel Pugh and Singh Sidhu (eds), **The United Nations and Regional Security: Europe and Beyond**, Lynne Rienner Publishers, London, 2003, pp. 11–30.
- GORDON, Stuart :“ICARUS Rising and Falling: The Evolution of UN Command and Control Structures”, in Stuart Gordon, Francis Toase (eds), **Aspects of Peacekeeping**, Frank Cass, London, 2001, pp. 19–41.
- GOULDING, Marrack :“The Evolution of United Nations Peacekeeping”, **International Affairs**, Vol. 69, No. 3, pp. 451–465.
- GRAEGER, Nina
NOVOSSELOFF, Alexandra :“The Role of the OSCE and the EU”, (ed.) Michael Pugh and Wahegure Pal Singh Sidhu, **The United Nations and Regional Security: Europe and Beyond**, London, Lynne Rienner Publications, 2003, s. 84.
- GRIFFIN, Michèle
JONES, Bruce :“Building Peace Through Transitional Authority: New Directions, major Challenges”, **International Peacekeeping**, Vol. 7, No. 4, 2000, pp. 75–90.

- GROVE, Eric :“United Nations Armed Forces and the Military Staff Committee: A Look Back”, **International Security**, Vol. 17, 1993, pp. 172–182.
- HAMMERSTAD, Anne :“Domestic Threats, Regional Solutions? The Challenge of Security Integration in Southern Africa”, **Review of International Studies**, No. 31, 2005, pp. 69–87.
- HAZEN, Jennifer M. :“Can Peacekeepers be Peacebuilders?”, **International Peacekeeping**, Vol. 14, No. 3, 2007, pp. 323–338.
- HEJE, Claus :“United Nations Peacekeeping – An Introduction”, in Browne E. Moxon (ed), **A Future for Peacekeeping?**, St. Martin’s Press, New York, 1998, pp. 1–25.
- HOLM, Tanke,
EIDE Espen Barth :“Peacebuilding and Police Reform”, Frank Cass, **Peacebuilding and Police Reform London**, 2000.
- HÜRSOY, Siret :“Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Sivil Katkıları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Vol. 61, No. 1, ss. 202–222.
- JOB, Brian L. : “The UN, Regional Organisations, and Regional Conflict: Is There a Viable Role for the UN?”, in Richard M. Price and Mark W. Zacher (eds), **The United Nations and Global Security**, (New York: Palgrave-Macmillan, 2004).
- JONES, Richard
DUFFEY, Tamara :“Sharing the Burden of Peacekeeping: The UN & Regional Organisations”, **Peacekeeping & International Relations**, Vol. 25, No. 3, 1996, pp. 3–7.

- KESKİN, Funda :“1990 Sonrası Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Türkiye’nin Katkısı” **Avrasya Dosyası**, Ankara, Cilt 9. Sayı: 4, 2003, ss. 237-255.
- LAUTZE, Sue
JONES, Bruce D.
DUFFIELD, Mark : “Strategic Humanitarian Coordination in the Great Lakes Region, 1996–1997: An Independent Study for the Inter-Agency Standing Committee”, New York, **Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA)**, UN (Mar. 1998).
- LEURDIJK, Dick A. :“The UN and NATO: The Logic of Primacy”, ed. Michael Pugh and Wahegure Pal Singh Sidhu, **The United Nations and Regional Security: Europe and Beyond**, London, Lynne Rienner Publications, 2003, ss. 57–74.
- MACKINLAY, John
CHOPRA, Jarat :“Second Generation Multinational Operations”, **The Washington Quarterly**, Vol. 15, No. 3, 1992, pp. 113–131.
- MACKINLAY, John
KENT, Randolph : “Complex Emergencies Doctrine The British Are Still The Best”, **The RUSI Journal**, Vol. 142, No. 2, 1997, pp. 39–44.
- MALAN, Mark :“Regional Power Politics Under Cover of SADC – Running Amog with a Mythical Organ”, **Security Studies**, Occasional Paper, No: 35, 1998.
- MALONE, David M.
WERMESTER, Karin :“Boom and Bust? The Changing Nature of UN Peacekeeping”, **International Peacekeeping**, Vol. 7, No. 4, 2000, pp. 37–54.

- MAY, Roy
 CLEAVER, Gerry : “African Peacekeeping: Still Dependent?”, **International Peacekeeping**, Vol. 4, No. 2, 1997, pp. 1–21.
- MCINNES, Colin : “The British Army's New Way in Warfare: A Doctrinal Misstep?”, **Defense & Security Analysis**, Vol. 23, No. 2, 2007, pp. 127–141.
- MORRIS, Justin
 MCCOUBREY, Hilaire : “Regional Peacekeeping in the Post-Cold War Era”, **International Peacekeeping**, Vol. 6, No. 2, 1999, pp. 129–151.
- NEETHLING, Theo : “International Peacekeeping Trends: The Significance of African Contributions to African Peacekeeping Requirements”, **Politikon**, Vol. 31, No. 1, 2004, pp. 49–66.
- OGATA, Sadako
 CELS, Johan : “Human Security--Protecting and Empowering the People”, **Global Governance**, Vol. 9, 2003, pp. 273–282.
- O’SHEA, Brendan : “The Future of UN Peacekeeping”, **Conflict and Terrorism**, Vol. 25, No. 2, 2002, pp. 145–148.
- PARIS, Roland : “Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?”, **International Security**, Vol. 26, No. 2, (Autumn, 2001), pp. 87–102.
- PUGH, Michael : “Peacekeeping and critical theory”, **International Peacekeeping**, Vol. 11, No. 1, 2004, pp. 39–58.
-
- : “From Mission Cringe to Mission Creep? Concluding Remarks” in Michael Pugh (ed), **The UN, Peace and Force**, Frank Cass, London, 1997, pp. 191–194.

PUGH, Michael

SIDHU, W. Pal Singh : “Introduction”, in Michael Pugh and Wahegure Pal Singh Sidhu(eds), **The United Nations and Regional Security: Europe and Beyond**, (Boulder, CO and London, UK: Lynne Rienner Publishers, 2003).

SAMII, Cyrus

SIDHU, W. Pal Singh : “Strengthening Regional Approache to Peace Operations”, in Michael Pugh and Singh W. P. Sidhu (eds), **The United Naitons and Regional Security: Europe and Beyond**, Lynne Rienner Publishers, London, 2003, pp. 255–270.

SUHRKE, Astri

: “Human Security and the Interests of States”, **Security Dialogue**, Vol: 30, No:3, September 1999, pp. 265–276.

THAKUR, Ramesh

: “From Peacekeeping to Peace Enforcement: The UN Operation in Somalia”, **The Journal of Modern African Studies**, Vol. 32, No. 3. (Sep., 1994), pp. 387–410.

: “Collective Security and the use of Force: Reflections on the Report of the UN High Level Panel on Threats, Challanges and Change”, **United Nations as Peacekeeper and Nation Builder: Contiunity and Change-What Lies Ahead?**, (der) Nassrine Azimi, Chang Li Lin, Boston, 2005. pp. 31–48.

THAKUR, Ramesh

SCHNABEL, Albrecht

: “Cascading Generations of Peacekeeping: Across the Mogadishu Line to Kosovo and Timor”, in Ramesh Thakur and Albrecht Schnabel (eds), **United Nations Peacekeeping Operations: Ad Hoc Missions, Permanent Engagement**, UN University Press, Tokyo, 2001, pp. 3–25.

- THOMAS, Caroline : “Global Governance, Development and Human Security: Exploring the Links”, **Third World Quarterly**, Vol. 22, No. 2, (Apr., 2001), pp. 159–175.
- TSAGOURIAS, Nicholas : “Consent, Neutrality/Impartiality and the Use of Force in Peacekeeping: Their Constitutional Dimension”, **Journal of Conflict & Security Law**, Vol. 11, No. 3, 2006, pp. 465–482.
- TUNÇ, Çiğdem : “Değişen Dünya Düzeni, Değişen Barış gücü Misyonları ve Türkiye'nin Katkısı”, **Avrasya Dosyası**, Ankara, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002, s.258–272.
- WEISS, Thomas G.
SMITH, Edwin M. : “UN Task – Sharing: Towards or Away from Global Governance?”, **Third World Quarterly**, Vol. 18, No. 3, 1997, pp. 595–619.
- WOODHOUSE, Tom : “The gentle hand of peace? British Peacekeeping and Conflict Resolution in Complex Political Emergencies”, **International Peacekeeping**, Vol. 6, No. 2, 1999, pp. 24–37.
- ZWANENBURG, Marten : “Regional Organisations and the Maintenance of International Peace and Security: Three Recent Regional African Peace Operations” **Journal of Conflict & Security Law**, Vol. 11, No. 3, 2006, pp. 483–508.

c. İnternet ve Diğer Kaynaklar:

Birleşmiş Milletler Şartı, www.belgenet.com

DURCH, William J., HOLT, Victoria K., EARLE, Caroline R., SHANAHAN, Moira K. : The Brahimi Report and the Future of UN Peace Operations, The Henry L. Stimson Center Publications, Washington, 2003.

GHALI, Boutros: An Agenda for Peace, New York, 1992.

GHALI, Boutros: Supplement to An Agenda for Peace, New York, 1995.

HMSO, 1995, Wider Peacekeeping, London: Ministry of Defence.

<http://unstats.un.org/unsd/acsub/extranet.pdf>.

<http://unstats.un.org/unsd/acsub/extranet.pdf> (28.04.2008).

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2284&l=1> (12.01.2008).

<http://www.euractiv.com/en/security/european-battle-groups-new-stimulus-european-security/article-134085> (15.11.2007).

<http://www.g77.org> (14.12.2007).

<http://www.globalpolicy.org/finance/tables/inxpckp.htm> (04.11.2007).

<http://www.icj-cij.org/docket/files/49/11781.pdf> (23.12.2007).

<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=4a&case=49&code=ceun&p3=4>
(03.04.2008).

<http://www.pbase.com/zidar/rat> (11.02.2008).

http://www.reformtheun.org/index.php/overview_factsheets/3279 (20.01.2008).

[http://www.stimson.org/fopo/pdf/peaceopsbr1001.pdf#search=%22brahimi%20report%22\(15.01.2008\)](http://www.stimson.org/fopo/pdf/peaceopsbr1001.pdf#search=%22brahimi%20report%22(15.01.2008))

<http://www.un.org/aboutun/charter> (18.02.2008).

<http://www.un.org/Depts/cipko/dpko/faq/q6.htm> (14.12.2007).

<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/contributors/> (10.02.2007).

<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/q5.htm>. (15.03.2007).

<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/faq/q8.htm> (15.03.2007).

http://www.un.org/Depts/dpko/milad/fgs2/unsas_files/sba.htm (14.03.2008).

<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/untso/> (11.02.2008).

<http://www.un.org/documents/resga.htm>(05.11.2007).

<http://www.un.org/documents/scres.htm>(05.11.2007).

<http://www.un.org/esa/population/unpop.htm>. (11.02.2008).

http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11 (02.04.2008).

<http://www.unmikonline.org/index.html> (30.03.2008).

Human Development Report, United Nations Department of Public Information, New York, 1994.

International Court of Justice, Expenses Case, 1962.

International Court of Justice, Reparations Case, 1949.

International Crisis Group, Violence in Kosovo: Who is killing whom?, ICG Balkans Report, No. 78, 1999.

Report of the Secretary General's High-Level Panel on Threats Challenges and Changes, "A More Secure World: Our Shared Responsibility", United Nations Department of Public Information, New York, 2004.

Report of the Special Committee on the Charter of the United Nations Organisation and the Strengthening of the Role of the Organisation, 1991.

The Blue Helmets, A Review of United Nations Peacekeeping, UN Department of Public Information, New York, 1990.

The Blue Helmets, A Review of United Nations Peacekeeping, UN Department of Public Information, New York, 1996.

The Challenges Project, Challenges of Peace Operations: Into 21. Century- Concluding Report, 1997–2002, Elanders Gotab, Stockholm, 2002.

The Challenges Project, Challenges of Peace Operations: In to the 21st Century Concluding Report 1997 – 2002, Stocholm, 2002.

The Report of the Panel on United Nations Peace Operations (Brahimi Report), New York, 2000.

The Report of the Secretary General on the Implementation of the Security Council Resolution 340, New York, 1973.

United Nations Annual Report, New York, 1960.

United Nations Annual Report, New York. 1956.

United Nations Department of Peacekeeping Operations Annual Report, New York, 2005.

www.challengesforum.org/cms/doc (10.10.2007).

www.cnn.com/WORLD/africa/9903/31/rwanda.01/ (21.02.2008).

www.tumgazeteler.com/haberleri/kosova-baris-gucu/?start=40 (21.02.2008).

www.un.org/Depts/dpko/rapid/StatusReport.html (15.04.2007).

ÖZGEÇMİŞ

Alper Tolga BULUT, 22.08.1982 tarihinde Erzincan'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladıktan sonra, 2001–2002 öğretim yılında, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. 2004-2005 öğretim yılında buradan mezun olduktan sonra, 2005–2006 öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına kaydoldu.

2005 yılından beri Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Alper Tolga BULUT, İngilizce bilmektedir.